

1/ Self-stryt = First ed. (40 e)

2/ Tooheel = First ed. (40 f)

3/ Galathee (40 g)

Ex Libris
JOHN LANDWEHR
Voorschoten

III deel

uitg. Feith. in het laatste gedeelte van het 2e deel.

Se
Ca
99
Re
[3
M

Digitized by the Internet Archive
in 2014

https://archive.org/details/selfstrytdatiscr00cats

SELF-STRYT
dat is,
Krachtighe beweginghe van
VLEES ende GHEEST.
Pöëtischer wyse voorghestelt, inde-
persoon ende op de gheleghentheyt van
IOSEPH
Ten tijde hij van Potiphars Huys-vrouwe
wiert versocht tot
OVERSPEL, Door I. Cats.
Het Vleesch begheert teghen den Gheest, ende de Gheest tegen het Vleesch: Dese staen teghen malcanderen, Galaten 5. 17.
Het Verstant des Vleeschs is de Doot, maer het verstandt des Gheests is het Leven ende Vrede. Rom: 8. Vers. 6.
F. Schuitemans Sculp.

SELF-STRYT,

DAT IS

Crachtighe bevveginghe van Vlees en Gheest, poëtischer wijse verthoont in den persoon ende uytte gheleghentheyt van *Joseph*, ten tijde hy by *Potiphars* huys-vrouwe wiert versocht tot overspel.

MITSGADERS

Schriftmatighe beschrijvinghe van de heymenisse ende eygenschap des Christelijcken *Self-strijts*, met corte verclaringhe op de selve.

Door *J. CATS*.

TOT MIDDELBURGH,

Ghedruckt by *Hans vander Hellen*, voor *Jan Pietersz van de Venne*, woonende op den houck van de nieuwe Beurse, in de Schildery-winckel, Anno 1620.

Met Privilegie.

Extract uyt de Privilegie.

DE Staten Generael der vereenichde Neder-landen hebben gheconsenteert ende gheoctroyeert, consenteren ende octroyeren mits desen *Ian Pietersz van de Venne*, Const ende Bouck-vercooper binnen Middelburgh, dat hy voor den tijt van vier jaren naestcomende alleene in de vereenichde Provintien sal moghen drucken, doen drucken, ende uyt-gheven, seker Bouck, geintituleert, *SELF-STRYT, dat is, Crachtighe beweginghe van Vlees en Geest, poëtischer wijse voor-gestelt in de persoon ende op de geleghentheyt van Ioseph ten tijde hy van Potiphars huys-vrouwe wiert versocht tot overspel.* Verbiedende alle ende een yghelijck in-ghesetene van dese Landen, het voorsz Bouck binnen den voorsz tijt van vier jaren int geheele ofte ten deele, int groote ofte int cleyne naer te drucken, ofte elders naer-gedruckt in de voorsz vereenichde Neder-landen te brenghen om vercocht te werden, sonder consent van den voorsz *Ian Pietersz van de Venne*, op pene van verbeurte van de selve na-ghedruckte exemplaren, ende alsulcke somme van penninghen als blijckt by de brieven van Octroy daer van verleent.

Ghedaen ter vergaderinghe van de Hooch-gemelte Heeren Staten Generael in 's Graven-hage den 16. Mey, 1620.

Was onderteeckent, *E. van der Marck* v[t].

Ter ordonnantie van de Hooch-gemelte Heeren Staten Generael

C. Aerssens.

AEN DEN RECHT-SIN- NIGEN LESER.

DEs menſchen leven (gelijck een Out-vader ſeer wel geſeyt heeft) is als een middel-punct, tuſſchen den uyt-nemenden ſtaet der Engelen, ende het woelen der onvernuftighe ghedierten. In ghevalle de menſche ſick laet vervoeren van de in-vallen ſijns vlees, hy werdt ghelijck ghemaeckt den dieren op den velde. Indien hy daerentegen, door de crachten des gheeſt, de luſten des vlees over-wint, hy werdt verhevē tot de heerlijcheyt der Engelen. Siet daer, Menſche, uwe geſtalte. Ghy ſtaet om een beeſt, ofte om een Enghel gelijck te werden. Het vlees aen d'eene zijde boogt u nederwaerts, ende woude u wel ſijns gelijcke makē: de geeſt van d'ander zijde treᴄt u op-waerts, eñ raet u tot het tegen-deel.

Alia (inquit) vita pecornm, alia hominum, alia angelorum; vita pecorum terrenis voluptatibus æſtuat, id eſt, ſola terrena quærit; vita angelorum ſola cœleſtia: vita hominum media eſt & inter vitam angelorum, & vitam pecorum. Si vivit homo ſecundum Carnem, pecoribus coniungitur; ſi ſecundum Spiritum, angelis ſociatur. Auguſt. in Iohan. Ser. 18.

Aen-ſiet hier dien wonderlijcken ſtrijt die wy in onſen boeſem geduerichlijck omme-dragen, de welcke ons niet en verlaet, ſoo lange wy ons ſelven niet en verlaten. Twee heyr-crachten ſtaen binnen ons tegen den anderen gekant, tuſſchen de welcke ſom-wijlen crachtige velt-ſlagen; dickmael vinnige ſchermutſingen, nimmermeer geſetten vrede ghevonden wert. Is niet des menſchen leven (ſeyt Iob) een

gedurighe crijch op aerden? Maer hoe maken wy't al in dese geleghentheyt? Och-armen! daer wy, mits den ghedurigen aen-val onser vyanden, wel behoorden gestadich op onse hoede te wesen, ende (ghelijck de gene doen, die in de heetste ende ghevaerlijckste plaetsen op de schilt-wacht staen) dapper in de wint te sien. Soo werden wy menichmael al geeuwende, ende halff slapende, door den eersten aen-stoot van de lichte peerdẽ, dat is, door het alder-geringste gespuys onser vyanden, verrast, daer henen geloopen, eñ schandelijcken onder de voeten getreden. Waer van indienmen (ghelijck het behoort) de oorsaken recht onder-soecken wil, men sal bevinden dat die geheel en al de selve zijn, de welcke, in ghemeene oorloghen, menich-mael eenighe, andersins treffelijcke, Crijchs-overste den slach doen verliesen, te weten, Onwetentheyt, ende Cleyn-achtinghe sijner vyanden. Wy hebben (soo wy somtijts meynen) nu eenige goede gronden des godsaligen levens in ons geleyt, ons verbont met Gode vernieut, ende een vast voornemen, van voortaen wel te doen, ons selven voor-gestelt. ende daer op in onse eenicheyt som-wijlen in bedenckinge comende, schijnen ons soo wel gesterckt te vinden, dat onse gheest by in-beeldinghe, ende noch (soomen seydt) verre van de man wesende, den vyandt wel derff aenjuychen, ende, al tergende, uyt-eyschen, niet anders dan gelijck dien dappere gast *Ascanius* doet, by den Poëet Virgilius, aldus moedichlijck trotsende:

Hostem contemnere semper contemptoribus exitiosum. Thuan. lib. 41. histor. pag. 856.

Virg. 4. Æneid. *At Puer Ascanius medijs in vallibus acri Gaudet equo, iamque hos cursu iam præterit illos, Spumãtemq; dari, pecora inter inerti, votis Optat aprum, aut fulvum descendere monte leonem.*

Een hert te jaghen is te slecht,
'k En ben geen man, voor dat gevecht,
Ick wensche datter leeuw off swijn
In dese jacht mijn deel mach zijn.

Maer

Maer als wy dan comen daer't te doene is, ende dat ons de vyant, vry onghelijck ſtercker als wy ons lieten voorſtaen, op het lijff coomt vallen, ſoo ſinckt ons veel-tijdts (ſoomen ſeyt) het herte in de ſchoenen, ende wy ſtaen daer ſlecht henen en ſien, al en hadden wy noch tanden om van ons te bijten, noch handen om ons te verweeren. Werdende mitſdien niet dan al te wel gewaer, dattet een gants andere ſaecke is, in de ſchaduwe van onſen wijngaert ofte vijghe-boom, ghemackelijck ſittende, alleen met de ghedachten oorloghe te voeren, als in der waerheyt onder den roock, ſtoff, ende het gewoel van een dadelijc gevecht ſich in-gewiggelt te vinden. Wel aen dan, wy ſien het gebreck, laet ons over-legghen wat raet hier tegens te ſchaffen zy. Twee dingen hebben wy (mijns oordeels) van noode. Eerſtelijck, een innerlijcke kenniſſe van onſen vyant, met overlegginghe hoe loos en boos hy, hoe voos en broos wy, in duſdanighen ghelegentheyt, bevonden werden. Ende ten tweeden, goeden voor-raet van wijs eñ godſalich beleyt mitſgaders crachtige wapenẽ, daer tegens gereet te hebben, gelijck ons die ſtrijtbare helt Paulus genoechſaem de ſelve middelẽ, in deſẽ gevalle voor-ſchrijft. Wat het eerſte point, te weten de kenniſſe onſes vyants, belangt, dient voor eerſt ernſtelijck over-woghen dat het Vlees met ſijn medehelpers, vry geen katte en is (ſoomen ſeyt) om ſonder hantſchoenen ghevangen te werden; de oorloghe, die het ſelvige ons aen-doet, gheen krijch daermen (gelijck 'tſpreeckwoort is) met blauwe erweten ſchiet: Ende daeromme houden wy, dat ſy hun taſtelijck vergrijpen, die in deſen gevalle meynen, dat het *vlees* hier niet anders en zy, als ſoo eenich plomp, wan-ſchapen, ende zouteloos gewoel onſer

Magna victoria pars eſt, cum hoſte noto bellum gerere. Eraſ. tract. de Præpart. ad. Mort. *De ſpirituali hoc conflictum agens.*

Eph. 6. 12.

ſer

ſer uytterlijcker ſinnen, buyten de palen van alle redelijckheyt, onbeſuyſtelijcken henen ſpringende; neen, de ſulcke ketelen hun ſelven datſe lacchen. Ghewiſſelijcken ons vlees, dat is, de verdorven aerdt in onſe zielen, en is ſoo bot en groff niet, ghelijck-men ons poocht wijs te maken: ſy can haer ſelven, ghelijck haer meeſter ende mede-helper doet, ſeer wel veranderen in een Engel des lichts. Daer is ghewis, daer is groote cracht van dwalinge ontrent, ende veel ſteenen des aen-ſtoots; ſy weet haere walghelijcke pillen wel deghelijck te vergulden, haer bitter wormkruydt dapperlijck te ſuyckeren, haren ſcherpen anghel meeſterlijck te bedecken, ende met een lieffelijck aes van aenghenamen ſchijn ons van het ſtuck te leyden: Ghewiſſelijck de kinderen deſer weereldt zijn immers ſoo voorſichtich in hare geſlachten, als zijn de kinderen des lichts. Paulus, een man in gelijcke voor-vallen ſonderlinghe ervaren, oordeelt in ſulcker voughen van den vleeſche, dat hy aen het ſelve nu *verſtandt*, dan *vernuſt* is toeſchrijvende. Ende elders daer in vorder tredende, verclaert duydelijck dat wy deſen ſtrijt niet en hebben ſlechtelijcken tegens *Vlees* en *Bloet*, ofte ſwacke menſchen, maer tegens de *Vorſtendommen*, teghens de *Machten*, tegens de *Gevveldighe deſer vveerelt, die in de duyſterniſſen deſer eeuvven heerſchen, teghens de Booſe Gheeſten die in de lucht ſvveven.* Wt alle welcke lichtelijcken aff te nemen is; wat voor mede-ſtanders, ende aen-ſtokers onſe verdorven aert is hebbende, ende dien volghens hoe grootelijcx ſijne liſticheden te duchten zijn.

Rom. 8. 7. Colloſſ. 2. 8.

De woorden op de voorſz plaetſen geſtelt in den Grieckſché text, zijn tot beveſtinge deſer ſaecken crachtich ende bedenckelijck, doch by gebreke van Grieckſche letteren hier niet by gevougt.

Dit aldus gheweten, ende by ons rijpelijck over-woghen

ghen zijnde, soo behoorden wy onse slaperighe ooghen uyt den droom der weereltscher becommeringhen op te wecken, om neerstighe wacht over ons selven te houden. Ende ghelijck de Velt-overste in de ghemeene crijchvoeringhe, hare middelen van teghen-stant pleghen aen te legghen, naer dat sy lieden verstonden hare vyanden ghestelt te zijn; alsoo insghelijckx (dewijle de Christelijcke eenvoudicheydt al mede hare gauwicheyt heeft, immers, sonderlinghe in desen, behoort te hebben) ons selven, naer dat wy de eyghenschappen onses vlees bevinden, tot teghen-weer te schicken. Ten welcken aensiene hier in op-merckinghe dient te comen het tweede point hier vooren gheroert, te weten de voor-raet van wapenen, die ons in desen van noode is, om staende te moghen blijven in den boosen daghe, ende in de ure der duysternisse. Waer in niet beter en is te betrachten, als aen te trecken de gantsche wapen-rustinghe by den Apostel Paulo, ter plaetsen vooren gheroert, bescheydentlijcken aen-ghewesen, namelijcken den Gordel der waerheydt, het Pantsier der rechtveerdicheydt, de schoenen der voor-bereydinghe des Evangeliums des vredes, den Schilt des gheloofs, den helm der salicheydt, ende het Sweert des gheestes, welck is het woort Gods. Siet daer een recht-schapen crijghs-knecht, recht aff-gheveerdicht om de scherm-slaghen des vleesches te versetten, ende de vierighe pijlen des Satans uyt te blusschen. Eph.6.22.

Wy beyde de voorsz bedenckinghen (te weten de kennisse onser verdorventheyt, ende den weder-stant teghens de selve) houdende voor hooft-stucken des Christelijcken

 levens

levens; hebben,t'onſer oeffeninge,uyt de Bibelſche ſchriften ghecoren de gheſchiedeniſſe van den tucht-lievenden Ioſeph, om in ende door het voor-ſchrift van den ſelven een volmaeckt aff-beelt van den Chriſtelijcken *Self-ſtrijt*, met een heerlijcke overwinninghe daer op gevolcht, ons ſelven ende anderen voor te ſtellen, ende alſoo te leeren alle onſe gedachten ghevanghen te nemen (als den Apoſtel ſpreect) tot de ghehoorſaemheydt Chriſti. Dan alſoo deſe zedighe Ionghelinck als een ſpieghel der eerbaerheyt ende onthoudinge by de heylige Schrift ons wert voor-ghedragen,ſoo en hebben wy de wulpſche in-vallen des vleeſches niet hem, maer de Vrouwe van Potiphar, in deſe onſe oeffeninghe willen toe-ſchrijven, doende mitſdien aen de ſelve ſpelen de rolle van onſen verdorven aert, ende aen Ioſeph gevende den perſoon van den Gheeſt. Ende al iſſet ſchoon ſoo, dat wy, om redenen voor-ſeydt, deſen onſen ſtrijt hier verthoonen in twee byſondere perſoonen; ſoo ſal nochtans de gunſtige Leſer de ſaecke in dier vougen gelieven op te nemen, als off de ſelve ſtrijt tuſſchen Gheeſt en Vlees in den boeſem van Ioſeph alleen ware voor-ghevallen; ghelijck wy dan weten, dat ons deſe ſtrijt by Godes woort wert aen-gheweſen als in een ende de ſelve menſche beſtaende. Evenwel nochtans om den aert van den *Self-ſtrijt* wat naerder by te comen, ſoo hebben wy aen het eynde van deſe bedenckinge onſen Ioſeph voor-geſtelt (doch in ſijn eenicheyt, ende in het aff-weſen ſijner vrouwen) als off hy ſoo eenigen ſtrijt ende ſwacheden des vleeſches in hem hadde gevoelt, (al-hoe-wel Moſes, die van alle dingen cortelijck maer de hooft-ſtucken gewoon is aen te roeren, daer van niet en vermaent) niet meenende den heylighen

2 Corinth. 10. 5.

De Chriſtelijcke *Self-ſtrijdt* beſtaet eygentlijck in eenen menſch, hier nochtans in twee verſcheydé perſoonen aengeweſen, om redenen. metten verſtande niet te min, ende in der daet maer voor eene te houden.

lighen man eenichſins te cort ghedaen te hebben, dat wy den ſelven niet buyten alle beweginge ende ongevoelijck, als een block, maer in eeniger maten beroert hebben verthoont: jae in teghen-deel van dien, achten hem dies te meer eere ghegeven te hebben, als oordeelende ſijn overwinninghe, naer voor-gaenden ſtrijt, des te heerlijcker te weſen. Gelijck ons oock niet waer-ſchijnelijck en dunct, dat Ioſeph teghens de ſoet-vleyende ende dagelijckſche becoringhen van ſoo een jonge, ſchoone, hooffche, liſtighe, ende gants aff-gherichte vrouwe (als de ſelve waerſchijnelijck mach werden geoordeelt geweeſt te zijn) ſick in aller vougen alſoo ſoude hebben gedragen, ghelijck de Heere Chriſtus tegens de verſouckinghe des Satans heeft gedaen, dat is, ſonder eenighe de minſte ontſettinge ofte beweginghe van den natuerlijcken menſche: maer met *Hieronimo* ende andere Out-vaders gevoelende datter jae ſelf-ſtrijt in hem zy geweeſt, doch met uyt-nemende crachten van teghen-weer. Laet ons (ſeydt de ſelve *Hieronimus*) eens gaen bedencken wat voor een ſtrijt dien eerbaren Ionghelinck heeft uyt-geſtaen. Sekerlijck ten dunckt my ſoo wonderlijck ende vreemt niet, datter dry jongelingen in den brandenden oven van weghen den Coninck van Babilonien geworpen zijnde, ongequetſt ende niet geſchent daer uyt zijn ghecomen, als dit wonder-ſtuck; te weten, dat die wonderbare Iongh-man van de onkuyſſche ende geyle vrouwe wel by de taſſeelen is aen-gegrepen, doch evenwel niet en heeft connen op-gehouden werden, maer ſijn kleet verlatende, is haer ontvloden. Gewiſſelijck gelijck de dry

Cogitemus quantum certamen ſuſtinuerit Iuſtus *ille. Non enim tam admirabile (vt mihi videtur) in fornace regis Babilonij eſſe tres pueros, & illæſos permanere, & nihil ab igne pati, vt admirabile hoc & rarum quod admirabilis ille iuvenis retinetur veſtibus a pollutâ illâ & laſciuâ, & non detinetur; ſed & veſtibus relictis a manu ipſius reſilit. Sicut tres pueri ſupernâ freti gratiâ igne præſtantiores viſi ſunt· ita & ille in continentia certamine, magnâ conſtantiá magno ſupernoque auxilio muniebatur, neque enim, dextrâ Dei non cooperante, tantum potuiſſet certamen certare, & a retibus libidinoſæ mulieris effugere.* Hieron. in cap. Geneſ. 39. Homil. 62.

 jonge-

jongelingen op de Goddelijcke genade steunende, voor het vier onwinnelijck zijn ghebleven, soo heeft oock Ioseph in den strijt der onthoudinghe, mette hulpe van boven, in manhaftighe stantvasticheyt vol-hert. Want Godes hant niet mede werckende, so en wast niet mogelijc, uyt het nette der door-trapter vrouwen sich t'ontwercken, ende alsoo t'ontcomen. Wy zijn dan des voor-nemens gheworden den *Self-strijt* tusschen Gheest en Vlees, onder de persoonen van *Potiphars* huys-vrouwe ende *Joseph*, Poëtischer wijse aen onse lants-luyden in haer eygen tale te verthoonen. Daer toe dies te meer aen-gheleyt zijnde, overmits dat in den woorde Gods dese twee, te weten Vlees en Geest, uyt-druckelijcken als onderlinge campioenen te velde werden gebracht, geheel naer de gewoonte der Poëten, die de menschelijcke genegentheden, als wesentlijcke persoonen, gewoon zijn den leser voor oogen te stellen. In den eersten persoon, verthoonende het Vlees, pooghen wy aen den leser te laten sien de wanschapen in-vallen die onse verdorven aert op gelijcke gelegentheden, tot vorderinge sijnes voor-nemens, soude mogen te berde brengen; op dat alsoo ons vlees met sijn eygen verwen zijnde aff-ghemaelt, een ygelijck daer uyt mochte gewaerschout zijn, hoe argelistich ende door-trapt de vleeschelijcke lust zy, om haer saecken schoone voort te doen; op dat wy, sulcx wetende, in tijdts goeden voor-raet mochten becomen van crachtighe bedenckingen tot weder-stant van haer af-ghérichte listicheden. Derhalven soo versoecken wy seer ghedienstelijck van den gunstigen Leser sich ter saecken van dien niet te willen ergheren. Want naer dien wy voor hadden t'onser waerschouwinge de verdorventheden des vleesches, sulcx als die

Galat. 5. 18.

in

in der daet zijn, ende als naer het leven, aff te ſchilderen: Soo heeft ons ghedacht, dattet noch t'onſen voornemen, noch oock den Leſer dienſtich conde zijn, in ghevalle wy het Vlees ſlechtelijcken, ſlappelijcken, ende ſoo maer effen daer henen hadden doen ſpreken; alſoo yemant het ſelve, naer ghelijckmaticheyt van ſoodanighen ſoet-voericheydt, aff-metende, ende ſich dat by in-beeldinge niet hooger voor-ſtellende, lichtelijck ſoude comen te ſtruyckelen, ſoo wanneer hem des ſelfs verdorventheden in haer eygen gedaente, ende ghelijck die in der waerheyt zijn, ſouden moghen beſtoken. Niet ongheelijck die ghene die den vyant hun als ſwack ende geringhe hebbende laten in-beelden, ende dē ſelven, ten tijde als de ſlach ſal aen-gaen, veel machtigher bevindende, als ſy hun van den aen-beginne hadden laten wijs maken, dadelijck, door ſoo onverwachten gheval verſlaghen zijnde, den moet verloren geven, ende van vreeſe (ſoomen ſeydt) in hare ſchelpen cruypen. Ofte ghelijck ſommighe Vorſten die, door de aff-beeldinghe van eenighe Princeſſe, verlockt, ende als verleckert zijnde, ſeer lichtelijck een aff-keer van de ſelve comen te crijghen, ſoo wanneer ſy nader-handt de ſelve ſchoonder in ſchilderie, als in der daet bevinden; uyt redene dat ſy lieden tegen de feylen, die het bedriegelijck pinceel eerſt hadde verbloemt, ende nu door het leven naectelijcken werden ontdeckt, gheenſins en zijn ghewapent, ofte op haer voor-deel en ſtaen. Hier by gevought dat de jegenwoordige beſchrijvinghe van het loc-aes der vleeſchelijcker dertelheden ſeer ghevougelijck ſal connen dienen voor een touts-ſteen aen alle die gene die luſt hebben hun ſelven in het perck van den Self-ſtrijdt daghelijcx te oeffenen, om alle de by-vallen

ende aenlockende omſtandicheden, die Moyſes cortelijck ende bedectelijck aen-wijſt, ende wy (nae den aert der Poë-ſie) wat breeder uyt-meten, by ſich ſelven te overweghen, ende daer uyt te oordeelen off hy ſterckte ghenouch heeft om gelijcken aen-ſtoot te connen weder-ſtaen; indien ja, ſich in den Heere te verheugen, ende den ſelven ten hooch-ſten te dancken van ſijne ghenade; indien neen, in naerder achtinge te nemen waer hen de ſchoen dwingt, ende ſulcx ontdeckt hebbende, gheduerichlijcken metten gebede tot Gode, om meerder verſterckinghe, aen te houden. Deſe ende dier-ghelijcke andere beweegh-redenen hier (cort-heyts halven) niet aen-gheroert, hopen wy dat den billic-ken leſer niet alleenelijck ſullen vernoughen om alle ſtee-nen des aen-ſtoots uyt den wege te leggen, maer ſelfs oock ſullen op-wecken om met de dertele in-vallen des vlees ſijn profijt te doen, gelijc het niet vreemt en is dat de deuch-den ſelfs de gebreken haer tot voor-deel weten aen te leg-ghen, ende de ſelve tegens haren aert hun ten goede te doen gedyen, mits al voren haer doende aff-leggen hare gewoo-nelijcke cleederen, mitſgaders haer beſnijdende aen hayr ende nagels, gelijck in de Wet bevolen wert datmen aen de

Deutr. 21. 12. hethitiſche vrouwen, die in den crijghe gevanghen waren, ſoude doen, al eer die tot wijven ende in by-wooninge aen te mogen nemen. Het welcke des te meer alſoo uyt-vallen ſal, wanneer de goet-gunſtighe Leſer ſal gelieven het ooge te ſlaen op verſcheyde exempelen der heyliger Schrift, in de welcke het geſpreck, ende de maniere van ſeggen gemeene-lijck wert gevoucht naer den aert ende ghelegentheyt van

Pſalm. 14. 1. Pſalm. 53. 2. den gheenen die ſpreeckt. David ghebruyckt goddeloo-ſe reden, maer in de perſoon van goddelooſe. Salomon

ſpeeckt

ſpreeckt lichtveerdelijck, maer in de perſoon van een lichte vrouwe: Iob onbeſuyſdelijck, maer in de perſoon van Epicuriſche dwael-gheeſten. Ezechiel oneerelijck, maer aff-beeldende de geeſtelijcke hoererie. Niemant en brenghe dan hier tot deſe onſe oeffeninghe andere ooren, als tot de ſchriftuer-plaetſen te vooren aen-gheroert. Hier is een hoff daer lelyen en diſtelen, daer vergiff-wortelen ende gheneeſ-cruyden, daer alſſem ende honich-korven niet verre van den anderen ſtaen. De Reden-cavelaers leeren dat ſtrijdighe dinghen, d'een teghen d'ander gheſtelt, meer uyt-muyten. D'ervarentheydt thoont dat het vier in de geſtrengſte coude meerder hitte geeft; de hoveniers bewijſen dat rooſelaer by ajuyn, loock, ende andere ſtinckende cruyden op een en het ſelve cruyt-bedde geplant zijnde, rooſen van uyt-nemender reucke voort-brengt: inſgelijcx dat Bitter uytte ſchouwe genomen, geleyt en geſpreyt ontrent den wijngaert, menichte van ſoete druyven veroorſaeckt. Int corte, wat kalck werter heet, als door cout water? wat dadel-boom verheft ſich, als door ghewichte? wat driakel iſſer crachtich, als daer ſlanghe-vlees en adderen-vergiff in vermengt is? Siet, Vrienden, tiſſer alſoo met ons gheſtelt, dat de weertſte deuchden, ſelfs van onſe ſnootſte ghebreken, moeten gheholpen werden. Wy bidden u, recht-ſinnighe Leſer, ghevoelt aldus, ofte op dierghelijcke wijſe van deſe onſe Bedenckinghe: ende indien ghy ſulcx doet, ghewiſſelijck ghy ſultſe ſonder aen-ſtoot, ende niet ſonder vrucht leſen. Sonderlinghe indien ghy de ſpreucke Pauli, Rom. 8. 6. (die wy tot dien eynde hier vooren int hooft hebben doen ſtellen) geſtadelijck in alle voor-vallen ende in-vallen u aen het herte leyt, geſtadelijck

Proverb. 7. 15. 16. &c.
Iob. 22. 15.
Ezech. 16. 15. 25.

Rooſen by ajuyn ende loock ghe-plant, vermeerderen in reucke. *Theophraſt.* Siet *het Lant-bouck van Baptiſ. Port.*

in-dachtich zijnde *dat het verstant des vlees is de doot, maer dat het verstant des gheests is het leven, ende vrede.* Aengaende den tweeden persoon, daer in verthoonen wy de eyghenschappen des Geestes, met een gheheel anderen aert van wapenen ten crijghe toe-gherust, over al reghel-recht strijdighe gronden legghende tegens de gene die het Vlees te vooren hadde int spel ghebracht, den selven voet daer in houdende die Moyses cortelijcken aen-wijst by Ioseph ghebruyckt gheweest te zijn; te weten eens-deels genomen uyt de *Burgherlijcke Redelijckheydt*, anders-deels uyt *Goddelijcke Bedenckinghen*, *Siet* (seydt hy) *wat in den huyse is heeft mijn heere onder mijne handen ghegheven, soude ick dan sulck een groot quaet doen, ende teghens God sondigen?* Ghy jongelinghen dan die in uwe bloeyende jeucht som-wijlen hier en daer door de vleyende tongen wert aen-gesocht tot ontucht, antwoort als hier Ioseph doet: Ghy teere jonck-vrouwen (dewijle toch, ghelijck eene van d'oude seer wel gheseyt heeft, meest ydere Bersebea haren David, ende yder David sijn Bersebea heeft) als ghy met de pluymstrijckerie van onkuysheyt, by den eenen off den anderen Venus-jancker, wert ghestreelt, zijdy jonck ende niet seer ervaren om sijn scherm-slagen te versetten, Hier zijn u wapenen. Ende al isset soo dat dese onse tegenwoordige oeffeninghe maer en schijnt te wercken op de sonde van onkuysheyt, de middelē evenwel, die hier tot intoominge des vleesches werden gebruyckt, zijn voor het meerderen-deel ghemeen, ende connen ghevoughelijck tegens alderley aert van aen-vechtinghe t'onser versterckinge vruchtbaerlijcken werden aen-gheleydt. Het welck in gevalle by yder van ons met oprechticheyt des herten in de vreese des Heeren

De beweech-redenen Iosephs in sijnen self-strijt, sijn tweederley, te wetē Burgerlijck, ende Geestelijck.

ren ernstelijc werde betracht, wy en hebben niet te twijf-felen aen een goede ende geluckighe uyt-comste.

Wy hebben sonderlinge de geschiedenisse Iosephs tot de-se oeffeninge vercoren, overmits wy in de selve vinden een uytnemende exempel van crachtige weder-stant jegens de vinnige invallẽ des Vleesches. David nu al redelijc wel be- *2 Sam.5.4.5.* daecht, ende daer toe gehuwelijct, eñ mitsdien al-reede ver- *2 Sam.2.2.* sien van de hulpe, by Gode tot verschooninge van de men-schelijcke swackheydt in-ghestelt, die hy oock niet spaer-lijck, maer vry ruym genouch was gebruyckende, als bene-vens sijn getroude vrouwen niet weynich by-wijven heb- *2 Sam.12.8.* bende, siende een-mael van sijn dack, om dẽ avont, eens an- *2 Sam.11.2.* ders mans wijf, eñ mitsdiẽ nauwelijc becoort zijnde in ee-ne van sijn vijf sinnen; sy by hem, niet hy by haer versocht werdende, ende mitsdien onseker van de uyt-comste, moe-tende onder-tusschen een derden tot hulpe nemen, ende aen den selven sijn vuylicheyt ontdecken, mitsgaders uyt oor-sake van oneere in den selven ghehouden wesen, stort van den eersten aen-stoot daer henen. Ioseph daerenteghen een jongelinck, in de hitte sijner jeucht, geenderley behulp tot sijne swacheyt hebbende, niet behouvende te versoucken, maer selfs geduerichlijck versocht werdende, ende dat van de ghene die macht hadde te gebieden, aen-gelockt door ge-legentheyt van tijt en plaetse, mitsgaders door vaste hope, niet alleenlijc van niet geweygert te werden, maer selfs van groote vergeldinge ende toe-comende weldaet; eyntelijck zijnde gevercht en getercht gelijckelijck in alle sijn vijf sin-nen, staet evenwel, ja blijft staende als een rotz-steen mid-den int ghewoel van de baren. Iuda, een ouwer broeder van desen Ioseph, siende Thamar aen den wegh sitten,

 selfs

ſelfs met gedeckten aen-geſichte, is inſgelijcx ter neder ghedreven, uyt in-beeldinge alleenelijck, ſy ware daer geſeten om luſt te pleghen. Loth, ſonder gheſichte, in het duyſtere des nachts, ende deuſicheyt van dronckenſchap, ſijn dochters ontrent hem gevoelende, is onbeſuyſdelijck wech geruckt. Ioſeph daerenteghen, door ſonderlinghe cracht des Geeſts, heeft met uyt-nemende cloeckmoedicheydt, Vlees en Bloet, Ieucht en Vreucht, jae het gantſche heyr der verdorventheden, niet alleenelijck verwonnen ende over-meeſtert, maer ghekeтent, geboeyt, ende als gevanckelijck ten thoone ghevoert. Voor beſluyt: wat een voortreffelijcke man (ſeyter een Out-vader) was Ioſeph! die, voor een ſlave vercocht zijnde, vry is ghebleven; ghemint zijnde, niet ghemalt en heeft; ghebeden zijnde, niet verbeden wert; ghegrepen zijnde, ontvloden is.

Magn⁹ vir Ioſeph! qui venditus ſervile neſcivit ingenium, adamatus non adamavit, rogatus non adquievit, comprehenſus aufugit. Ambroſ. lib. de Ioſeph cap. 5.

Wy hebben goet gevonden deſe onſe oeffeninge liever by gedichte te doen, als anderſins: Eenſdeels om dat de om-ſtandicheden, ende by-naeſt de gantſche ſake, ons tot de poëſie ſcheen aen te leyden. Anderſ-deels om dat de ſonderlinge bewegingen, die haer in deſe gheſchiedeniſſe verthoonen, met beter aert na de poëtiſche maniere vã ſchrijven, ſcheen verhandelt te connen werden. Want ghelijck het gheluyt door de engte van eenich trompet ofte ſchalmeye veel ſcherper uyt-ſchettert, als off het in de opene lucht los daer henen wierde uyt-gheblaſen: ſoo dunckt ons dat ſoodanighe beweeghelijcke in-vallen, ghedwonghen ende ghedronghen zijnde in de nauwe reghels der Dicht-conſte, met meerder cracht uyt-berſten, ende dieper dringen in de ooren ende gemoederen van de toehoorders ende leſers, dan off de ſelve met een wye ende ongedwon-

Clariorem ſonitum reddit ſpiritus noſter, cum illum tuba per longi canalis anguſtias tractum potentiore noviſſimè exitu effundit. Cleanthes apud Senecam epiſt. 108.

gedwonge maniere van ſchrijven daer henen ware geſtelt.

Eyntelijck hebben wy geoordeelt dienſtich te zijn voor d'eenuoudige de middelen ende bewijſ-redenen, van wegen het Vlees by gebracht (alſooder ſom-wijlen verſcheyden in een geſpreck vervatet zijn) met cijfer-letteren op de cant aen te teyckenen, ende wederom, daer de ſelve by den Geeſt beantwoort werden, met gelijcke cijfer-letteren den Leſer aen te wijſen. Als by exempel, neemt dat *Sephyra* in een geſpreck (dat is, met een gevolch ſonder datter *Joſeph* tuſſchen ſpreeckt) dry, vier, ofte meer redenen voor-ſtelt, daer door ſy *Joſeph* ſoeckt te verkoclen, ſoo hebben wy elcken middel in haer geſpreck met een cijfer-letter aen-geteeckent, te weten den eerſten met de cijfer-letter 1, den tweeden met 2, ende ſoo vervolghens: ende wederom op elck punct, ſoo tſelve by Ioſeph wert beantwoort, op de ſelve order de cijfer-letters daer by ghevoecht: ſulcx dat yemant gheleſen hebbende het voorſtel van *Sephyra*, ende willende weten hoe het ſelve ten deele ofte int geheel by *Joſeph* wort teghen-geſproken, die en behoeft maer te letten wat ghetal datter op de cant ſtaet, ende ſoucken dan in de antwoorde van *Joſeph* op het ſelve getal de weder-legginge.

Deſe oeffeninghe, gunſtighe Leſer, die ons de langhe ende verdrietighe avonden des voor-leden winters ſom-wijlen cort ende vermakelijck heeft doen ſchijnen, ſenden wy u als tot een Mey-gifte. In gevalle u de ſelve ſoo lieffelijck niet en dunct, als de vriendelijcheyt van deſe maendt wel vereyſt, ſo rekene dat de ſtuerheyt haerder geboorten toe, eñ handeltſe middeler tijt als de byen op deſe tijt de bloemen doen.

Suygh over al den beſten ſin,
Gelijck de bye, niet als de ſpin.

Ende hier mede Vaert wel. In Middelburgh deſen 8. Mey, 1620.

CORT VERHAEL

Van de gheſchiedeniſſe voor-ghevallen tuſſchen *Joſeph* ter eenre ende *Potiphars* huyſ-vrouwe ter anderer zijden, gelijck de ſelve van woorde tot woorde by Moſe wert voor-gheſtelt Geneſ. 39.

Met beſcheyden aen-wijſinghe hoe ende tot wat plaetſe yder lidt der ſelver in deſe bedenckinghe wert verhandelt.

Ende

Ende het ghescbiede na dese ghescbiedenisse dat syns heeren vvijf haer oogen op hem vvierp. *pag. 6.*

Ende sprack, Slaept by my. *pag. 61. en 62.*

Hy weygherde het haer.* *pag. 63. eñ volg.*

* Op de verbreydinghe deser woorden loopt ghenoechsaem dese gheheele oeffeninghe.

Ende sprack tot haer, Siet mijn heere neemt hem geenes dincx aen voor my, vvat in den huyse is, ende alles vvat hy heeft, dat heeft hy onder mijne handen gedaen; ende heeft niet soo groot in den huyse dat hy voor my verhouden heeft, sonder u daer in ghy syn vvijff zijt. *pag. 39.*

Hoe soud' ick dan nu een sulck quaet doen, ende teghen den Heere sondighen? *pag. 8. 9. eñ 44.*

En sy dreef sulcke vvoorden teghen Joseph daghelijcx. *pag. 13.*

Doch hy en hoorde haer niet dat hy by haer sliep, *pag. 64. eñ volg.*

Noch by haer vvare. *pag. 41.*

Het gebeurde op eenen dach dat Joseph int huys ging syn vverck te doen, ende gheen mensche van den ghesinne des huyses vvas daer by. *pag. 1.*

Ende sy greep hem by syne cleederen, ende sprack, Slaept by mij, doch hy liet het cleet in haerder hant, ende vloot ende liep ten huyse uyt. *pag. 104.*

Doen sy nu sach dat hy syn cleet in hare hant liet, ende haer ontvloot, riep sy het gesinne in den huyse, eñ sprack tot hen: Siet hy heeft ons den hebreeuschen man hier in ghebracht dat hy ons te schande make, hy quam tot my hier in ende vvilde by my slapen, soo riep ick met ltyder stemmen. *pag. 70.*

Ende doen hy dat hoorde dat ick een geschrey maeckte ende riep, doen liet hy syn cleet by my ende vloot, ende liep uyt, &c. *pag. 104.*

***

Ver-

VERHAEL

Van de geſchiedeniſſe voor-gevallen tuſſchen Ioſeph *ter eenre ende* Potiphars *huyſ-vrouwe ter anderer zijden, gelijck* Flavius Ioſephus, *Ioodſche Hiſtory-ſchrijver, de ſelve beſchrijft in het derde capittel des tweeden Bouckx van de Outheyt der Ioden.*

POtiphar een Egyptiſch man, die Pharaonis overſte Keucken-meeſter was, cochte Ioſeph van de coop-luyden, ende hy hielt hem eerlijck ende wel, ende liet hem in de vrye conſten neerſtelijcken oeffenen, ende verſorchde hem met eten ende drincken rijckelijcker als andere knechten: jae ſette hem ten laetſten een overſte over ſijn huyſ-houdinge. Ende Ioſeph nam deſe goet-dadicheyt met danck aen: doch ſo en vergat hy om ſijnen jegenwoordige nedrigē ſtaet niet ſijne aengeboren deuchtſaemheyt maer bewees metter daet dat wijſheyt onder tegenſpoet niet en beſwijckt, ſomen die anders recht, eñ niet alleen ter tijt des gelucx gebruyct.

Ende ſijns heeren wijff om ſijner behenicheydt, ende ſchoonner ghedaente wille, wert met liefde teghens hem ontſteken, ende liet haer voor-ſtaen dat hy lichtelijck ſoude te beweghen zijn welluſt met haer te plegen, wanneerſe maer haren wille hem openbaerde, ja dat hy oock voor een groot gheluck ſoude achten, wanneer ſijns heeren vrouwe hem daeromme aen-ſprake. Doch ſy oordeelde hem meer na ſijnen tegenwoordigen ſtaet, als na d'oprechtheydt ſijns edelen aerts: ende hier op ontdeckte ſy hem hare begeerte, ende verchde hem om by haer te ſlapen. Maer Ioſeph die ſloech haer dat aff, ende hielt voor een groote ſchande, haer in ſulcker ſaken te wille te zijn, welcke tot groote ſchande, ende na-deel van den goeden man zijnen Heere ſoude dienen. Daer toe vermaende hy haer oock van haer boos voor-nemen aff te ſtaen, ende ſeyde, dat hy haer in ſulcke ſakē nimmermeer te wille en ſoude zijn: datſe aff ſoude leggen de hope van tot haer voornemen te geraken, ende dat ſy ſulcx doende hare booſe begeerten lichtelijck ſouden doen vergaen: hy wilde liever lijden al wat lijdelijck is, dan haren wille te vervullen. Ende hoe-wel een knecht hem teghen de wille ſijner vrouwen niet en behoort te ſetten, ſoo is nochtans dit werck ſoo ſchandelijck, datmen ſich ſulcx niet en behoorde te onder-winden.

Na

Na dat haer dit alsoo ontseyt was, soo is sy noch te vieriger geworden, eñ meende evenwel Ioseph en soudet haer niet weygeren; mits welckẽ alsoo de onbehoorlijcke liefde niet op en hielt, so versocht sy't ten anderen mael aen hem, op hope datse hem tenlesten meynde daer toe te brengẽ. Als daer nu eẽ hooge feest voor handẽ was, het welcke ooc de vrouwen plegen te houden, soo heeftse haer tegen haren man gelaten als offe cranck ware, ende begaff haer aen een stille ende heymelijcke plaetse, ende sochte daer door oorsake ende gelegentheyt om Ioseph te gewinnen: Ende als sy hem alleen bevonden hadde, sprack sy hem aen met veel sachte ende schoone woorden, meer als oyt te vooren, ende seyde: Het ware veel beter geweest, dat ghy van den beginne aen mijn begeeren niet en haddet aff geslagen, maer na mijner beliefte my te wille geweest, aen-gesien ick vrouwe vãn den huyse ben, ende my door uwe liefde soo gants hebbe in-nemen eñ over-winnen laten, dat hoe-wel ick hier de vrouwe ben, nochtans ghenootsaect werde u te comen vleyen. Is nu eenige wijsheyt in u, soo suldy my noch huyden te wille zijn, ende wederom vergoeden, wat ghy voor-maels uyt onverstandt versuymt hebt: Ist u daeromme te doen gheweest, dat ghy wilt ghebeden zijn, soo doe ick nu dat selve veel vlijtiger als oyt te voren, want ick my daerom sieck ghemaeckt hebbe, ende uwe liefde hooger geacht, dan alle vreuchde deses feest-daechs. Soo ghy voor-maels gedacht hebt, dat het my niet ernst en is gheweest, soo hebt ghy nu lichtelijck te bekennen, dat ick niet bedrieghelijcker wijse met u gehandelt en hebbe, aen-ghesien ick in mijn voornemen bestandich blijve. Daerom soo moochdy nu de aen-ghebodene wellusten gebruycken, ende haer, die u ten hoochsten lieft, te wille zijn, het welcke u in andere saecken oock nut ende goet zijn sal; anders soo moet ghy mijne toornicheyt ende onghenade verwachten, wanneer ghy u dijne vermeynde cuysheyt liever laet zijn, als mijne gunste. Dat suldy oock sekerlijc weten, dat uwe eerbaerheyt weynich helpen sal, wanneer ic u by mijnẽ man verclage, ende segge dat ghy my hebt willen vercrachten: ende wanneer ghy schoon met waerheyt omme gaet, soo sal nochtans Potiphar mijne woorden meer gelooven als de uwe.

Maer Ioseph en liet hem door al dese woorden (diese ooc met tranen bevestichde) gheensins beweghen, noch met dreyghementen verschricken, dat hy sijne cuysheyt licht achtede, ende haren wille

 dede:

dede:maer bleef bestendich,ende wilde liever alles lijden ende verdragen, dan oneerlijckheyt met haer doen, ende dat vol-brengen, daerom hy naemaels in een seker verderven comen mochte. Vermaende haer wat haer ampt was, eñ wat de echte plicht eñ getrouwicheyt vorderde: ende seyde dat haer aen sulcx meer behoorde gelegen te zijn, dan aen snoode eñ verganckelijcke wellusten, daer op altijt van wegen des vol-brachten wercx, rouwe ende leetwesen volcht, ende daer van de schade niet wederom te rechten is. Soo moeste sy ooc altijt in sorge staen, dat de gedaene schande niet uyt en quame: so sy doch daerentegen de liefde ende by-wooninge hares mans, stil ende sonder schande gebruycken conde, ende daer by voor God ende de menschen, een vreedsamige ende vrolijcke Gewisse mochte behouden. Dattet ooc veel beter ware dat sy by haer eere bleve, eñ hem als eenen trouwen dienaer in aller onderdanicheydt sijn werck doen liet, dan dat hy wetenschap hebbe van hare schande eñ oneere, als daer inne mede deel hebbende. Dat het ooc veel beter zy, eener goeder Gewissen, ende der eerlijcker wercken hem te vertroosten, dan, na dat de sonde gheschiet is, te vergeefs te hopen datse verswegen soude blijven.

Met dese ende dier-gelijcke woorden vele, soo gedachte Ioseph deser vrouwen de oneerlijcke liefde te benemen, ende haer van haer boos voornemen wederom op den rechten wech te brengen: maer sy hielt hoe langer hoe heftigher aen. Ende nademael sy met woordẽ by hem niet en conde vercrijgen, eñ voorder geen middel en wiste om hem daer toe te brengen, so sloech sy de hant aen hem, ende wilde hem met gewelt dwingen dat hy harẽ wille doen moeste. Als nu Ioseph yverende voor zijn eere, uyt de camer spranc, eñ den rock, daer by sy hem hielt, achter hem liet, so verdroot het haer seer dat sy ghemist hadde, ende moeste in vreesen staen, dat haer man sulcke boeverie van haer soude vernemẽ, so nam sy voor haer Ioseph valschelijck voor Potiphar te beclaghen, ende haer alsoo aen hem te wreken van weghen sijnes hoochmoets: ende dachte als een listige vrouwe, dat het haer profijtelijcker ware, eer te claghen als hy: Daeromme soo sat sy gants droevich ende onlustich. Ende hoe-wel alle hare droeffenisse daer uyt was comende, datse hare dertelheyt met Ioseph niet en hadde connen volbrengen, soo geliet sy haer doch alsoo, als quame alle haren onwil ende toornicheyt daer henen, dat hy harer vrouwelijcke eere hadde willen benemen ende berooven.

Als

Als haer man nu wederom thuys quam, ende van weghen harer treuricheyt verschrickte, ende de oorsake harer bedroeffenisse wetē wilde, soo ving sy aen over Ioseph te claghen, ende seyde, Och lieve man! ghy en zijt niet weert dat ghy leven soudet, wanneer ghy uwen schandelijcken knecht niet sijn wel verdiende straffe aen en dedet, als die ghesocht heeft uwe echte bedde te bevlecken, ende al schoon vergheten heeft op welcker wijse hy in u huys gecomen is, ende wat groote weldaden ghy hem hebt bewesen; eñ in plaetse dat hy altijt danckbaer teghen u hadde behoort te zijn, soo heeft hy hem aen u echte bedde versondiget, ende een sulcke schande op een vier-dach, ende dat in u aff-wesen, met my willen volbrengen, waer uyt wel te mercken is, dat hy sijnen schijn geheel ongelijc is, ende dat hy tot noch toe maer eene gheveynsde eerbaerheyt ghehadt en heeft, aen-ghesien hy u als sijnen heere heeft moeten vreesen: ende dat hy nu also stout geworden is, dat is al u schult, om dat ghy hem den toom so los gelaten hebt, veel meer dan hy aen u verdient heeft, ende dan hy self heeft derven hopen: want als hy ghesien heeft dat ghy hem al u goet vertrout, te regheren bevolen, ende hem over de alder-outste knechten ghesethebt, soo heeft hy gemeynt dat hy oock recht en macht hadde sijn dertelheyt met u huys-vrouwe te drijven. Tot meerder versekeringhe van hare beschuldinghe, soo thoonde sy oock den mantel, den welcken hy hadde moeten verlaten, als sy hem soo hart versochte.

Potiphar liet hem door des wijfs weenen bewegē, geloofde 'tgene sy seyde, ende aen hem oogen-schijnelijck verthoonde, ende gaf de liefde sijnes wijfs so veel toe, dat hy de saken vorder niet en ondersochte; prees sijn vrouwe dat sy haer eerlijck gehouden hadde, gaff den Ioseph onrecht, ende wierp hem inde gevanckenisse, daer inne men de boos-doenders plach te leggen. Ende het geviel hem oock selve wel, dat hy een sulcke vrouwe hadde, ende gaff haer dat loff ende de ghetuyghenisse, datse eerlijcken ende vromelijcken aen hem ghehandelt hadde.

Ioseph beval sijn sake God den Heere, ende en was niet beswaert hoe dat hy hem verantwoorden soude, ende de gansche handelinge van den aen-vang totten eynde vertellen; maer leet de gevangenisse ende dat ghewelt met gedult, ende trooste hem daer mede, dat God de Heere d'oorsaecke sijns lijdens, ende de waerheyt selfs bekent ware: wiens goedicheyt eñ voor-sorge hy oock daer na metter daet heeft gespeurt.

CORTE TAFEL
Der dingen in dese Bedenckinghe verhandelt.

Eer-sucht

Ioseph

Ooghen.

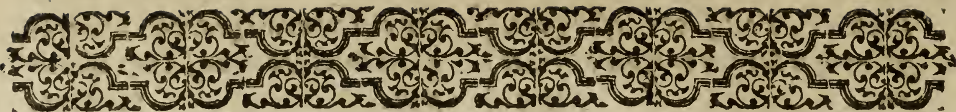
T.

V.

Venus

Druck-feylen.

In de Voor-reden pag. 3. in margine, De spirituali hoc *conflictum*, leg. *conflictu*. In de Voor-reden in de leste pag. in de 11. lin. *verkoclen*, leest *verlocken*: ter selver plaetse in de 24 lin. *hebben*, leest *heeft*: ter selver plaetse in de 27. lin. *syner*, leest *haerder*. pag. 2. lin. 18. die *u bidt*, leest *hem bidt*. pag. 3. in marg. *a scrificium*, leest *sacrificium*. pag. 28. lin. 10. *Dis cost by dees geen*, leest *cost by dees en geen*. p. 48. l. 19. Den blixem *schieter uyt*, leest *schettert uyt*. pag. 52. lin. 19. *kamanck*, leest *kamant* p. 53. l. 18. *besterven*, leest *besterven*. p 54 l. 19. en is *niet recht* verheucht, leest *noyt recht*, &c. Zijnder eenige andere cleyne mis-stellinghen, die gelieve den Leser selfs te beteren.

PEL. AD DEMETRIADEM

Van Joseph schrijende, seydt aldus:

DE Iongeling wert by sijn vrouwe begeert, en evenwel tot geen begeerlijckheyt verweckt; hy wert ghebeden, en niet te min ontvliet. Dat eerbaer herte en conde noch door de cracht der bloeyender jeugt, noch door de groot-achtsaemheydt van haer die hem aensochte, in eenighen deele tot ontucht werden vervoert; want niet alleene door het aen-lockende ghesichte, maer genouchsaem met dadelijcke om-helsinge van een vrouwe getercht zijnde, heeft evenwel geen vrouwe begeert.

SELF-STRYT
DAT IS
Crachtighe bewveginghe van
VLEES ENDE GHEEST,

Verthoont inde persoonen van *Ioseph*, ende *Potiphars* Huys-vrouwe, als hy by de selve wert versocht tot overspel.

INLEYDINGHE.

ALs Potiphars Gemael, door veelderhande lagẽ,
Had nu en dan geprouft aẽ Ioseph voor te dragẽ
Den brant van haer gemoet, en datse sonder vrucht
Nu dickwils had geclaegt, en menichmael gesucht;
En geest daerõ nochtans den moet noch niet verloren,
Maer hebbend' in haer self bequamen tijt vercoren,
En met een slimmen treck versonden haer ghesin,
Spant, beyd' in lijf en geest, haer gantsche crachten in.
Gelijc een machtich vorst, die met vergeefsche tochten
Een wel gelegen schans nu meermael heeft bevochten,
Biet al sijn knechten op, en, met een nieu ghewelt,
Wil meester syn van als, off sterven in het velt,
Soo gaet het Wijf te werck. Sy hadde waer-genomen,
Een plaets, daer t'sijner tijt, de Iongman had te comẽ,
En alsse daer alleen sagh haren Ioseph staen,
Vingh, met een soeten lach, aldus haer reden aen.

Genes. 39.11. Het gebeurde op eenen dagh, dat Ioseph in het huys ginck om syn werc te doen, ende geẽ mensche van dẽ gesinne des huyses en was daer by.

Captans solitudinẽ & ad Iosephum sollicitandum opportunitatem, eamque nacta supplex blandicijs eum adoritur. Ioseph. lib. 2. Ant. Iud, cap. 3.

* SEPHYRA.

* Alsoo noemen wy hier Potiphars huysvrouwe, ende nadien wy geenen naem van haer by de Oude en vinden, ghebruycken wy den desen, by eenighe Nieuwe schrijvers ('k en weet niet van waer) aen-ghenomen.

Oe langhe, moedich Quant, salt uvven trots behagen
Dat ick mijn herten-leet voor u sal comen clagen?
Voor u sal dach aen dach verschijnen, met ootmoet,
Gelijckmen voor een Prins, off voor de Goden doet?
Hoe dat mijn brandich hert in hooger lusten steygert,
Hoe dat u koel ghemoet, met meerder crachten vveyghert,
En stoot my voor het hooft: dies gaen vvy druypen heen,
Ghelijck een vryer doet, die loopt een blauvve scheen.
Woont dan in uvven gheest soodanich vvreet begeeren,
Dat ick met lancsaem vier allengskens moet verteeren
Mijn bloet, mijn eelste bloet, dat om mijn herte drijft,
En maer om uvvent wil noch in sijn aders blijft?
Bedenckt eens vvat ghy doet. " Ten is gheen gunst te noemen,
" Als yemant met geprach een vveldaet moet becoemen;
" VVant datmen langhe tijt met smeecken heeft versocht,
" Al crijghment schoon om niet, tis dier ghenoech ghekocht.
" Wil yemant vollen danck, van syne gunst ontfanghen:
" En late die u bidt niet al te seer verlanghen,
" Den sulcken is alleen goet-aerdich en beleeft,
" Die haest verbeden vvert, en tijdelijcken geeft.
Hoe meuchdy, steenich Hert, hoe meuchdy langher streven
Om aen de groene jeught den breydel los te gheven?
Hoe meughdy my soo lang met droefheyt sien vervult?
En met een steghe sin misbruycken mijn ghedult?
Wat leyt u gheestich breyn, van 's avonts tot de morghen,
Gheduyrich om-ghevoert met veelderhande sorghen?
VVaer toe den vryen loop van uvve blijde sin
Ghehouden in bedvvang, ghevveyghert aen de min?

Hoe

Hoe cander eenich ding de jonckheyt beter vvoughen,
Als by een aerdich dier te soecken sijn vernoughen?
Te spreken mont aen mont, te leyden hand aen hand,
Een, die haer gantsche vreucht aen u alleen verpand?
„ 1. *Het is een eyghen aert, een yder aen-gheboren* a,
„ *Te laten sijn ghemoet door Minne-lust bekoren:*
„ *Gheen menschen hert soo dom, soo onbeleeft, en koel,*
„ *Dat niet en kiest een lieff, dat niet en soeckt een boel.*
„ *Het is een eyghen aert, ghestort in alle dinghen,*
„ *De botten van de jeught met crachten uyt te dringhen,*
„ *Gheen lant soo onbevvoont, gheen soo vervvoeste kust*
„ *Daer niet en gaet in svvang de soete minne-lust.*
Als in de Lente-tijt de Sucht om voort te telen b
Daelt van den hemel aff, en coomt op aerden spelen,
Het kruyt rijst uyt de gront, door hare soete lucht,
En uyt het kruyt de bloem, en uyt de bloem de vrucht.
VVaer dese nieuvve Ieught haer eens coomt neder setten,
Daer vvert het gantsche lant ghekroont met violetten,
Met myrten, en camil; het schijnt dat alles leeft,
Wat hare soete geur maer eens bespoeyt en heeft.
Indien ter selver stont haer vocht bestaet te raken
De boomen van het vvout, des vvinters drooghe staken,
Grijs van de koude rijm, kael van de felle vvint,
Stracx is het dorre velt het schoonste datme vint.
Gaet Teel-sucht door het bosch? de rouvve dieren springhen:
Door-vvandeltse de lucht? de vvilde voghels singhen:
Ghenaecktse maer de strant, al het beschubde vee
Blaest bobbels in de schuym, en huppelt op de zee c.

a *Hinc viri ac fœminæ coniunctionem, Naturæ a Scrificium ritè appellavit Aristot. lib. 1. œconom. & Plato, Omnes proprio quodam naturæ instinctu incredibili perpetuitatis desiderio, ait teneri. in Conuiu. Sen. de Amor.*

b Dat de Poëtē in de volgende eeuwen, ende lange na de tijden van Ioseph, met de namen van Venus en Cupido hebben willen te kennen gheven, noemen wy hier in eenvoudighe rondicheyt, als sprekende in de tale van dien ouden tijt, *Sucht om voort te teelen.* Gelijck oock de voor-neemste wijs-gierighe de liefde niet anders seggen te wesen als lust tot voortbreydinge sijnes aerts.

c *Ius naturale est, quod natura omnia animalia docuit. Nam ius istud non humani generis proprium est, sed omnium animalium, quæ in cælo, quæ in terrâ, quæ in mari nascuntur. Hinc descendit maris & fœminæ coniunctio, hinc liberorum procreatio, hinc educatio. Videmus etenim cætera quoq; animalia istius iuris peritiâ censeri.* Iustinian. *Inst. lib. 1. Tit. 2. in pr.*

Becruyptse dan den mensch, vvat maeckt hy cromme sprongben!
Al lagh hy plat ter neer, hy vvert om hoogh ghedronghen:
Hy oeffent sijn verstant, al is hy plomp en rou,
Al is hy luy en traegh, de hant gaet uyt de mou;
Al is hy maer een kluts, hy leert beleefde streken,
Al is hy dom en stom, de liefde doet hem spreken:
Wat *dienter meer gheseyt?* „ *Niet eer voor datme mint*
„ *Verschijnt den soeten dagh, die jeught en vreught begint.*
„ *Al vvatter manne-cracht voelt in sijn jonghe leden,*
„ *Helt, mette gantsche tocht van sijn gheneghentheden,*
„ *Naer desen soeten brant; en tracht, van hier off daer,*
„ *Te locken in sijn net een gheestich vveder-paer.*
Hoe groot is u gheluck, dat boven ander lieden
De lieffelijcke min u coomt haer gunste bieden,
U maeckt haer bont-ghenoot! u, die, om haer genucht,
U levens dagen lanck, niet eens en hebt ghesucht.

Vers. 1. Ioseph werdt aff-ghevoert in Ægipten.

2: *Van dat, uyt svvarte nijt, u broeders dy verkochten,*
En 't Midiaensche volck naer 't rijck Ægipten brochten,
Van doen ben ick u vrou, en Potiphar u heer;
Een man, die niet en acht als vvint van ydel eer:

Vers. 1. Potiphar eẽ Ægiptisch man, Pharaonis Hoff-meester.

Genegen tot het hoff, en vorstelijcke saken,
Genegen om altijt tot hoogher staet te raken,
Een hooft van groot beslach, een ongerusten aert,
Die, om geacht te zijn, noch lijff, noch leven spaert.
Al eer den Dageraet des morgens haren vvagen
Met roosen heeft bekleet, haer peerden in-geslaghen;
Al eer de Morgen-sterr' haer glants laet dalen neer,
De man is uytten bed, de man is in de vveer
Eer yemant vant ghesin: hy doet hem licht ontsteken,
En gaet alleen syn hooft, met lesen, sitten breken,

Blyft

Blyft in een diep ghepeys, ſoeckt, overdenckt, en ſchrijft,
Tot hem den hoogen dach tot hooger ſorgen dryft;
Dan gaet hy naer het hoff betreen de groote ſalen,
Daer niet dan ſvvaren laſt en moeyten ſyn te halen,
Hier blyft hy in den raet, tot hem de gantſche kop
Roockt, als een oven-damp, en drayt gelijck een top:
Van daer flucx naer de Prins, hier moetme vveer de ſinnen
Gaen ſetten op de pees, en op een nieu beginnen
Te leggen oor aen hooft: hier iſt de beſte man,
Die, mette beſten aert, den Coninck ſtreelen can. a
Tis noch al niet ghenoech; dan gaet hy voorts beſorgen
Coſt voor het hof-geſin, voor heden ende morgen;
Soo datter niet een uyr is van den gantſchen dach,
Daer hy met vry gemoet ſyn adem halen mach.
,, Ellendich hovelinck, een ſlaef van alle ſlaven,
,, Die naer eens anders treck geduerich hebt te draven,
,, Die niet een beet en nut, als op eens anders ſmaeck,
,, Laet daer des hofs beſlach, en doet u eygen ſaeck. b
Als Potiphar aldus van eerſten tot den leſten,
De handen heeft vol vverckx, de kop vol muyſe-neſten,
De ſinnen vol gepeyns, Jck, ſyn vergeten vvijf,
Wenſch, voor ſoo hooſſchen man een ander tijt-verdrijf.
Ick vvenſch (en naer my dunckt ſoo heeftet vry ſyn reden)
Niet in den ſlaep alleen myn nachten te beſteden,
Ick vvenſch, nadien de man ſoo ſtaech int hoff moet ſyn,
Hem by des Coninckx bed, een ander in het myn.
Wien ick hier toe verkies, dat heb ick u voor deſen,
Geluckich jongelinck, tot meer-mael aen-gevveſen;
Myn oog en deerlijck ſien heeft u voor eerſt geſeyt,
Wat voor een heeten brant in my verborgen leyt.

a *Secretioris aulæ arcanum eſt, regibus non directò & fatuè, ſed ſalſè, & ad mixtâ quadam amabili mordacitate, blandiri; quod egregiè Crœſum erga Cambyſem præſtaſſe teſtatur Herodotus.* Ita cenſet Plutarch.

b *Ad alienum dormiunt ſomnum, ad alienum comedunt appetitum.* Sen.

Verſ. 7. Ende het geſchiede na deſe geſchiedeniſſe dat ſyns Heeren wijff haer oogē op hem wierp.

„ Wanneer een vierich hert ghevoelt ſijn eerſte vvonden,
„ De ſinnen zijn verſtroyt, de tonghe leyt ghebonden,
„ De gheeſten zijn bekayt, en van de vrees ghevat,
„ Het oogh, alleen het oogh ſpreeckt, ick en vveet niet, vvat.
Ick vveet, ghy hebt gheſien mijn over-zijdſche loncken,
Voor-loopers van de min, voor-teeckens, ende voncken
Van innerlijcken brant; Jck vveet, ghy hebt ghelet,
Waerom ick nu en dan u riep ontrent mijn bedt.

Qui amore vinciuntur, vinctam habent linguam, ut non audeant hiſcere. Plaut.

Jck vveet, ghy hebt al lang, oock eer ick heb gheſproken,
Als metter hant ghevoelt al vvat my heeft ontbroken;
Noch heeftet u behaeght, dat ghy u ſoo gheliet,
Als off ghy niet met al en vviſt van mijn verdriet.
Vont ick u eenich ſtaen, off erghens neer gheſeten,
Daer niemant ons bedrijff en hadde connen vveten,
Ghy vloot in haeſten vvech, by-naeſt eer ghy my ſaeght,
Al offje van de plaets met ſvveepen vvaert gheiaeght.
5. Hier door is my de gheeſt ſoo hevich aenghedronghen,
Dat beyde ſchaemt en vrees van my ſyn vvegh geſpronghen b;
Dies heb ick my vercleent, uyt liefde, tegen recht,
Te bieden mijne gunſt, te bidden mijne knecht c.
Maer off ick mijnen brandt al niet en heb geſvveghen,
Soo can ick evenvvel u ſinnen niet bevveghen;
Want vvat ick heb gheſucht, gheſproken, en gheclaeght,
Ghy latet henen gaen, als offjet niet en ſaeght.
6. Can dan mijn innich vier, mijn loncken, ſuchten, ſpreken,
Jn u vervroſen gheeſt gheen ſoete luſt ontſteken?
Voorvvaer, devvijl u hert door vvoorden niet ontlaet,
Soo ſal ick vorder gaen, en comen totte daet.
Maer neen. ick houdet vaſt, ghy ſult u laten raden,
En onſer beyder jeught met ſoete luſt verſaden,

b ... *Heu! non revocabilis unquam Ceſſit ab ore pudor.* Val. Flacc. *Bene de talib⁹ Senec. lib. de vit. beat. cap. 12 Quod unum habent in malis bonum, perdunt peccandi verecundiam.*

c *Una hac in re blanditur, ac ſupplicat, quæ in cæteris imperabat.* Pel. ad Demetri.

Wel

Wel aen dan, vrolijck Hert, en speelt niet meer de beest.
Ontrent een aerdich lijff, en dient gheen stuere gheest.

Joseph.

WAt gaet u aen Me-Vrou, my wederom te prouvē,
En, door een nieuw versoeck, u dienaer te be-
drouven?
Ick ben, met ziel en lijff, voor u, en uwe man;
Maer sulcken quaet te doen, Ey lieve! swijghter van.
Ghy hebt, in u alleen, dat hondert ander menschen,
Wt gantscher herten gront, van Gode souden wenschen;
Ghy zijt een edel bloem, een peerle van een vrou,
Alleenlijck (watje doet) blijft uwe man ghetrou.
,, Off wel een soet gelaet, beleeftheyt van manieren,
,, Bevallickheyt van spraeck, een jonge vrouw vercieren;
,, Indiense midd'ler tijdt haer eere draeght te coop,
,, Soo isset min als niet, met al den gantschen hoop. *a*
Ghy, van so grooten huys, van vorstelijcken bloede,
Van lijf so over schoon, soo hooghe van ghemoede;
Ghy huys-vrou van een heer, veel meerder als een graef,
Te worden tot een boel van een gheringhe slaef! *b*
Een by-sit van u knecht! wat soudy gaen beginnen?
Waer glijt u broos gemoet? waer gaen u domme sinnen?
Hoe? sal het eel vernuft, de woonplaets van de deught,
Nu werden overheert van uwe kriele jeught? *c*
Sal dijnen hooghen gheest, een richtsnoer vande reden,
Een ziele vande ziel, een moeder vande zeden,

a *Ornet prudentiā verecundia, quodque præcipuum in fœminis semper fuit, cunctas in te virtutes pudor superet, inquit* Hieron. ad Colantiā; lib. 2. Epist. 20.

b *Adulterium cum servo* Sordidius, *apud veteres, appellatum fuit; cum sola cohabitatio cum servo servitute coërceretur. Videri enim in servitutem consensisse quæ servo sese coniunxisset, inquit* Tacitus.

c *Hortabatur ipsam ut morbo suo repugnaret. Officij quoque sui ipsam monebat, jurisque conjugalis ac consuetudinis, jubens hujus majorem, habere rationem quam momentaneæ libidinis.* Joseph. d. loc.

Een voester vande tucht, nu werden uyt-ghebluſt,
Door op-geheven ſchuym van onbeſuyſde luſt?
Al, wat u leyt int hooft, en zijn maer vijſe droomen,
Maer tochten vande jeught, ghy ſultſe licht betoomen,
Indien ghy (ſoo't betaemt) met uwe feylen twiſt,
„ Een brant, die eerſt begint, wert lichtelijck gheſliſt.
„ Wie ſich van vuyl bejagh wil houden ongeſchonden,
„ Moet heftich weder-ſtaen 'tbeginſel van de ſonden;
„ En, van den eerſten aff dat hare wortel ſpruyt,
„ De tacken neder-ſlaen, de ſchoten roeyen uyt.
„ Want ſoomen niet en ſtremt des ſondes eerſte ſtuypen,
„ Soo ſalſe door den menſch, gelijck een kancker, cruypen,
„ En waſſen in de ziel tot een geſette ſtam: *a*
„ Dus ſchut (gelijckmen ſeyt) de ſchapen voor den dam.
„ Wie dadelijck bedwingt des jonckheyts ſotte grillen,
„ Can, ſonder groot beſlach, ſijn herte weder ſtillen,
„ En werden dat hy was; dies iſt de beſte ſin,
„ De tochten van de luſt te dempen int begin. *b*
Dan ſchoon ghy waert geneygt (dat niemant ſal gelooven)
Door een ſoo corte vreucht u eer te laten rooven,
Soo hebdy lijckewel den rechten man niet veur,
Maer clopt, in dit gheval, voor een verkeerde deur.
Soud ick mijn eerbaer lijff, mijn weerde vat, beſitten
In uyt-ghelaten drift van onbeſchofter hitten?
Soud ick, door vleeſch en bloet vervoert, gelijc een beeſt,
Mijn tochten voeden aen, en bluſſchen uyt den geeſt? *c*
Sal een van Abrams ſtam, die Godes heylich weſen
Wt al den woeſten hoop des werelts heeft gheleſen,
Een Conincklijcke Vorſt, een uyt-vercoren pant,
Gaen werden tot een ſlaef van vleeſchelijcken brant?

a Als de begeerlijckheyt ontfangẽ heeft, baert ſy de ſonde, ende de ſonde als ſy volbracht is, brengt de doot voort, *Iacob.1.15.*

b *Aſſueſcat animus ſollicitâ pervigiliq; cuſtodiâ diſcernere cogitationes ſuas, &, ad primum animi motum, vel probare, vel improbare, quod cogitat; vt bonas alat, malas ſtatim extinguat.* Pel. ad Demetriad.

Verſ.8. en 10. Hy weygerde het haer, eñ en hoorde haer niet, dat hy by haer ſliep.

c Soude ſulcken man als ick ben, vlieden? ſeyde de goede Vorſt Nehemia. *Neh.6.11.*

Verſ.9. Hoe ſoude ic dan nu ſulcx groot quaet

Sal een van Abrams ſtam, een ſone der ghenade,
Een eerſt-gheboren helt uyt Goddelijcken zade,
Gheheylicht tot zijn volck, en, voor der aerden gront,
Ghecoren tot ſijn erf, geſtelt in ſijn verbont, *
Sal ick tot vuyl bejach ghebruycken deſe leden,
Daer in het reyn verbont des Heeren ſtaet gheſneden?
Sal ick, op eenen dach, verlieſen ziel en eer?
Dat wil de goede God gehenghen nimmermeer.
1. Maer wat een vreemt beſluyt! God heeft in alle dingen
Geſtort een ſeker cracht, om voorts te willen bringen
Een maeckſel zijns gelijck: dus pleecht onkuys bejach.
Ghy ſiet, tis al te claer, dat dit niet zijn en mach.
Wat poocht u liſtich hert, door aff-gerichte ſtreken,
Vuyl koper onder gout ons in de vuyſt te ſteken?
Wy werdent al gewaer: ghy dwaelt, gewis, ghy dwaelt,
Daer is geen vuyle luſt van Gode neer-gedaelt.
Tis waer dat onſe God heeft van den aen-beginne,
In menſchen ende vee geplant de ſoete minne:
Tis waer dat onſe God tot allen heeft gheſeyt,
Wert, door een vruchtbaer zaet, op aerden uyt-gebreyt.
Maer als de eerſte menſch uyt ſlijck was voort-gecomen,
Heeft God den ſelven menſch een weder-paer genomen,
Vleeſch, van ſijn eygen vleeſch; been, van ſijn eygẽ been:
En heefter by gevoecht; *Ghy tvvee en zijt maer een.* (a)
„ Het lieffelijckſte ſoet, dat eerbaer herten wenſchen,
„ Is maer een enckel paer van twee geliefde menſchen;
„ Een derde, wie het zy, en paſter niet met al,
„ Al waermen mint, en meent, is twee een vol getal. (*b*)
„ Tis God, die man en wijff, als met ſijn eygen handen,
„ In reyne min verplicht, en hecht met vaſte banden

doen, ende teghen God ſondighen.

* *Nota. Deſe tvvee corte reghels zijn miſ-ſtelt, ende behooren te ſtaen in plaetſe van de tvvee naeſt-voor-gaende corte.*

a *Ex Adamo coſta ſeparatur in fœminam, rurſumque, quod diviſum fuerat, nuptijs copulatur.* Hieron.

b *Perfecta amicitia inter pares, inter binos.* Ariſt. Eth.
Myn beminde en is maer eene. *Cant. 6. 8.*

,, Dit onverſcheyden paer: Tis God, die 'techte bedt
,, Heeft met ſijn eyghen merck verſegelt en beſet. *a*
,, Wie ſchent des Heerē werc? gewis, tē waer geē wonder,
,, Dat God met vlammich vier, met blixem ende donder,
,, Met allerley ghevaer d'echt-ſchenders over-viel,
,, En dempte metter daet haer God-vergheten ziel.
,, Wie Godes tempel ſchent, die wil God weder ſchenden,
,, Aff-nemen alle gunſt, den ſeghen van hem wenden,
,, Vervullen meer en meer (ghelijckmen dickmael ſiet)
,, Het lijff, met vreemde quael; de ziele, met verdriet.
,, God is een reyne geeſt, van onbevleckter ooghen,
,, Hoe ſoud dat ſuyver Licht dien vuylen brant gedoogen
,, Vant onbeſuyſde vleeſch? hoe ſoud des Heeren ſtraff
,, Oyt van de bouven gaen, van hoeren laten aff?
,, God woont in onſen gheeſt, de gheeſt in onſe lijven;
,, Wie ſalder vuyle luſt in Godes huys bedrijven?
Wie ſalder voor het oogh van ſijnen grooten God,
Verachten ſijn bevel, vertreden ſijn ghebodt *b*?
2. Tis waer, gelijc ghy ſegt, mijn heer heeft gantſche dagen
Een pack van ſwaer ghewicht op ſijnen hals te draghen;
Maer dat daerom ſijn vrou mach ſlaen van achter uyt,
En is, na mijn verſtant, gheen redelijck beſluyt.
Hoe? ſal een ſunich man met gantſcher herten woelen
Tot voorſtant van ſijn huys, en 'twijff haer luſten koelen?
Sal yemant, nacht en dach, ſijn crachten ſpannen in,
En ſijn aelweerdich wijff verſlempen het ghewin?
Sal Potiphar int hof naer hooghe ſtaten jaghen?
Ghy in u eyghen huys u eer te coopen draghen?
Hy vrient zijn van de Prins? en ghy van uwe knecht?
Me-vrou (met u verloff) dit hevet al te ſlecht.

Laet

a God heeft niet veel, maer eene vrouwe geſchapen: ende den manne bevolen den wijve, ende niet de wijven, aen te hanghen. Soo is dan deſe eerſte inſettinge des houwelijcx alleen maer van eene man ende eene vrouwe, Gen. 2. 24. Ende al iſt dat Moſes deſe woorden ſtelt by Adam ghesproken te zyn, ſoo werden nochtans de ſelve by Chriſto) Matth. 19. 6) Gode toegeſchreven, waer uyt men verſtaet dat Adam aldaer door Gods ingeven, ofte door eenē Prophetiſchē geeſt ghesproken heeft. Siet *1 Cor. 6. 16. Eph. 5. 31. Faukel. in notis.*

b Noli peccare, nam Deus videt, Angeli aſtant, Diabolus accuſabit, Conſcientia teſtabitur, infernum cruciabit.

„ Laet yemant buytens huys, ſijn hert en gantſche leden,
„ En wat hy can en weet, in ſijn beroep beſtedē, (bont,
„ Soo't midd'ler tijdt de vrou maeckt binnens huys te
„ Daer is geen pompen aen, het ſchip moet in de gront.
„ Wat baet een neerſtich man? geen winſt en cander veſtē,
„ Indien het dertel wijff haer ſelven geeft ten beſten:
„ Alwaer een kriele vrou haer geylen ſchoot ontſluyt,
„ Daer is gheen houwen aen, 'twil al ten huyſen uyt.
„ Al wat een man vergaert, dat can een wijff verſtroyen;
„ Al wat een man verſpaert, dat can een wijff vermoyen;
„ Al wat een man bejaeght, al is de winſte groot,
„ Dat can een hitſich wijff doen ſmeltē in haer ſchoot.
„ Laet yemant, waer hy wil, tot hooghe ſtaten comen,
„ Speelt ſijn ghemael de beeſt, tis uyt met al ſijn roemen:
„ Wat iſſet van de mans? haer eer, en gantſch bedrijff
„ Hangt aen het ſnootſte deel van eenich dertel wijff.
„ 3. Te ſwijghen mette tong, te ſpreken metter oogen,
„ Zijn ſaken, int ghemeen, die niet te veel en dooghen:
„ Dies wie daer is recht uyt, en van een goeden gront,
„ Die ſwijghe metter oogh, en ſpreke mette mont.
Te ſien op u gheſicht, het oogh daer op te ſetten,
Gheſtaech op u ghelaet te loeren en te letten,
Is uwer maechden werck; die zijnder toe gheſet,
V oogh is haer een peyl, u woort een vaſte wet.

Verſ. 10. Hy en hoorde haer niet dat hy by haer ware.

Een knecht, in teghen-deel, heeft ſijn gheſicht te keeren,
Al waer hem wijſt en ſtiert de goede wil ſijns heeren;
Die moet ſijn baken zijn, in alles wat hy doet,
Die is de vaſte ſter, daer hy naer zeylen moet.
Dit heb ick ſoo betracht; mijn heere ſalt ghetuyghen,
Ick wil tot aller ſtont na ſijn bevelen buyghen;

Maer met een los ghebaer te loeren op me-vrou,
Ick weet dat ſulcx mijn heer niet wel bevallen ſou.
Wat mach u over-gaen, u oogh te laten ſchieten
Op dinghen, die u luſt doch niet en mach ghenieten? (*a*)
Wert u het weelich vleys gheprickelt van de jeucht,
Gaet, daer ghy ſonder ſchant u luſten boeten meucht.
Ghy had u vant begin behoort te weder-houwen
Met ſoo een kriele ſin u dienaer aen te ſchouwen,
En doen ghy wiert gewaer een vonck van deſen brant,
Te keeren u gheſicht, te toomen u verſtant, (*b*)
Ghy weet, off weetjet niet, ghy dientet wel te weten,
Dat Eva, 'teerſte wijff, haer eerſt-mael heeft vergheten
Door haer nieuſ-gierich oogh, dat heeftſe wech geruckt,
En ons, haer deerlijck zaet, tot in de doot gedruckt. (*c*)
,, Het oog, alleen het oog, can gants den menſch ontruſten,
,, Het is een open deur, een in-ganck van de luſten;
,, Die, ſonder goet beleyt, die venſters open doet,
,, Crijcht, lichter als hy meynt, eẽ dief in ſijn gemoet. (*d*)
4. Tis waer, ick heb ghetracht met alle vlijt te mijden,
Op dat u los ghemoet my niet en vont ter zijden
In camer off prieel; ick weet te wel, ick weet
Hoe licht dat ſich de menſch in eenicheyt vergeet.
,, Ghelooftet: eenich zijn heeft al te groote crachten,
,, Het can ('k en weet niet hoe) vervoeren ons ghedachten,
,, En wecken op een vier, al waret ſchoon ghebluſt;
,, Een heymelijcken houck, een hol van quade luſt. (*e*)
,, Soo haeſt de brooſe menſch, alleenlijck met ſijn beyden,
,, Sich erghens neder ſet, hy laet hem licht verleyden:
,, Dus wildy zijn verloſt van dees broot-droncke pijn,
,, Soo neemt geduerich acht om niet alleen te zijn. (*f*)

Heeft

a *Quid tuum malum, ô mulier, tam intentè intueris? quid illô tam crebro vagantia lumina iacis, quid ſpectare libet, quod manducare non lices?* Bernard. de Humil. grad. q.

b *Vt ignis, ubi fœnũ aut culmum arripuerit, ſine mora ſimul ac materiam attigerit, flammam lucidam accendit; ita ignis concupiſcẽtiæ ſimul ac per oculorum intuitũ formam elegantem attigerit, animũ ſtatim exurit.* Aug. in Pſal. 123.

c *Hauſit virus peritura, & perituros paritura.* Bernard

d Indien u ooghe boos is, ſoo ſal u geheele lichaem duyſter zyn. Mat. 6.22. *Innocens intuitus aſpectu ſit nocens.* Greg.

e *Nemo eſt ex imprudentibus qui relinqui ſibi debeat.* Senec.

f *Solitudo eſt quæ etiam virum fortẽ præcipitat in reatũ.* Pet. Bleſ. Ep. 9.

g *Magna pars peccatorũ tollitur, ſi peccaturis teſtis aſſiſtat.* Senec.

Loca ſola nocent, loca ſola caveto. Ovid.

Heeft Lust u Schaemt en Vrees geraden wech te stieren,
Soo hebdy wech gejaecht al wat u soud vercieren;
„ Want off al schoon een vrou met gout behangen gaet,
„ Tis al maer waterverw, ontbreeckt haer dit cieraet. (g) g *Verecundia insigne mulierum decus & ornamentum.* Annæ. Robert.
„ God heeft, en eerbaer Root, en Angst, met bleyke kaken,
„ Bevolen nacht en dach ontrent een vrou te waken:
„ Dies als het vrouwe-volck die schutters niet en acht,
„ Soo is haer teere schoot een poorte sonder wacht. (h) h *Duo animi a Deo dati custodes, Pudor & Timor.*
Noch oog, noch clachtich woort, can uwẽ aenslach stijvẽ,
Dus, wildy zijn geraen, soo latet daer by blijven:
Want hoe ghy vorder gaet, en onbesuysder malt;
Hoe dat u dwaes gebaer my t'elcken min bevalt.
Wel aen dan, voor besluyt, en laet de malle stuypen
Van d'onbedachte jeucht niet verder u becruypen;
„ De lust wert int gemeen met drouve pijn besuert:
„ Tis ver het beste geck, dat niet te lang en duert. *Les plus courtes follies sont tousiours les meilleures.* Gall. Proverb.

Sephyra.

Vers. 10. En sy dreeff sulcke woorden teghen Ioseph dagelijcx.

AL hebdy mijn versouck nu meer-maels aff-gheslaghen,
De moet is even groot; ten sal my niet vertraghen:
Jck ben noch die ick vvas. „ 'tZy datmen jaecht, off mint,
„ (Ick vvetet noch van outs) die aen-hout, overvvint.
„ De key vvert van den drop allengskens uyt-gegeten,
„ Het stael vvert door de lucht, en metter tijt versleten:
„ Al valt den eycken boom niet juyst ten eersten slach,
„ Hy buycht sijn steyle kruyn op 't eynde van den dach.
Ghy vveet, ick ben de vrou; dies mach ick u ghebieden,
En vvat my vvel bevalt dat moet voor al geschieden:

Vers. 1. Potiphar, cocht hem van de Isma-ëliten die hem aff-brachten.

Ghy zijt, uyt craeht van koop, in mynen dienst gheset;
V lijff coomt u niet toe, myn vvil is u een vvet.
Een vrou en can gheen dinck haer knecht te vooren leggen,
Dat hy aen haer bevel, met reden, mach ontseggen.
Vol-coom dan mijn gebodt. En vvaerom soudy niet?
Al vvat ons eygen is, staet onder ons ghebiet.
V gantsche lijff is myn, ick machet ja bederven,
Jck machet (soo ick vvil) een vvreede doot doen sterven a:
En mach, ick naer myn sin, besteden het gheheel;
Soo mach ick, des te meer, ghebruycken yder deel.
Ten staet u gheensins vry u teghens my te setten,
Ten sy dat ghy met een springt buyten alle vvetten,
En deses lants ghebruyck; naer aller volcken recht
Doet yder, vvat hy vvil, met sijn ghekochte knecht b.
Het had u vvel ghevoecht, indien ghy my voor desen
Had liefd', als u vriendin, en eer, als vrou, bevvesen:
Maer dit is nu voor-by, dien mis-slach is geschiet,
En hoopt maer, zijdy vvijs, d'een feyl op d'ander niet c.
3. *'tHeeft u misschien gedacht, dat al mijn voorich vvoelen*
Alleenlijck heeft gedient, om u den pols te voelen;
Alleenlijck, om te sien hoedanich dat ghy vvaert,
Maer neen; en acht my niet van soo beveynsden aert.
Jndien u dat belet, ghy moocht u vry verhoeden
Te dragen in den gheest soodanich quaet vermoeden,
Ghy cont, vvanneer ghy vvilt, vernemen metter daet,
Dat beyde lijff en ziel voor Joseph open staet.

a De heeren van lijff-eyghene off gecochte slaven, hadden recht over de selve van leven en doot.

I*n potestate, inquit* I*mperator, sunt servi dominorũ quæ quidẽ potestas iuris gentium est, nam apud omnes peræq; gentes animavertere possumus dominos in servos vivæ necisq; potestatem fuisse l. 1. vers. 1. ff. de his qui sui vel. alien.* I*ur. sunt.*

b *Ex iure gentium, quod omni humano generi commune est, bella orta sunt, & sequutæ captiuitates & servitutes, ait Iustinian.* I*nst. lib. 1. Tit. de* I*ur. nat. vers. ius autẽ.*

c *Satius quidẽ erat primis precibus non repugnantem cedere, idq; vel dignitati precantis deferre, vel amoris vehemẽtiæ, quâ cogente, oblita me Dominam, ad tam abjecta verba descendi. Sapies tamen si vel nunc cedas & prius erratu incorrigas. Si prius diffidebas, non tentari te malitiosè certo argumẽto colligere potes, quia in eadem voluntate persto, quare, &c.* Ioseph.d.loc.

Daer

Daer wert op desen dach, voor mannen ende vrouwen,
Te Memphis op het slot, een groote feest gehouwen,
U heer is derwaerts aen, en meest het gantsch gesin:
Maer ick, die niet en acht als uwe soete min,
Ick heb den gantschen dach als sieck te bed gelegen a,
Om, voor een hoofsche feest, met u mijn vreucht te plegen:
Mijn heer stont heden op, ick bleef alleen te bedt;
Tis evenwel noch pijn, noch koortse, die my let:
Gesontheyt maeckt my sieck b. " *Een vreemden aert van wonden*
,, *Heeft jeucht en weelich bloet de menschen toe-ghesonden,*
,, *Die woelen ons aen 'thert: haer eygenschap en cracht*
,, *En heeft noch (soo my dunckt) geen mensche recht bedacht:*
Voor my, ick spreke ront. 'k en weet niet van haer wesen,
Dit weet ick al te wel, dat ghy my cont genesen,
En dat mijn koorts hier in van ander koortsen schilt,
Sy moet geholpen zijn alleen van die sy wilt.
4. *Coomt Potiphar in huys, ick settet op een stenen;*
Coomt Joseph daer ontrent, mijn weedom is verdwenen.
Mijn lijf is sonder pijn: maer 'therte leyt en jaecht.
Ick ben gesont en sieck, al naer het u behaecht.
Wel aen, geneest mijn quael, vervult mijn soet verlangen;
Wat laet dy mynen geest aldus in twijffel hangen?
Wel op, en schept een moet; jaecht in het open velt,
Daer al het jonge bloet sijn hoochste vreuchden stelt.
5. *Laet varen diep ghepeys, en voucht u tot verblijden;*
Tis niet soo grooten quaet, een druyfken van ter zijden
Soo stil te plucken aff, dat selfs den eygenaer
(Die noch genoech behout) dies niet en wert gewaer?
Wat mach u trots ghemoet veel op u vaders roemen c?
Ten isser niet soo breet: ick hebbet al vernomen.

a De geschiedenisse deser saken wert vã Iosepho in het 3. Cap. van sijn 2. Bouck, van de oudtheyt der Ioden verhaelt, so, als wy de selve op den naem van SEPHYRA hier in-voeren, ghelijck de Leser ter selver plaetse sien can.

Ægritudinem ad hoc finxi, & festi lætitiã tuæ consuetudini post habui Ioseph. d. loc

b *Quo magis sani sumus hoc magis libidinis æstus in sanit.* August.

c Dit wert voort gebracht tot weder-legginge van dat Ioseph te vooren sich ghesseydt hadde van Abrahams stam te zijn, ende mitsdien, &c.

Ick vveet, soo vvel als ghy, al vvatter is geschiet,
't Lant, daer u vader vvoont, en is soo verre niet. (d)
Ick sie, ghy gaet den gang van al de vreemdelingen,
Die van haer vaders huys vertellen vvonder dingen,
En alsmen dan de saeck eens onder-tasten sal,
Soo vintment slecht genoech, off dickmael niet met al.
6. W*at! heeft dien grooten Vorst, uyt vvien ghy zijt gesproten,*
Niet sijn manhaftich zaet vvel elders uyt-gegoten?
Niet Agar, sijne maecht, bezijden aff bedeckt,
En, buyten echte trou, den Ismaël vervveckt?
Een maecht van dit gevvest (e), *heeft Abram soo bevallen,*
Dat hy, nu out en grijs, van nieus bestont te mallen, (f)
En vviert, als vveder jonck: siet vvat een soeten aert
Van vrouvven, oock van outs, het rijck Ægipten baert.
7. *Maer vvie der svvijgt, off spreeckt, ghy moocht dit stuc niet drijvē,*
V vader Jacob selfs, slaept by verscheyde vvijven,
Schoon Lea vvas sijn vrou, de man en had geen deech,
Tot dat hy in den arm sijn lieve Rachel creech:
En noch vvast niet ghenoech. Tvvee lodderlijcke maechden,
Die, op haer vrouvven vvoort, haer soeten maechdom vvaechden,
Verversten sijnen lust: quam Silpha dese nacht,
Soo vvert, de naeste reys, hem Bilsa toe-ghebracht.
W*at vvildy dat ick seg? besiet u gantsche steden,*
W*aer hout hem doch een man met eene vrou te vreden?*
Den echten bant vvel eer maer over tvvee ghestreckt,
Is, door den langen tijt, nu vvijder uyt-gereckt.
Dat God tot Adam sprack, en vvert niet meer gehouvven.
Siet! Lamech heeft van outs aen tvveederhande vrouvven (g)

d Memphis, ten dien tijde de hooft-stadt van Ægipten, alwaer de Coningē haer hoff hieldē, en was maer ontrent 50. mijlen van Hebron, daer Iacob woonde, alhoewel Augustinus schrijft vā 300. mijlen, het welcke een misgreep is, want hoe souden de broeders van Ioseph het coorne so verre met hare ezels gevoert hebben, sonder het selve op den wech te verteeren? *Merc.*

e Agar, een Ægiptische maegt, Genes. 16. 1. Eenige meynē datse by Pharao aen Abraham was geschoncken, ten tijde hy Sara, door Gode vermaent zijnde, wederom gaff. *Vvill. ad cap. 16. Gen. vers. 3.*

f Dit is het lasterlijck ghevoelen vande Manicheé, die Abraham ende d'ander Outvaders bekladden mette smaet van dertelheyt, ende vleeschelijcke begeerlijckheydt in het stuck van de by-wijven: doch werden van August. treffelijc weder-sproken, *lib. 16. de Civitate Dei.* Siet hier naer in de Antwoorde van Ioseph.

g Lamech is d'eerste geweest die het veel-wijvich houwelijck heeft in-gevoert, nemende op eene mael te wijve Ada ende Zylla, Genes. 4. 9.

(Eer

(Eer Adam noch ontsliep) sijn heeten brant gheslist,
En Adams harde rib al doen in tvveen gesplist. h
Een yder (soo ick hoor) neemt veel off luttel vrouvven,
Na dat hy met sijn haef can eerlijck onderhouvven.
Js dit al niet genoech? soo denckt op uvven Loth,
Die, met een vuylder lust, ging buyten het ghebodt.
En vvie doch heefter oyt des hemels svvare plagen,
Om soo een soet bedroch in lijff off goet ghedraghen?
Soeckt, vvaer ghy soecken vvilt, daer is noch straff, noch vvet,
By God, off by den mensch, op 't overspel gheset. i
9. en 10. *Jndienmen overslaet den loop van onse tijden,*
Men siet onechte lust met losse toomen rijden,
En draven over 't velt: let op het gantsche lant,
Het overspel, is spel; echt-braecke, sonder schant. k
Ten is niet lang geleen, dat Pharo dede vieren,
Den aen-vanck sijner Croon, na 't prachtich hofs manieren,
De Princen al-gelijck, den adel cleyn en groot,
Was, door het gantsche lant, tot dese feest genoot.
Mijn Heere vvas gelast, om ernstelijck te letten
Hoe datmen yder een ter tafel moeste setten,
Naer eysch van sijnen staet. Hier vvaerdy med' ontrent,
En ick had al den dach het oogh op u gevvent.
Mijn plaets vvas boven aen, daer meest al princen saten;
Ick hoorde dees en geen eerst heusselijcken praten
Van al des vverelts loop, maer, na den derden dronck,
Sprack yder over hoop, soo dat de sale clonck.
Hier ondervvont hem een vant overspel te spreken,
En hieldet maer voor jock, *en noemdet hoofsche streken*
Cort-vvijlich voor de jeucht: en spotte mette geen,
Niet, die het quade doet, maer die het heeft geleen. l

h *Vnam costam in duas divisit.* Hier.

i *Notam adulterij non puniti non solũ ævo tam antiquo, sed & Romanorum reipub. ante Augustum quidam inurere non verentur. de Romanis contrariũ asserit Ærod. Rer. iud. lib. 7. cap. 4. de Hebreis etiã tempore Iosephi vide quæ ipse respondet.*

k *Antiquum & vetus est alienũ, Posthume, lectum Concutere atq; Sacri Geniũ contemnere fulcri.* Iuvenal. Sat. 11.

l Belleforest beclaegt hem, op sekere plaetse, dat te synen tijde, de saken, in eenige, selfs Christen hoven, so verre verloopen warẽ, dat het overspel niet anders als voor een hoofsche geesticheyt gerekent en wiert: Ende dat het slimste van al is (seyt hy) als de sake int openbaer coomt, soo wert, de gene die het ongelijck lijt, meer bespot, als hy die het selve doet: uyt welc leelick misbruyc de gewoonlijcke schimp-namen, van Hooren drager, Kouckouck, ende dierghelijcke, ghesproten zyn. Vaste merck-teyckenen van de verdorventheydt der eeuwe.

Hy vvas (gelijck my docht) een van die schamper gasten,
Die vvonder zijn geneycht een yder aen te tasten:
Hy stroyde ganck op ganck veel rancken in de griel,
Daer van ick, hier en daer, een streeck off tvvee onthiel.
'k En vveet niet hoe het coomt, dat naer eens anders vruchten
Wy, met een dieper lust, verlangen en versuchten
Als naer ons eygen goet: 'ken vveet niet vvat ons jaecht,
Dat ons eens anders vee, meer als het ons behaecht. (a)
,, Geen mensch en heefter treck te drincken uyt rivieren,
,, Die, met een quistich nat, voor onse deuren svvieren. (b)
,, Waerom vvert nutte spijs somvvijlen niet ghesocht?
,, Tis al te cleynen ghelt daerom sy vvert gecocht.
,, Set yemant aen een boom vol lieffelijcke peeren,
,, Al vvat niet hooch en hangt, en sal hy niet begeeren:
,, Men acht geen leech gevvas, al isset noch soo goet,
,, Het fruyt smaeckt alder-best, vvanneermen klimmen moet.
Set in het hoender-kot een vat vol kooren-granen,
Ghy sult u eygen aert sien in den aert der hanen,
Want schoon het dertel hoen mach eten met ghemack,
Noch schraeftet in de stoff, en laet den vollen back.
,, Wat scherp is in de mont, dat doet de spijse smaken;
,, Tis peper, zout, azijn, die goede sauce maken,
,, Geeft kinders soete koeck, en vrouvven nieuvven most,
,, Wat op de tonge bijt, is rechten manne-kost. (c)
,, De snoeper vint vermaeck, vvanneer hy lecker beten,
,, Ontfutselt aen de kock, mach in het duyster eten;
,, En soo ghy vraecht, vvaerom hy dese kueren doet,
,, Hy segt, met vollen mont, gestolen broot is soet. (d)
Int cort, hy vvist soo veel hier op by een te halen,
Dat my een krielen droom int hooft bleef liggen malen

By-naest

a *Quidquid domi est, vile est.* Senec.

b *Assiduum omne, in fastidium vertitur.* Senec.

c *Infanti melimela dato, mihi fundat avitum Consulibus priscis condita testa merum.* Martial.

d *Dulce pomum, ubi custos abest.* Plutarch. Erot. Sy (*te vveten het ontuchtich vvijf*) spreeckt totten dwasen, De ghestolen wateren zyn soet, ende het verborghen broot is noodelijck. *Prov. 9. 17.*

By-naeſt de gantſche nacht; dies vverd ick doen gevvaer,
Dat ick meer als de coſt gedragen had van daer. c
Hier leerd' ick alder-eerſt het overſpel vercleenen,
En dacht, T'is niet ſoo quaet, gelijck de luyden meenen;
,, *Al iſſet vry vvat vuyl 'tgunt datmen drinckt off eet,*
,, *Wat ſchatet aen de menſch vvanneer hy't niet en vveet?*

c *Eſt aliquid præter vina quod inde petas.* Ovid.

Joſeph.

1. HOut op, het is ghenoech. Laet aff van my te quellen,
Al woet de gantſche zee, een rotz is niet te vellen;
Want naer een lang gewoel, wert anders niet verrecht,
Als dat een driftich ſchuym, is eynde vant gevecht.
,, Den beſten raet van al, om ſonden te beletten,
,, Is van den eerſten aff een vaſt beſluyt te ſetten,
,, En met ſijn eygen hert te maken een verbont,
,, Van noyt een vinger breet te wijcken aen de ſond.
Ick ben van God geleert, met vleeſch en bloet te ſtrijden,
Niet voor een reys alleen, maer ſtaech en t'allen tijden,
Tot dat de booſe ſchoot vant ſchadelijcke zaet,
Vertreden van de gheeſt, niet weder op en gaet. *a*
Dit heb ick ſoo betracht, en daer op wil ick wercken,
Ick weet, de goede God ſal my hier in verſtercken,
Ten eynd ick ſtaende blijff, en trede mette voet
Al watter voor gewoel ontſtaet in mijn ghemoet.

a Die volſtandich blijft tot den eynde ſal ſalich werden. *Matth. 24. 14. Apoc. 2. 10.*

2. Tis waer, ghy zijt de vrou: daer voor wil ick u kennen,
Mits dat ghy kent u man, en niet en tracht te rennen
Daer ongetoomde jeucht, en quade luſt gebiet.
En ſpreeckt niet al te breet, ghy zijt u eygen niet.

Schoon u dit ſpel behaecht, mijn heer is niet te vreden,
Ghy zijt meeſters van my, niet van u eyghen leden,
Niet van u eyghen ſchoot, noch van u eygen eer.
Ghy zijt (ick kent) mijn vrou, maer Potiphar u heer.
En nademael ghy weet de rechten uyt te leggen,
Soo bid ick u, me-vrou, vergeet doch niet te ſeggen,
Dat, naer het ſelve recht, „ eens yder echte wijff
„ Is vrou van haren man, niet van haer eygen lijff.
Begeerdy metter daet u woort te ſien volbringhen,
Ghebiet, wat eerlijck is, en niet als goede dingen,
Want ſoo u ſnoot bevel met recht en reden vecht,
Soo ben ick buyten dwang, al ben ick uwe knecht.
„ Gheen ſlaef en is ſoo ver in dienſtbaerheyt verbonden,
„ Dat hy behouft te ſtaen ten dienſte van de ſonden;
„ Dies alſſer heer off vrou yet ſchandelijcx gebiet,
„ Een knecht, doet vollē dienſt, ſchoon hy en doetet niet.
„ Ghy dwaelt, indien ghy meynt, dat yder mette ſaken
„ Die ſtaen in ſijn ghebiet, mach alles doen en maken
„ Naer dattet hem gevalt. geē menſch heeft dit geſach,
„ Dat hy vercregen goet tot quaet gebruycken mach.
„ Daer is het gantſche lant ten hoochſten aen gelegen,
„ Dat yder een ſijn goet, door wettelijcke wegen
„ Vercrijg en oock bewaer: dat is het rechte wit,
„ Waer op een yder menſch al, wat hy heeft, beſit. *b*
Me-vrou, onthout dit woort, ghy ſulles u bedancken,
„ Ghebruyckt te geener tijt u knecht tot quade rancken,
„ Off anderſins indien ghy deſen raet veracht,
„ Al wat ghy hem ghebiet ſal weſen ſonder cracht.
„ Als yemant, die u dient, u eere moet bewaren,
„ Soo moochdy ſijnen hals met geenen dienſt beſwaren

b *Intereſt reipublicæ ne quis re ſuâ malè vtatur.*

Als

,, Als die hem wel bevalt; off ſoo ghyt anders doet,
,, Hy ſal u goeden naem vertreden mette voet;
,, Hy ſal door al de ſtadt, op wegen ende ſtraten,
,, Noch ſlimmer als het is, van uwen handel praten.
,, Dus ſoo ghy zijt geneygt om wel te zijn ghedient,
,, Maect noyt van uwen knecht u heymelicken vrient.
3. Ick heb in mijn gemoet geen luſten willen voeden,
Maer niet (gelooftet vry) uyt eenich quaet vermoeden.
Daer is geen menſchen ſchrick die heerſt in deſen geeſt,
Ick ben voor mijnen God, en niet voor u, bevreeſt. *c*
4. Dat u geſonden mont weet voor u man te hijgen,
En is niet al te pluys; ghy mochtet beter ſwijgen.
,, Tis menichmael geſien, dat die den ſieckaert maeckt,
,, Wert, met een ware plaech van Godes hant geraeckt.
5. Hoe los rolt uwen praet! ick bidde, ,, leert u wachten
,, Het ſchendich overſpel ſoo lichten ſaeck te achten,
,, Denct dat een ſnoode boef ſteelt aen een eerlijc man.
,, Dat hy, ſijn leven lanck, niet weder geven can.
,, Ick ben genoech geleert, dat onder alle ſonden
,, Die 'smenſchen hert begaet, geē vuylder wert gevonden
,, Als drift vant dertel vleys; maer 'tſlimſte noch van al,
,, Is yemants echte vrou te brengen tot een val. *d*
,, Het onbeſchofte rot van al de vuylicheden,
,, Als tweedracht, haet, en twiſt, gaet buyten onſe leden,
,, En ſcheyt hem van de menſch, wanneer hy die begaet,
,, Alleen de booſe luſt als binnen ons beſtaet: *e*
,, Die cruypt door gants het lijff van hoofde totte voeten,
,, Men voeltſe door het merch en al de beenen wroeten,
,, Gheen zenuw ſtater ſtil, en niet een eenich deel
,, Is in den gantſchen menſch, dat blijft in ſijn geheel.

c *Timor Domini, ianitor animi.* Bernard.

d De Heere bewaert de onrechtveerdige, tot den dach des oordeels, om geſtraft te werden; doch aldermeeſt de gene die na dē vleeſche wandelen in onreyne begeerlicheden, 2 Petr. 2. verſ. 9. 10. *Nous mangeons bien & beuvons* (dict quelque vn a ce propos) *cōme les beſtes; mais ces ne ſont pas actions, qui empeſchent les offices de noſtre ame. Mais ceſte-cij, a ſcavoir celle de la quelle nous parlons icy, met toute penſée ſoubs le ioug, abrutit & abeſtit par ſon impetuoſitè toute la Theologie & Philoſophie qui eſt en Platon. par tout ailleurs vous pouvez garder quelq; decence, ceſte-cij ne ſe peut ſeulement imaginer que vitieuſe ou ridicule.*

e 1 Corint. 6. 18.

f Overſpel is een groote ſonde: Hoe ſoude ick ſulck een *groot* quaet doen, ſeyde Ioſeph, Gen. 39. 9. ja behelſt in ſich ſes andere ſonden,

Te weten,

1. Overtredinge van Gods gebodt.
2. Schendinghe des Houwelijcx.
3. Beſmettinghe des lichaems.
4. In-voeringhe van verkeerde kinders.
5. Ontvreemdinge van wettighe erffeniſſe:
6. Verweckinge van Godes gramſchap over landen en ſteden.

g Te weten dat God te vooren geſprokẽ hadde, aennopende de eerſte inſtellinge des houwelijcx. Gen. 2. 24.

,, Soo haeſt als dit vergiff coomt over ons gecropen,
,, Ons crachten ſtaen bekayt, ons gheeſten zijn verſopen,
,, Wy liggen gantſch en gaer in vuylicheyt verſmacht,
,, Wy ſmelten in de ſond, ons lijff is enckel dracht.
Sal ick dan in den arm een overſpeelſter vaten,
En zijn, met lijff en ziel, van mijnen God verlaten?
Sal ick gaen jagen na mijn ongeſchickte luſt,
En maken mijnen geeſt bedroeft en ongheruſt?
Sal yemant Ioſeph ſien in overſpel ghevonden,
Een pomp van alle quaet, een goot van alle ſonden,
Van vuylheyt en maras, daer in de ſlimmen aert
Van allerley vergift, te ſamen is ghepaert? *f*
Neen, dat en mach niet zijn, 'k en cant in my niet vinden,
,, Tis beter door den gheeſt de tochten in te binden,
,, Te houden in bedwanck het onbeſuyſde bloet,
,, Te kieſen voor de luſt een onbeſmet ghemoet.
6. Laet aff eens anders doen hier voor den dach te halen,
,, Exempels gaen te los, en menſchen connen dwalen.
Wy ſtaen op Godes woort, (*g*) dat is een vaſte wet,
,, Dat moet ons richt-ſnoer zijn, dien regel is gheſet.
De daet van Abraham can t'uwer baet niet ſtrecken,
,, Men mach geẽ eygen vuyl met yemants feyl bedecken. *h*

h Off ſchoon by eenighe ſchrijvers het ghebruyck der by-wijven, mitſgaders het veel-wijvich huwelijck der Ertz-Vaderen, op verſcheyden manieren wert verſchoont, ende als gheoorloft wert voor-geſtelt. 1. Ofte als voor de Wet gheſchiet zijnde, ghelijck *Ambroſ. lib. 1. de Abrah. cap. 4.* ende *Durandus, in ſententia. 4. cap. 33.* meynen. 2. Ofte door heymelijck in-geven Godes, gelijck het gevoelen is van *Perrez. in cap. Gen. 16. diſp. 1.* 3. Ofte om datter ſekere verborghene geheymeniſſe door is voor-gebeelt geweeſt, daer van gheſproken wert *Gal. 4.* naer de meyninghe *Ambroſ. lib. 1. de Abrah. cap. 4.* 4. Ofte om meerder voort-teelinge van kinderen, als aengeweſen wert door *Auguſt, lib. 3. de Doctrina. Chriſt.* 5. Ofte om dat ſulcx doen ter tijt wert geſeyt gebruyckelijc geweeſt te zijn, mede naer de meyninge *Auguſt.* ter ſelver plaetſen. Soo is nochtans (onſes oordeels) voor het geſontſte gevoelen te houden, dat ſulcx in de Ertz-Vaderen zy geweeſt een menſchelijcke ſwackheyt, nochtans alſoo dat de ſelve hier in niet en ſondichden tegens haer gemoet, maer alleenlijc uyt onwetentheyt, als ſulcx ten diẽ tijde haer by Gode noch niet geopenbaert zijnde. Ende al iſſet ſo dat God het ſelve niet uytdruckelijc en heeft veroorloft, ſo iſſet nochtans ſulx, dat God door eẽ goedertieren eñ vaderlicke oog-luyckinge in ſtilheyt ſulx genadelijc in de ſelve heeft voor-by gegaen, gelijc den Apoſtel in een andere gelegentheyt ſeyt, dat God de tijden der onwetentheyt over-ſiet, Actor. 17. 30. *VVillet. ad 15. cap. Gen. Num. 5.*

Hy heeft gheen anders vrou, geen anders trou besmet,
Gheen valschen erfghenaem in yemants goet geset;
Hy heeft door vuyl bejach sijn Sara niet bedrogen,
Maer is door haer beleyt tot dese daet bewoghen; (*i*)
Hy heeft door krielen brant sijn nieren niet verhit, *k*
't Wt-breyden sijnes volcx was sijn voornaemste wit.
7. Wat brengdy Iacob voort, en dierghelijcke saken?
Ten dient niet om het stuck der vrouwen goet te maken;
,, Heeft God het manne-volck een voor-recht toe-ghestaen,
,, De reden wijstet uyt, ten gaet geen vrouwen aen.
,, Wil yemandt met een wijff verscheyde mannen paren,
,, Geen moeder heeft de macht een seker kint te baren;
,, Geen kint en cander zijn, dat eenich seker man,
,, Met billick onderscheyt, sijn vader noemen can.
Des can u loos beleyt niet een exempel geven,
Dat oyt Hebreeusche vrou, door vuyle lust ghedreven
Haer onbevleckten schoot, haer trou en rechter-hant
Meer als aen eenen man, voor desen heeft verpant.
Heeft Sarah oyt geseyt, tot Abrahams bedroeven,
'k En crijch by u geen kint, ick wil het elders proeven?
Wy weten al dat neen: noyt wasser eerbaer mont
Die sulcke woorden sprack, veel min de daet bestont.
Is Rachel, schoon belust om kint te mogen dragen,
Haer leven oyt vervoert tot sulcke snoode vlagen?
Wy weten al dat neen: noyt heefter echte vrou
By ons soo wijt gereckt de banden van de trou,
8. Wat moochdy van den Loth vol-mondich comen spreken?
Ick weet, een vroom gemoet heeft mede sijn gebreken;

i *Voluntatem illius, non voluptatem suam implevisse; accepisse, non petijsse.* Hy heeft betracht niet sijn eygen lust, maer sijns wijfs begeerte; hy heeftse (*te vveten Agar*) van haer ontfangen, niet ge-eyst. *August. lib. de Civit. Dei. cap. 15.*

k *Castius vtebatur* (scili. Abraham) *plurib⁹, quã nunc vnâ*, inquit August. & tandem cõcludendo, *ô virũ viriliter fœminis vtentẽ! Coniuge temperanter, ancillâ obtemperanter, nullâ intemperanter.* Hy gebruyckte, *seyt Augustin.* met meerder tucht veel vrouwẽ, alsmẽ nu eene doet; *ende eyndelijck besluytende*, O wat een voortreffelijckẽ man (*seyt hy*) die de vrouwen mannelijck wist te gebruycken, sijn huysvrou soberlijck, sijn dienstmaecht gehoorsaemlijck, gheene onmatelijck. *lib. 16, de Civit. Dei. cap. 25.*

En als het ſondich zaet maer crijcht een cleen begin,
Dan cruyptet voort en voort, en wortelt dieper in.
In Loth en was geen luſt, (*l*) ghy ſullet noyt beweeren,
Dat in den goeden man was eenich quaet begeeren.
God ſelfs is ſijn getuyg, want, om ſijn vromen aert,
Wert hy, een eenich man, uyt al het lant geſpaert.
Hy had voor hem gheſien de vreeſſelijcke voncken,
Waer door, en huys, en hoff, en vee, en menſch verſoncken;
Noch had hy na-der-hant vermiſt ſijn weerde vrou,
Hier door lach ſijn ghemoet verſopen in den rou;
Om welcken ſwaren druck van hem te doen verſchuyvē,
Nam hy tot ſijn behulp het ſoete ſap van druyven,
Doch mits hy wat te veel dronc van het crachtich nat,
Is ſijn vervoerden geeſt van dronckenſchap gevat.
Hier in heeft Loth gefaelt, dies heeft hem God geſlagen
Met deuſicheyt van breyn, en onbeſuyſde vlagen,
Met dofheyt van verſtant, ſoo dat hy niet en wiſt
Waer in hy, door den dranck, ſick ſelven had vergiſt.
,, Wanneer de ſwacke menſch tot ſonden wert gedreven
,, Beſijden wil en weet, dat wil hem God vergeven;
,, Hy die ons herten kent, als vader van den gheeſt,
,, Let op des menſchen wil, en weegt die alder-meeſt:
,, Maer met geſlagen raet, en voor-bedachte ſtreken,
,, Te rennen na den brant, daer voor is niet te ſpreken:

l Daer wert verſcheydentlijc gevoelt van de ſake van Loth, waer van het gheſontſte is, na de meyninge Caietani: *Loth omnium ignarum neſciviſſe univerſam rem geſtam & omme hoc opus perfici poſſe impedito rationis vſu.* Dat Loth ganſch niet en heeft gewetē watter geſchiet was, eñ dat ſoodanige ſaken (ſchoon het ghebruyck des verſtants in dē menſche wert belet) echter connen wordē volbracht Doch *Chryſoſt.* eñ andere voeghen daer by, *Divinâ diſpēſatione factū eſſe, vt ſic vino gravaretur Loth, vt omnia ignoraret. Alij, non tam vino fuiſſe obrutum, quàm propter intemperiem divinitùs percuſſum ſpiritu ſtuporis.* Dat hy door Goddelijcke beſchickinge ſoo ſeer metten wijn is beſwaert gheweeſt, dat hy van alles niet en heeft geweten. Andere, dat hy niet ſoo ſeer door den wijn is over-vallen gheweeſt, als om ſyne onmaticheyts wille van Gode is geſlaghen met den geeſt van dommicheyt, ende ongevoelijckheyt: waer by eenighe voegen, dat hem ſulcx te meer is over-gecomen ter oorſake van ſyn ongeloove, overmits hy den Engel, eerſt op den berch, ende daer naer tot Zoar, over ſyne behoudeniſſe niet gelooft en hadde. *VVillet.* Hoe het zy, *Decepit Loth ebrietas, & quem Sodoma non vicit, viva vicerunt, vritur ebrius flammis mulierum, quem ſobrium ſulphurea flamma non attigerat.* De dronckenſchap heeft Loth bedrogen, ende de wijn heeft verwonnen den genen die Sodoma niet en heeft connen overwinnen, droncken zynde is hy door vlammen der vrouwen verbrant, die, als hy nuchteren was, de ſulpheren vlamme niet en heeft geraeckt, gelijck ſeer wel hier op aen-gemerckt heeft *Hieron.* Tis daerom noodich, ſich te voegen naer het ſeggen des Apoſtels, *Eph. 5. 18. En drinckt niet droncken in vvijn, vvaer in overdaet is, maer vvert vol des gheeſtes.*

,, Te

„ Zijn jeucht te hitſen op,de luſt te voedẽ aẽ, (beſtaen.
„ Dat can, noch voor den Heer , noch voor de menſch
Ghy hebt,en tijt,en ſtont,u ſaken t'overlegghen,
Noch ſpringdy buyten ſpoor,en laet u niet geſeggen,
Loth wiſt niet wat hy ded', vermeeſtert van den wijn.
Ghy ſiet, en kent het quaet, wat ſal u onſchult zijn?
„ 9. Ghy dwaelt,indien ghy meynt dat God de vuyle vatẽ
„ Vol onbeſchoften brant,heeft ſonder wet gelaten,
„ En ſonder rechte ſtraf. de wetten van de trou
„ Zijn juyſt op eenen dach geſchapen mette vrou. *a*
Des Heeren reynen geeſt haet alderley gebreken,
Maer laet ſijn grammen moet noch boven al ontſteken
Op overſpels bedroch, en ſlaet met ſwaerder hant
Den uyt-gelaten tocht van deſen vuylen brant.
Heeft niet de booſe luſt verweckt de felle baren,
Die over 'thoochſte ſop der bergen zijn gevaren,
Tot boven in de lucht? was niet het gantſche lant
Om deſer ſonden wil,een water ſonder ſtrant?
Heeft God van menſch en vee yet anders willen ſparen,
Als eenich cleyn getal van wel-gevoechde paren?
Al 'tander vuyl geſpuys,den ongetrouden hoop,
Is met de felle vloet gebleven in de loop.
Is dit noch niet genoech,ick wil u vorder leeren:
Het is wel eer gebeurt,dat Abram quam verkeeren
Hier in des Conincx hof,met Sarai ſijn ghemael,
Al-waer hy wert getouft, met vriendelijck onthael,
Om ſijnder vrouwen wil,die hy ſijn ſuſter noemde;
En als geheel het hoff van hare ſchoonheyt roemde,
By Pharao den Vorſt, wert ſijn verdwaelde ſin
Door geyle luſt geraeckt,ontſteken van de min.

a De inſettinghẽ des huwelijcx ge lijck die geſchiet is *Gen. 2. 24* verbiet by noodelijc gevolch het over ſpel; want twee menſchen een vleeſch zynde, houden op van ſulcx te weſen, ſo haeſt eene van beyde, met een derde eẽ vleeſch wert.

Gen. 6. 4. ende Gen. 7. 14.

Doch als de jonge Prins de vrou had laten halen,
Liet God op gantsch het huys van uwen Coninck dalen
Een ongehoorde plaech, een onbekende straff, *a*
Tot hy aen Abraham sijn vrouwe weder gaff.
Plaecht God een grootē vorst, die maer ter goeder trouwē
Heeft lust tot yemants wijf, wat voor een swaer benouwē
Wil comen op een slaef, wil vallen op een knecht,
Die, met op-setten wil, sijns meesters eer bevecht?
Als Abraham daer naer tot Gerar was getogen,
Heeft God den Vorst aldaer (al was hy schoon bedrogen)
Niet in den droom bestraft, en metter doot gedreycht, *b*
Om dat sijn krielen geest tot Sarai was geneycht?
Siet wat gestrenger woort! Abimelech sal sterven:
Noch wil ick boven dien het gantsche lant bederven,
Indien ghy niet terstont de vrouwe weder sent,
Gelijck ghy die bequaemt, gaef, suyver, ongeschent.
God wil dan (soo ghy siet) gheen overspel verdraghen,
Ten can oock nimmermeer een eerlijck man behagen:
De Vorst van Gerar selfs, heeft met een vollen mont
Het overspel verclaert te zijn een groote sond: *c*
En soo ghy drayt het oogh ontrent de vette weyden
Daer Iacob en sijn volck een machtich vee geleyden,
Ten can te gheenen tijdt by yemant zijn ghetoogt,
Dat Hebron sonder straf het overspel gedoogt.
Was Thamar niet by-naest int duyster graf gesonden,
Om datse buyten echt met kinde was bevonden?
Voorwaer, ten had geweest door het vercregen pant,
Sy ware voor een hoer ghewisselijck verbrant. *d*
En denckt niet in u selfs, dat Iuda dese wetten
Wt eyghen sin bestont om Thamars wil te setten,

a Ende de Heere plaechde Pharao met groote plaghen, ende syn huys om Sarai Abrams wijfs wille. *Gen. 12. 14. 15. &c.*

b Siet daer, ghy zijt des doots om des wijfs wille. *Gen. 20. 3.* Soo ghyse niet weder geeft, weet dat ghy des doots sterven moet, ende alles wat uwe is. *vers. 16. 17.*

c Wat hebbe ick aē u gesondicht, seyde Abimelech tot Abram, dat ghy een sulcke *groote sonde* woudet op myn rijcke brenghen? *Gen. 20. 9.*

d *Genes. 38. 24.* Thamar werdt voor een overspeelster beschuldicht, ende by Iuda des doots weerdich geoordeelt, als belooft zynde met Selach sone van Iuda, ende mitsdien als om overspel. *Villet. 38. cap. Gen. vers. 24.*

Hy

Hy was noch hoochste macht, noch rechter vā het lant,
Hy moest een uyt-spraeck doē, na dat hy wetten vant. *e*
Maer waer toe dient u toch 'texempel onser vrouwen?
Indien ghy't recht begrijpt, ghy sulter niet van houwen:
Dat Sarah haren man, dat Rachel heeft ghedaen,
Is gants een ander streeck als ghy hier poocht te gaen.
Ghy elders eenich deel van uwen man besteden,
Die metten gantschen man u niet en hout te vreden!
Ghy, uyt beleefde gunst, te wijcken van u recht,
Die oock uw's heeren deel wilt geven aen de knecht!
Ghy aen u man een vrou beneven u te schencken!
'k En loovet nimmermeer, ten is oock niet te dencken;
Waer pleecher doch een wijf, wiens hert in lustē weyt,
Het voor-recht van de vrou te geven aen de meyt?
11. Wat poochdy 'tuwer baet hier in het spel te bringen
De rancken van het hof, den praet van hovelingen?
Den clap die dees en geen met ongeschict geral,
Wt-snabbelt in de wijn? ten sluyt doch niet met al:
Wat! sal het dertel hoff aen eerbaer herten gheven
Het richt-snoer van de tucht, een regel van het leven?
,, Neen, neen, wie naer het wit van goede zeden, schiet,
,, Verkeere niet te hoof, de deucht en woonter niet.
,, 'tGehoor van dwaes gheral, en zouteloose reden
,, Besmet een vroom ghemoet, verkeert de goede zeden,
,, Verweckt een krielen sin, geeft spooren aen de sond;
,, O! wacht u eerbaer oor, wacht voor eē vuyle mont.
Maer wat een slimmen hoop, die vreuchde stelt in saken
Niet soet, maer soet geacht, om datse bitter smaken!
Het moet eē seldsaem spoock, eē vreemt gebroetsel zijn,
Dat rust stelt in gevaer, en blyschap in de pijn:

e Al meynen eenighe dat Iuda een wet maecte, ende dit vonnis uyt-sprac als een Vorst, Rechter, ofte wel als een hooft van den gesinne; soo wert nochtans voor de gesontste uytlegginge gehouden, sulcx geschiet te zyn naer de wetten van den lande, eñ niet naer eenich nieu recht by Iuda alsdoen in-ghestelt, om vele redenen hier te lanck om verhalen. siet *Merc:* ende *Iun.* op dese plaetse.

.... *Exeat aulâ Qui volet esse pius* Luc.

Boose reden bedervē goede zeden. *1 Cor. 15. 33*

Labuntur nitidis scabrisque tenacius hærent.

Wech vliegen, slim gespuys, die niet als in de sweeren,
En vuylen etter-dracht u selven cont geneeren;
Wech egels, die gheen smaeck en vint, als in het bloet;
Wech ezels, die gestaech in distels leyt en wroet:
Prijst ons geen dingen aen, beswaerlijck om becoemen,
Des somers killich ijs, des winters versche bloemen.

Hiberna rosæ, æstiva nives.

„ Wie, met gemeene cost, sijn honger niet en blust,
„ Die heeft een snoepers keel vol ongesonde lust.
Waer isser oyt een wraet, soo hol en graech, gevonden,
Die kost, by dees en geen bequalstert en geschonden,
Slockt, sonder kiesheyt, op? wie cruypter in een bedt
Daer 'tlijnwaet is verfoolt, de dekens zijn besmet?
Een ander heeft den dauw uyt dese roos getogen,
Een ander heeft het waes van dese druyf ghesoghen,
Een ander heeft gesmaeckt 'tverguldt van dit gebraet;
Voor ons en blijfter niet, als dat een ander laet.
„ Is yemant sieck van jeucht, en wil hy zijn genesen,
„ Sijn hulp behoort een maecht, geē anders vrou, te wesen:
„ Dien crancken dient eē cruyt vers uyt den hof gepluct,
„ Niet by eens anders hant te vooren uyt-gedruct.
„ Daer twee met reyn gemoet, en onbevlecte lijven
„ Te samen zijn gevoucht, om eeuwich soo te blijven,
„ Tot dat de bleecke doot haer vaste banden scheyt,
„ Is ergens rechte lust, soo isset daer geleyt.
„ O wat een soet vermaeck, daer in de jonge jaren,
„ Twee herten, eens gesint, te samen comen paren!
„ En hebben, int gebruyck vant onbevlecte bedt,
„ Dit voor een vasten troost; *God heeftet in-gheset.*
„ Maer als een dertel wijff, geneycht tot alle schanden,
„ Gaet aen een vreemden pol eens anders goet verpanden,

,, Daer is gheen luſt met al : men vint gheen rechte vreucht,
,, Daer yemant ſijn vermaeck af-ſondert van de deucht.

Sephyra.

MAer vvat een ſotten clap! ghy meucht u tochten laven,
En vvy, ellendich volck, en zijn maer arme ſlaven,
Geboren (ſoo ghy meynt) ten dienſte van de man,
Die dickmael ons beſouckt, als hy niet bet en can.
,, *1. Ten ſluyt (mijns oordeels) niet, dan, als de gheeſt der mannen*
,, *Jn vvelluſt henen ſvvemt, de vrouvven te verbannen*
,, *Van allerley vermaeck: de vreucht, gelijck de pijn,*
,, *Dient in het echte bed gemeen en een te zijn.*
W*anneer een eerlijck man ſyn dochter gaet beſteden,*
W*at is ſyn rechte vvit, en ſijn voornaemſte reden?*
Jſt niet om dat de maecht, ſyn luſt, ſyn vveerde kint
Sou ſachtjens zijn getouſt, en lieffelijck gemint?
Iſt niet, om dat de man des vvinters ſtrenge nachten
Sou, met beleeſt onthael, vercorten en verſachten?
En met een ſoet beleyt, en door een ſacht gebiet,
In-brengen vreucht en luſt, verjaghen het verdriet?
,, *Mijns oordeels, is de trou van eerſten aen gevonden,*
,, *Ten eynde man en vvijf in eenen knoop gebonden*
,, *Van d'een en d'ander zijd', ſou dragen eenen laſt,*
,, *Van d'een en d'ander zijd', ſou vveſen even vaſt.*
,, W*ie deſen ſtaet begint, behoort ſyn* jonge *leden,*
,, *Syn* jeucht, *en gantſche cracht, geheelijck te beſteden*
,, *Tot alderley vermaeck van ſyn vercoren lief,*
,, *En vvie dit niet en doet, gevvis het is een dief;*

Caſtor lege dura vivunt mulieres, &c. Syra apud Plaut.

Sic mares fœminis iunguuntur, vt, imbecillior ſexus præſidium mutuâ ſocietate ſumat. Quint. declam. 368.

Nuptiarum bonũ, infirmitatis remedium, hnmanitatis ſolatium. C. Nuptias 27 queſt. 1.

,, Hy ſteelt de vrou haer recht, ſy moetet ja beſueren,
,, Indien hy ſijn vermaeck ſoeckt buyten ſijne mueren:
,, Off ſoo hy buytens huys met ſorgen breeckt ſijn hooft,
,, Soo is ſy binnens huys van alle vreucht berooft.
,, Dies ſtel ick voor een vvet, en vry niet ſonder reden,
,, Dat elck gehoude man, van boven tot beneden,
,, Geheel en onverdeelt, is voor de jonge vrou,
,, En vvie ſoo niet en doet, en doet niet ſoo hy ſou.
Waer dat de man beſtáet ſijn echten bant te ſlaecken,
Daer crijcht het vvijff de macht haer mede los te maken,
Waerom doch moet de vrou geheel zijn voor de man,
Wanneer hy int geheel voor haer niet zijn en can?
2. Ick laet mijn heer ſijn hoff, en vvat hem mach gebeuren,
Maer ſal ick, jonge vrou, myn ſoeten tijt vertreuren
In eentelick gepeyns? ſal myne groene jeucht,
Geheele dagen lanck, gaen quelen ſonder vreucht?
Verſ. 1. Neen, neen, dit vveelich hert is anders van gevoelen,
En meynt den heeten brant van ſijne luſt te koelen
Meer als met eygen ſtroom: ,, alſt brant is in de ſtadt
,, Men bluſt de ſnelle vlam met alderhande nat.
Mijn heer vvas met ſijn ampt meer als ghenoech beladen,
Hy moeſt geheel het hoff met ſpijs en dranck verſaden,
En vvatter voor den diſch des Conincx vviert bereyt
Was al van ſyn bedrijff, en onder ſyn beleyt.
Noch vvaſſet niet genoech. a ,, Eer-ſucht en kent geen palen,
,, Al vveytſe noch ſoo breet, noch vviltſe verder dvvalen:
,, Soo haeſt des menſchen hert vvijckt uytte middel-maet,
,, Soo iſser luſt noch ruſt hoe verre datmen gaet. b

a Potiphar eē Ægiptiſch man, Pharaonis Hof-meeſter ende Camerlinck.

b *Eius quod ſemel tranſierit modum, nullus eſt terminus.* Epictet.

De ampten van Potiphar werdé by de Over-ſetters op verſcheyden wijſen vertaelt. Sommighe noemen hem Overſte van des Conincx lijff-ſchutters; Andere, des Conincx Velt-overſte; Eenige, eene vandes Conincx Vorſten. Wy, in onſe tale ſchrijvende, hebben de gemeene over-ſettinge van onſe tale gevolgt, eñ onſe bedenckinge daer na geſchict, hé mitſdien bemerckende als Hofmeeſter eñ Camerlinck.

Den

Den eersten Camerlinck vvas, dees voor-leden dagen,
Door onvervvachte pijn int bedde neer-geslagen;
Een dulle rasery, met schralen longer-hoest
Bracht tyding aen de man dat hy verhuysen moest:
Doen sach een yder uyt, en quam van alle houcken,
Den siecken, daer hy lach, met drouven schyn versoucken,
Maer blijde van gemoet: elck dacht om eygen baet,
Een loerter op het goet, een ander op de staet.
V Heer, de minste niet van dese graghe gieren,
Wist, met een hoosschen treck, het schip soo vvel te stieren
Ontrent den grooten Vorst, dat hy de plaets vervverf,
Een dach vvel acht off thien eer dat de siecken sterf.
Nu gaet hy met syn ampt belast en over-vallen, Vers. 6. Eñ hy nam hem geenes dincx aen.
En op syn eygen huys en past hy niet met allen,
De camer van den Prins beslet syn heelen geest,
Daer is hy staech ontrent, daer vvoont hy alder-meest.
„*Tis al te grooten saeck des Conincx vrough-gedachten,*
„*Gelijck een milden dauvv, des morgens in te vvachten,*
„*Wanneer de soete slaep syn sorghen heeft versacht,*
„*O! dat is in het hoff voor al de vetste jacht;*
„*De Coninck, vvel gerust, heeft dan syn beste sinnen,*
„*Dan isser op een uyr meer gunst by hem te vvinnen*
„*Als anders vvert gedaen door al de gantsche vveeck,*
„*De voor-baet by een Prins is verr' de beste streeck.* a
Dit maeckt de man my vvijs, en loopt dan voor den dage
In haesten naer het hoff, en schoon ick sucht off clage,
Schoon off ick vley, off kijf, hy laet my daer alleen;
Wat dunckt u moet een vrou dit al verdragen? neen.
Neen seker, laet hem gaen, my is dan recht geboren;
En hy, door quaet beleyt, heeft syn ghesach verloren,

a *Matutinum, vel recreatum a curis principem tentare commodissimum videtur.* Car il y a en la Cour (aussi bien comme en l'amour) l'heure du Charettier c'est a dire, heureuse rencontre d'occosion. *l'Autheur du Traicte de la Court.*

 Want

Want mits hy (soo't betaemt) my niet en jont syn lijff,
Soo houd ick my voortaen niet voor syn echte vvijf.
Sal ick, verlaten vrou, alleen soo lange nachten,
In dese ruyme koets, van koude schier versmachten,
Verkleunen van de vorst, doch branden van de min,
Het eene mettet lijff, het ander mette sin?
Sal hy des Conincx bed des avonts gaen besorgen,
En niet te min den Prins gaen groeten alle morgen?
En ick, syn eygen vvijff, verquelen myn gemoet,
Des avonts ongedeckt, des morgens ongegroet?
Neen, dat en dient my niet; 'k en salt oock niet verdragen,
Al souder al de stadt, en gantsch het hoff van vvagen.
„ Die altijt besich is ontrent een anders bedt,
„ Geest oorsaeck dat syn vrou op ander mannen let.

Joseph.

1. MEynt dan u slim beleyt, soo tastelijcke vlecken
Noch metten schijn van recht en reden te bedecken?
Tis (na my dunct) te plomp; besiet, ten hangt, off cleeft,
Al wat u loos vernuft hier op gevonden heeft.
Sal dan een dertel wijff, met onbeschofte vlagen,
Vermogen haren noot aen dees off die te clagen,
Soo haest een eerlijck man haer onversade lust,
Iuyst, soo het haer belieft, niet t'aller stont en blust?
Sal dan een dertel wijff haer knecht gaen openbaren
Al wat in eenich deel haer coomt te weder-varen
Van haren lieven man? ô neen, „ De bed-gordijn
„ Moet in een eerbaer huys dicht toe-gesloten zijn.

„ Gheen

„ Gheen derde, wie het zy, en macher comen gapen
„ Daer echte man en wijff op haren leger slapen,
„ De heymenis vant bed, het soetste van de trou,
„ En dient niet op-gehaelt, als tusschen man en vrou.
Ick heb van over lang een soete spreuck gelesen,
Die, voor het echte bed, een richt-snoer dient te wesen,
„ 'tZy dat u lief off leet int houwelijck geschiet,
„ Gehoude, zijdy wijs, en segget niemant niet. *a*
2. De man is heer en voocht. sal hy de lust der vrouwen,
Iuyst, soo het haer belieft, in-volgen? ongehouwen.
„ Maeckt tusschen man en wijf, ick bidde, maeckt verschil.
„ Dat al dé vrouwen zijn, is om der mannen wil. *b*
Indien ghy soeckt den wech om hier in niet te dolen,
„ Denct, dat een eerbaer wijff moet zijn gelijc een molen;
„ Die nu off nimmermeer haer rasse vleken roert,
„ Dan alsse van de wint wert crachtich om-gevoert.
„ De saken van de vrou zijn juyst alsoo gelegen,
„ Sy moet uyt eygen sin haer roeren, noch bewegen,
„ Maer wachten op haer man, en werden om-gedrayt
„ Al na dat sijn gebaer, off stil, off harde wayt.
„ Sit uwe man en ducht, met sorgen over-vallen,
„ Stelt destich u gelaet, ten is geen tijt om mallen.
„ Hebt staech het oogh op hem, dit is der vrouwen wacht;
„ Weest drouvich, als hy treurt; en vrolijc, als hy lacht. *c*
En offet schoon geviel, dat in gemeene dingen,
In saken van het huys, de mannen haer ontgingen;
Sou juyst daerom het wijff stracx op haer eygen hant,
Ontbinden hare trou, en springen uytten bant?

a Les aigreurs & douceurs de mariage se cachent entre les sages. Montag.

b 1 Corinth. 11. 9.

c Si le mirouër faict vn visage triste & morne a vn qui est ioyeus & gay, ou au contraire riant & enioué a quelque vn qui est melancholique, il est faux & ne vaut rien: Aussi est vne femme mauvaise & importune, qui faict la refrognée quand son mary a envie de se iouer a elle: ou a l'opposite, qui veut rire & iouer a luy quand elle voit son mary en afaire & bien empesché, car l'un est signe qu'elle est fascheuse, l'autre qu'elle mesprise les affections de son mary. Plutarch. au traicté des precept. de mariage.

Neen, dat is ongerijmt. „ Alleen door slimme vonden
„ Van schendich overspel wert desen knoop ontbondē: *a*
„ En, heeft de vrou geē schult, (*b*) sy mach, ooc evē dan,
„ Niet vallen in den schoot van eenich ander man;
„ Maer moet int openbaer eerst van den eersten scheyden,
„ En zijnde vry gestelt, een tweeden man verbeyden;
„ Off (dat noch beter is, en dat ick liever wou)
„ Haer levens dagen lanck haer spenen van de trou.
Maer ghy (wat gaet u aen?) ghy wilt niet om de feylen
Verlaten uwen man, maer tusschen tween verdeylen
'tGebruyck vā uwen schoot: en voor eē wettich scheen,
Dunckt u de besten raet, te nemen twee voor een.
Wie can, uyt dit beworp, niet metter daet bekennen
Dat uwe domme jeucht poocht buyten spoor te rennen,
En tracht, met slim beleyt, te vinden uyt een schijn,
Daer onder ghy vermocht met eer een hoer te zijn?
Wy sien dan het bedroch. Dies houfdy niet te meenen,
Dat Ioseph sal de hant tot sulcken schant-vleck leenen.
Ick gaen soo crommen wech? glooftet, nimmermeer.
Ghy zijt mijn weerde vrou, maer God mijn over-heer.

a *Adulterio itaque dissoluitur matrimonij vinculum. Matth. 5. 31. & 19. 9. At quaeritur anne vxori adversus maritum ius petendi divortium competat, quod ex sententiâ Paul. 1 Cor. 7. 4. satis apparet, idque defendit August. de Adult. con. lib. 2. cap. 8. & Hieron. 23. 32. q. lib. sent. 4. Quamvis de iure civili lege Iulia aliter cautum sit l. 1. C. ad. l. Iul. de adul.*

b *Nocenti enim personae raró & non nisi summâ cautione novae nuptiae permittendae. admonenda enim sedulò vt, si fieri possit, lugere & coelebs manere malit, quam coniugium repetere in quo tam malè se se gessit. Innocentem personam non absque Ecclesiae & pij Magistratus veniâ ad alia vota convolare laudabile est, si continere sese non possit.* B.

Sephyra.

EN dunckt u dan mijn recht niet swaer genoech te wegen,
Ten minsten pleecht genucht, om dattet is gelegen,
En dat mijn coele man een ander geeft den voet
Om aen syn wijf te doen, 'tgunt dat hy niet en doet.
Voorwaer (soo ghy't beseft) hy voecht ons schier te samen
Als met syn eygen hant: wy mogent ons wel schamen,

Ego vero occasionē tam optatam, tam insperatam amitterem? tum ego pol verè is essem cui assimulabar. Cherea apud. Teren.

Indien

Indien soo schoonen kans, soo wel gelegen tijt,
Ons vruchteloos ontspringt, en vreuchdeloos ontglijt.
Hy heeft ontrent den Prins, en in de hoofsche saken
Geleyt zijns herten vreucht, gestelt syn gantsch vermaken:
Ick ben in dit palleys alleen, den gantschen dach,
Wat ißer in de wech, dat ons beletten mach?
Hy heeft genoech te doen, met hier en daer te draven,
Te reysen, als gesant, aen Princen ende Graven;
Te letten op sijn stuck, dat gheene mensch, als hy,
Soo diep in 's Conincx gunst, van gants het hof en sy.
Tis hem de meeste vreucht, naest by den Prins te treden,
En, van 't gemeene volck, te werden aen-gebeden;
Tis hem de meeste vreucht, dat gants Ægipten-lant
Als drayt op synen duym, en hangt aen syn verstant.
Tis hem de meeste vreucht, te sien veel duysent menschen,
Die, niet als syne gunst, van gantscher herten wenschen;
Die hangen aen syn oogh, en voelen geen verdriet
Wanneer hy over dwers maer eens op haer en siet.
Hy leeft en sweeft int hoff, hy leyter als te vetten,
En, off hy somtijts schijnt wat op sijn huys te letten,
Soo is hy niet te min (wat staen wy doch bevreest?)
Wel metten lijve thuys, maer buyten mette geest.
,, *Die van den hoofschen pracht syn herte laet bewinden,*
,, *Hoe licht is sulcken mensch wat op de mouw te binden?*
,, *Die nimmer thuys en is, als somtijts by geval,*
,, *Hoe licht is sulcken een te leyden van de wal?*
Wie sal doch sulcken kans, soo goet, en wel gelegen,
Soo verre van gevaer, het herte niet bewegen
Te grijpen het geluck, te nemen syn gerief?
,, *Alleen een open deur maeckt menich-mael een dief.*

Sæpe familiaritas implicavit, sæpe occasio peccandi voluntatem fecit. Isidor. Soliloq. lib. 2.

Dit coomter dan noch by, dat onder al de knechten,
Hy niemant acht bequaem ſyn ſaken uyt te rechten
Als uvven cloecken geeſt: geen dinck en ſtaet hem aen,
Dan, als hem vvert geſeyt, dat ghy het hebt gedaen.
Hy is op u verſot, hy can geen quaet-vermoeden
Van Ioſeph (hoe 't er gaet) in ſynen boeſem voeden:
Al ſaeg hy voor ſyn oogh u jocken met ſyn vrou,
Hy ſalt noch evenvvel ſlaen in de beſte vou.
Beſiet, vvat lecker beet, vvat kans hier is voor handen,
Grijpt maer, het is gedaen. Ghy cont niet, ſonder ſchanden,
Verſuymen het geluck dat tijt en ſtont u biet.
„ Die eens ſyn kans verkijckt, ſtaet naermaels ſlecht en ſiet.

Joſeph.

AL ſchijnt, en plaets, en tijt, u volle gunſt te thoonen,
„ Gheleghentheyt, me-vrou, en can gheen quaet verſchoonen:
„ Al gaetet al na wenſch, al lachen uyr en ſtont,
„ Daer is gheen tijt bequaem te vallen in de ſond.
„ Gaet over-leyt u ſtuck met alle, die daer weten
„ Den loop van ſon en maen, de rayen der planeten,
„ Noyt daelter uyt de locht ſoo aenghenamen dach,
„ Dat yemant ſijn ghemoet ten quade geven mach.
„ Geleghen plaets en ſtont, can geenderhande ſaken,
„ Die quaet zijn uyt der aert, tot goede dingen maken:
„ T is waer, de kans verloopt; 'tgheluck is glat en ras,
„ Maer quaet te richten aen coomt nimmermeer te pas.
Al iſſet dat mijn heer moet nu en dan vertrecken,
Dit moet my, dies te meer tot ſijnen dienſt verwecken.

,, Daer wert eẽ meerder trou vã meyt en knecht vereyſt,
,, Als meeſter ofte vrou is ergens uyt gereyſt:
,, Een dienſt-boe, wie het zy, die maer en plach te poogen
,, Sijn dingen wel te doen, ontrent ſijns meeſters oogen,
,, Dien acht ick voor een guyt. Een, die dẽ Heere vreeſt, *Epheſ.6.verſ.6.*
,, Al wert hy minſt geſien, hy quijt hem aldermeeſt.
,, Wil yemant ſijn geſin eens op de preuve ſetten,
,, En op het gants bedrijff van ſijne knechten letten,
Wil yemant met verſtant ſijn boden onderſcheen,
Die lette, wat ſijn volck maeckt, alſſet is alleen.
Ick ben, door Gods beleyt, van Hebron wech genomen,
Door Gods beleyt, als ſlaef, hier in het lant gecomen,
Ick weet, dat God vereyſcht, dat ick met ware trou,
In mijn geheele doen my neerſtich quijten ſou.
Al was ick int begin veracht, en ſonder eere,
Noch was mijn ſlecht bedrijff geacht by God den Heere,
Noch ſeyd ick tot my ſelfs, Dit is voor nu mijn lot,
Al dien' ick Potiphar, noch dien' ick mijnen God. *Colloſſ.3.23.24. Epheſ.6.6.*
,, Oprechtheyt des gemoets, in alderhande ſtaten,
,, Is Gode lieff-getal: die ſal ick niet verlaten,
Die ſal my, hoe het gaet, wat God my over-ſent,
In dit eenvoudich hert geduerich ſtaen geprent.
Dan ſchoon ick maer en ſaeg op menſchelijcke reden,
Maer op des werelts loop, en burgerlijcke zeden,
Noch waer het al genoech, om deſen vuylen brant
Te ſetten uyt den ſin, te wijſen van der hant.
God heeft mijns heeren huys met alderhande ſegen
Genadelijck beſpoeyt, als met een milden regen,

Philip.2.verſ.12. Ghy lieden zijt gehoorſaem geweeſt, niet alleene in myne tegẽwoordicheyt, maer ooc in myn aff-weſen.

Verſ.5.6. Eñ van dien tijt aen doen hy hem over ſijn huys eñ alle ſijne goederen gheſettet hadde, ſegende de Heere des Ægiptenaers huys om Ioſephs wille: Ende het was enckel ſegen des Heeren in alles wat hy hadde, te huys ende te velde, daerom liet hy't al onder Ioſephs handen.

Alleen om mijnent wil : God heeft ſijn jonge vee
Vermeerdert op het velt,ſijn ſchepen in de zee,
Sijn vruchten op het lant ; ſijn knechten in de woning,
Sijn renten in de ſtadt, ſijn ſtaten by den Coning :
Hy is int hoff geacht,bemint van yder menſch,
Gelieft van ſijn geſin, 'tgaet al na ſijnen wenſch.
En tis hem wel bekent. Hy heeft met clare reden
My dickmael aen-geſeyt,en menich-mael beleden,
Dat God,om mijnent wil,hem ſijn genade ſent,
Dies heeft hy't over my met danckbaerheyt er-kent;
Hy heeft my toe-betrout ſijn innerlijckſte ſaken,
Tis goet,al wat ick doe, 'k en macht niet qualijck maken,
Ick mercket,dach aen dach,dat hy my heeft geſint,
Niet als een vreemde ſlaef, maer als een eygen kint.
Ick hebbe volle macht van alle dinck becomen,
Ghy zijter maer alleen, ghy zijter uyt genomen,
Dies als ick dit palleys buyg' onder mijn gebiet,
Ick volge ſijn bevel, maer u en raeck ick niet:
Daer eyndicht mijn bevang, dat zijn de leſte palen,
Daer gheen vermeten voet mach over comen dwalen,
Geen hant mach roeren aen. Ghy zijt alleen,ghy zijt
Aen Potiphar den vorſt geheylicht en gewijt.
Moeſt ick niet zijn een guyt, een ſchuym van alle boeven,
Soo ick den goeden man ſoo leelick ginck bedroeven,
Soo ick,door erge-liſt,bracht in gewiſſe ſchant
Sijn alder-weertſte ſchat,ſijn alder-lieſſte pant.
Moeſt ick niet zijn een wicht vervreemt van alle reden,
Een eer-vergeten ſlouff, een vyant van de zeden,
Soo ick ſtiet van der hant,met een ſoo ſlimmen keer,
De gunſt van Potiphar,den ſegen van den Heer.

Verſ.4.
En ſijn heere ſach dat de Heere met hem was,want alles wat hy dede dat liet de Heere geluckelijcken voort-gaen door hem,en hy ſettede hem over ſijn huys, ende alles wat hy hadde dat ſettede hy onder ſijne handen.

Het

Het ware voor gewis my beter niet te leven,
Als vyantschap voor gunst,en quaet voor goet te geven:
O neen! ick heb een schrick van list,en valschen schijn,
„ Die veel wert toe-betrout, en mach niet ontrou zijn.
Wat soud het schamper hoff, en gants Ægipten seggen?
Wat soud ick voor een smaet op al het maegschap leggen,
Wat schande ginck ons aen, indien ick my soo diep
In dertelheyt vergreep, in overspel verliep?
Is dit die fraye quant van Abraham gheboren?
Is dese van het volck dat God heeft uyt-vercoren?
Is dit die moye knecht, dien Potiphar soo prees,
En boven al 'tgesin soo grooten eer bewees?
Van hier besneden hoop! ten is niet sonder reden
Dat ghy een deel verliest van uwe geyle leden,
By-naest,ter selver stont als ghy op aerden leeft,
Onweerdich datmen dy noch yet gelaten heeft.
Mijn heer heeft my geset om maechden ende knechten
Te houden in bedwanck,te wijsen en te rechten,
Te leeren haren plicht; mijn heer heeft my geset,
Om hier in huys te zijn een richt-snoer ende wet:
Sal ick als hoochste macht,sal ick een rechter wesen,
Om yder,wiër feylt,sijn lesse voor te lesen?
Sal ick aen yder een beschrijven sijnen loop,
En wesen midd'ler tijt de slimste van den hoop?
Sal ick zijn in de weer met roeden ende stocken,
Soo haest als meyt en knecht maer eens te samen jocken?
En sal ick midd'ler tijt, vol schande, vol ontrou,
Geyl wesen,als een bock,en slapen by de vrou?
„ Wanneer een over-hooft is rou en ongebonden,
„ Den aen-stoot,die hy geeft,is erger als de sonden,

Vers. 8. 9.
Hy sprac tot haer; Siet mijn Heere en neemt hẽ geenes dincx aẽ voor my, wat in den huyse is, eñ alles wat hy heeft, dat heeft hy onder mijne handen ghedaẽ, ende hy heeft niet so groot in den huyse dat hy my verhoudẽ heeft, sonder u daer in ghy sijn wijff zijt.

,, Die ſonde, die hy doet, is maer voor hem alleen:
,, Den aen-ſtoot die hy gheeft verſpreydt hem int ghe-
meen.
Ick bid u, edel vrou, wilt uwe luſten keeren:
Ten vougt geen vreemde knecht het reyne bed ſijns heeren
In ontucht aen te doen, ten paſt geen ſlechten bloet,
Sijns meeſters weerſte ſchat te treden mette voet.

Sephyra.

CAn ick u harden cop door reden niet beleſen,
Laet immers dan de gunſt, door my aen u bevveſen,
Tot gunſt u vvecken op. ,, men ſiet in menich man,
,, Dat vveldaet brengt te vveech, dat reden niet en can.
,, Wel-doen is als een kalck, dat hart op hart can bouvven,
,, Dat, met een vaſt verbant, can vrientſchap onderhouwen.
,, Die, voor ontfangen gunſt, geen gunſte vveder geeft,
,, Dien acht ick gantſch en al onvveerdich dat hy leeft.
Verſ. 2. *Al zijdy voor een ſlaef in dit palleys gecomen,*
V vryheyt (ſoo ghy vveet) en is u niet benomen,
En dat door mijn beleyt: ghy ſiet dat u dijn Heer
Heeft vvonder ſeer beſint, en ick vvel noch ſoo ſeer.
Wy trecken u, om ſtrijt, tot ons voornaemſte ſaken,
Hy, tot een groot beſlach; ick, tot een ſoet vermaken;
Soo dat ghy hier in huys geen meerder quaet en vint,
Dan dat ghy al te ſeer van beyden vvert bemint.
Hy leyt u ſaken op, om nimmermeer te ruſten,
Jck leg u niet te voor als vreucht, en ſoete luſten;
Hy geeft u ſtaech bevel ſyn dingen acht te ſlaen,
Ick, dat ghy niet een ſier als my ſout trecken aen.

Ende de Heere was met Ioſeph dat hy eē geluck ſalich man wert, ende was in ſijns Heeren des Egiptenaers huyſe.

Tis

Tis dach aen dach te doen, dat ick u com ontmoeten,
Dat ick u com besien, dat ick u com begroeten,
Dat ick, met diep gesucht, ootmoedich voor u sit,
Gelijck een jonck gesel een stege vrijster bidt.
Soo haest vvy zijn alleen, ick geef u soete namen,
Die, niet een vreemden knecht, maer mijnen man, betamen:
Indien ghy, hier off daer, u selven in vergist,
Ick nemet aen voor goet, al vvat ghy hebt gemist.
Dat Ioseph is gesien by vorsten en by heeren,
Die in het machtich hoff van Pharao verkeeren,
Dat Ioseph door de stadt by yder is geacht,
Is door mijn gunstich vvoort alleen te vveegh gebracht.
Ontstater in het hoff een nieuvve snuf van cleeren,
Ghy vverter med' verciert, al (soo het schijnt) ter eeren
Van Potiphar, quansuys om dat ghy met hem gaet,
Maer neen, de rechte gront is anders in der daet.
Tis my een groot vermaeck dit huys te sien betreden
Van soo een geestich quant, verciert met rappe leden,
Gesont, moy in den dos, en cierlijck toe-gerust,
Dat voet mijn jeuchdich oogh, en ketelt mijnen lust.
Is ergens yet te doen, daer drinck-gelt is te vvinnen,
Ick gae van stonden aen den besten voet versinnen,
Om t'uvver baet alleen te trecken het verval,
Een ander sieter op, en Ioseph strijcktet al.
Is ergens aen mijn heer een goede maer te dragen,
Soo haest ick maer en vveet het vvil hem vvel behagen,
Soo geef ick u den last: een tijding van verdriet
Is voor een slechten bloet, vvant die en dient u niet.
Als Potiphar, off ick, vereeren aen de slaven
Een nieuvve-jaer-geschenck, off diergelijcke gaven,

Vers. 4. Alsoo dat hy genade vant voor sijnen heere, dat hy *sijnen* dienaer wert.

Ghy hebt met al den hoop u deel int openbaer,
Maer crijgt dan noch van my het beste nieuvve-jaer.
Valt ergens yet te doen, dat mijne camer-maechden,
Soo machtich zijn als ghy, indien sy't maer en vvaechden,
Ghy vverter toe versocht: en niet en isser goet
Dat Joseph niet en seyt, dat Joseph niet en doet.
Waer toe dit lanck verhael? ghy zijt met goede daden,
Alleen door mijn bestier, van alle cant beladen,
Vervult, en over-schut; maer seg, vvaer is mijn loon?
„ Als d'een hant d'ander vvast, soo zijnse beyde schoon.
Can yemant, die hem mint, met schijn van reden haten?
Can yemant, die hem volgt, verachten en verlaten?
En stooten voor het hooft? can yemant metter eer
Een vrouvve seggen aff? 'ken loovet nimmermeer.
„ Leert u de heusheyt niet, int burgerlijcke leven,
„ Goet voor ontfangen goet, en gunst voor gunst te gheven?
„ Leert u de reden niet, voor al, ontfangen deucht
„ Te brenghen vvederom met vvoecker ende vreucht?
Ondanckbaer als ghy zijt; voor duysent goede saken,
Die ick, uyt enckel gunst, u hebbe laten smaken,
En crijgh ick (vvat ick doe) niet eene vvederom.
Hoe is dit fraye lijff soo onbeleeft, en dom?
Tot huyden op den dach zijn al mijn soete lagen,
Als door een snelle vvint, int roode meir ghedragen;
Mijn heus en soet begin, mijn claegelijck besluyt
Gaen u het een oor in, het ander vveder uyt.
Jck heb u over lang te hove doen verkeeren,
Ten eynde ghy aldaer sout goede zeden leeren, a
Maer heus en hoofs gebaer en heeft in u geen val,
Want, nu het coomt te pas, en vveet je niet met al.

a *Iosephum in domo Putiphais habitum liberaliter, & disciplinis ingenuorum eruditum fuisse testatur.* Ioseph Antiq. Iud. lib.2.cap.3.

Maer

Maer neen, ick gae te ver, ick had my ſchier vergheten,
Al vvat ghy doet en laet, coomt niet van niet te vveten;
Ten ſchort maer aen den vvil; ghy cont indien ghy vvout:
Tis maer een vijſe ſin die Joſeph vveder-hout.

Joſeph.

„ DEr hoeren goet onthael, is als vergulde pillen,
„ Die blincken wel int oog, maer doen het lichaem ſwillen,
„ Doen walgen mont en keel, gelijc een vuylen dranck,
„ Doen crimpen buyck en maegh, en ſcheyden met een ſtanck.
Dit werd ick nu gewaer. S. *Wat ſpreken uvve ſinnen?*
Wat mijmert uvven geeſt, en over-leyt van binnen
Yet dat ick niet en hoor? vvat deckt ghy dijnen gront?
Spreeckt, als ghy pleecht te doen, ſpreeckt luſtich uyt den mont.
Hoe heeft aen uvven geeſt dit mijn geſpreck bevallen?
Hoe vindy u bevveecht? *J.* By waerheyt, niet met allen.
S. *Wil dan u harde geeſt voor gunſt geen gunſte bien?*
J. 'k En can in al u doen geen gunſt met allen ſien.
S. *Comt dat van vvel te doen? ſoo macht my vvel verdrieten.*
J. Dat ſiet op eygen baet, en mach geen weldaet hieten. *a*
S. *Wat iſſet dan gevveeſt dat ick u heb gedaen?*
J. Niet, als vermomt bedroch, om my te locken aen.
Wanneer het liſtich aes wert aen de vis gegeven,
Dat ſoet is in de mont, maer brengt hem om het leven,
Keurt yemant dat voor gunſt? ſou dat ooc weldaet zijn?
Me-vrou, ghy ſiet wel neen, tis doodelijck fenijn.
V gift is maer vergiff, doet wech u ſlimme ſtreken,
Ick can met meerder ſtoff van ander weldaet ſpreken:

a *Ille qui totus ad ſe ſpectat, & nobis prodeſt, eo loco mihi eſt, quo qui opimos boves ſaginat, ac defricat. multum (ait Cleanthes) a beneficio diſtat negotiatio.* Sen. de Benef. lib. 6.

Ghy maeckt uyt uwe gunst een vleeschelijck besluyt,
Ick wil in tegendeel aldus gaen roepen uyt.

Vers. 9. Hoe soud ic sulck quaet doen, ende teghen den Heere sondighen?

Sal ick dien goeden God, die uyt mijns broeders handen,
Die uyt den diepen cuyl, en uyt de wreede banden,
Die uyt des doots gevaer, dat voor my was bereyt,
Heeft, in een goeden staet, als metter hant geleyt,
Sal ick dien goeden God moetwillens gaen vergrammen?
En halen op mijn lijff de vreesselijcke vlammen
Van sijnen drouven vlouck? sal een soo corten vreucht
Beswaren mijn gemoet, becladden mijne jeucht?
Sal ick, eylaes! sal ick, alleen tot 'svleesch behagen,
Den rijcken segen Gods van mijnder zielen jagen,
En gaen soo quelen heen? sal ick, eylaes! sal ick
Verliesen 'teeuwich goet in eenen oogen-blick?
Can vriendelijck onthael een danckbaer hert verwecken,
Om alle sucht en gunst tot eenich mensch te strecken,
Waerom sal ick aen God niet geven dit gemoet,
Die my in allen deel een hooger gunste doet?

Sephyra.

WAt heeft den grooten God met u off my te schaffen?
Ons vveldoen baet hem niet. Hy onse sonden straffen!
Hy letten op den mensch! hy vverden droef off gram!
In vviens verheven geest noyt menschen tocht en quam!

Goddeloosen inval van Epicurische ende vleeschelicke menschen, soo als die na den aert der selver werden voor-gestelt by den Propheet Iob. *cap. 22. vers. 12.*

Tis raes. Al vvat men seyt van Godes svvare plagen,
Is maer om 'tslechte volck een schrick int lijf te jagen,
En om het vvoeste grau, de kluntens van het lant,
Met vvaen van sotten angst te houden in den bant.
God vvoont in 'shemels troon, en boven alle sterren,
Wat sou dien hoogen Geest hier onder comen vverren
Ontrent een aerden clomp? vvat leyt hem aen de mensch?
Hy heeftet al in hem, syn beelt, syn eygen vvensch.

Wat

Wat ſou dien grooten vorſt, dien vader van de lichten,
Die noyt begrepen macht, de menſchen comen richten
Hier in dit leege dal? Wat ſou dat hooch gemoet,
Doch letten op een vvorm, die in der aerden vvroet?
Hy vvandelt in de lucht, en boven alle vvolcken,
Hoe can hy, door den damp, het krielen van de volcken
Aff-meten metter oogh? den hemel is te groot,
De vverelt, maer een punct; het aertrijck, als een cloot.
Dit is een heeren huys, vol camers, vol vertrecken;
Bequaem om, vvatmen doet, voor yder een te decken;
Mijn ſpeel-hoff is verciert met menich dicht prieel,
Bevlochten na de cunſt, daer niet een eenich deel
Geeft toe-ganck aen de ſon. Oock vveet ick duyſent vonden,
Is yemant in de vvech, die vvert van kant geſonden,
En loopt dan ver genoech alleen op mijn gebiet,
,, Wat vveet de ſlimme jeucht, vvat vint de liefde niet.
,, Wie heeft ſoo ſnegen oogh die ſich vvil ondervvinden
,, De luſten van de min door liſten uyt te vinden?
,, Wat can in teghen-deel de jeucht en haer bejach
,, Niet brengen op de baen, en halen aen den dach?
Van dat den krielen brant mijn ſinnen quam beſtoken,
En heeft my noyt bedroch, off ſlim beleyt ontbroken,
Soo dat ick voor de vuyſt, al die ick vvil, bedriech;
,, Voor een die minnen vvil, een leugen, off een vliech.

Ioſeph.

HOe meyndy ſoo bedect u rancken uyt te voeren,
Dat niemant, wie hy zy, u parten ſoud beloeren,
Door-gronden u bedroch, u boevery verſtaen?
Me-vrou, ghy zijt verdoolt; het ſalder anders gaen.
,, Sou God niet alles ſien? ſou Godes ooge ſlapen,
,, Die alles watter ſiet, in allen heeft geſchapen?

„ Sou God niet alles ſien, een ſchepper vant geſicht,
„ Een heere van de ſon, een vader van het licht? *a*
Speelt u oneerlijck ſpel in hoven en prieelen,
Maeckt in de duyſter nacht u camers tot bordeelen,
Schuylt onder 'truyge looff, duyckt in het groene gras,
Bewimpelt u bejach met alderley gewas,
„ Des Heeren ſnel geſicht, noyt moede van te waken,
„ Siet, van den hemel aff, al wat de menſchen maken,
„ Siet binnen ons gemoet; niet ſoo verholen kot
„ Dat buyten ſluyten can het dapper oogh van God. *b*
„ Leent van den Dagheraet ſijn ſnel-gheſwinde pennen,
„ Om tot den uytter-kant vant woeſte meir te rennen,
„ Vliegt aen des werelts ent; eer ghy daer comen cont,
„ Heeft Godes raſſen geeſt u wegen al door-gront.
„ Tis niet met al, me-vrou, in onder-aertſche kuylen,
„ Off onder 'tſwarte cleet van Duyſterheyt te ſchuylen,
„ De nacht is dach voor God, de doncker is hem licht;
„ Noyt waſſer yet bedeckt voor Godes hel geſicht.
Ghy wout wel aen den Heer alleen den hemel geven,
Om in dit aerden hol, naer uwen wil, te leven,
Maer, lieve, wat je dicht is droom en enckel ſpot,
Ten gaet niet (ſoo ghy meent) met onſen grooten God.
Leer, onbedachte menſch, leer uwen ſchepper kennen,
Leer met beſetter hert, en ootmoet u gewennen
Te ſpreken van den Heer: hy is geen menſchen kint,
Die ſich alleen en al op eene plaetſe vint. *c*
„ God is geheel om hooch, en niet te min beneden,
„ God is op eene tijt in hondert duyſent ſteden,
„ Volcomen, onverdeelt, in weſentlijcke daet;
„ Noyt vlieter menſch vā God, die niet tot God en gaet. *d*

„ God

a *Oculum in te non intendit ſuum, qui tuum fecit?* Aug. de verb. Dom.

Pſalm. 94. 8. 9. Eccleſ. 23. 25.

b *Parietibus oculi hominum ſubmoventur; Divinum autem numen nec viſceribus ſubmovetur, quominus totum hominem perſpiciat ac norit.* Lactant.

Pſalm. 139. 5.

Pſalm. 139. 6.

c *Solius Dei eſt in duobus locis, & per totum mundum in eodem momento inveniri.* Athan. q. 26. ad Antioch

d *Deus totus oculus, quia omnia videt: totus manus eſt, quia omnia operatur: totus pes eſt, quia ubique eſt,* Auguſtin. ſup. Pſal. 120.

„ God is niet als gesicht, hy straelt deur alle dingen,
„ God is geheelijck hant, wat can hy niet volbringen?
„ God is voet gants en gaer, hy wandelt over al.
„ Waer is soo snegen mensch die hem bedriegen sal? *e*
„ Al haddy schoon de macht, al naer u eygen wenschen,
„ Te leyden om den thuyn het duyster oogh der menschen,
„ Ten waer, verdwaelde ziel, ten waer voor dy geẽ baet,
„ Nadien ghy voor den Heer, ontdeckt en open staet.
„ Offschoon een dertel kint soo listich stelt de bancken,
„ Dat niemant van de jeugt verneemt sijn snoode rancken,
„ Noch isset niet met al, indient de meester siet,
„ Hy ist die roed en plack heeft onder sijn gebiet.
„ Wat leyt ons aen de mensch? Laet ons maer overwegen
„ Hoe vreesselijck het zy te vallen uyt den segen
„ Van onsen grooten God: te vallen in de hant
„ Van hem, die met een wenc beroert het gantsche lant; *Psalm. 18. 8.*
Op wiens gebodt alleen de rotsen neder-sijgen,
Het woeste meir verschiet, de stuere winden swijgen, *Apoc. 6. 14.*
Den hemel druypt van angst, en geeft een tranen-vloet,
Niet anders, dan gelijck de swacke mensche doet.
Wanneer hy totte zee maer eens begint te seggen,
Hier sal de felle vloet haer stoute baren leggen, *Ier. 5. 22. Psal. 18. 8.*
De strande steuyt den drift van hare grijse stroom,
Gelijcmẽ dwingt eẽ peert, dat schuymbeckt op dẽ toom.
Hy doet den swevel-damp, gelijck een regen, vlieten;
En can, met vlocken viers, de landen over-gieten,
Roeyt groote steden uyt, drijft neder totten gront,
Al wat sijn swacken arm heft tegens sijn verbont.
Hy spant, voor peerden, in de vleugels van de Winden,
De Doncker is sijn wech, die niet en is te vinden,

e *Deus Sphæra, cuius centrum ubiq;, circumferentia nusquam.* Emped. *Intra omnia, nec inclusus; extra omnia, nec exclusus.* Hildebert.

1 Corinth.2.6. Der wolcken ſnellen drift, die langs den hemel rent,
Is van den aen-begin de wagen die hy ment.
De Donder is ſijn ſtem, als die coomt uyt-gevaren
Dan dreunt het gantſche wout, ſoo dat de hinden baren,
Pſalm.29.9. En werpen op den wech een on-volwaſſen vrucht.
De bergen ſpringen op, het laege dal verſucht.
Der Eng'len groote ſchaer, ſijn boden, en geſanten,
Om-ringen ſijn caros, en dienen voor trauwanten,
Een ſchoone ruytery van hondert duyſent man,
Wiens onghemeten cracht geen menſch begrijpen can.
Pſalm.68.18. Een yſſelijcken roock, vermengt met ſwarte vlammen,
Schiet hem ter neuſen uyt, wanneer wy hem vergrammen,
En ſteygert in de lucht, ſoo dat het gantſche velt
Sijn groene loof verſchiet, en van den angſt verſmelt.
Hy thoont van boven aff ſijn teyckens in de wolcken,
Als peſt, off dieren tijt, off honger, dreycht de volcken,
Ioſ.10.12. Sonne ſtaet ſtille tot Gibeon, ende de Mane in het dal Aſcalon. De peerden van de Son, de wagen van de Maen,
Moet deyſen op ſijn woort, off ſtille blijven ſtaen.
Den blixem ſchieter uyt, met dicht-getackte ſtralen,
Eſai.38.8. En coomt, off op een rots, off hoogen torren dalen,
Die ſtorten dan daer heen, ſoo dat der aerden gront
Een ſteyle diept' ontſluyt, en opent haren mont.
Het duyſent-verwich licht van ſijne regen-bogen,
Wert, als een ſchoon verwelf, rontſom de lucht ghetogen
Soo haeſt hy dat gebiet, en neemt een vaſte ſtant
Rechts tegens, daer de ſon, met heete ſtralen brant.
Hy ſtiert rontſom den cloot veel hondert duyſent ſterren,
Die altijt ſeker gaen, en nimmermeer en werren,
Hy kent haer groot getal, en crachten al te ſaem,
Hy roept, en ſpreeckt ſe toe, elck by haer eygen naem.

Hy

Hy deckt, met ſuyver ſnee, als met een dichte wolle, *Pſalm. 147. 17.*
Der velden naeckten ſchoot; hy treckt een harde ſcholle
Rontſom het driftich nat; hy ſent den Zuyden Wint
Die weder al het ys in corter ſtont ontbint.
Hy over-ſchut het lant, met veelderhande plagen,
Hy weckt, als uyt den ſlaep, de ſchrickelijcke vlagen
Vant grondelooſe meir, en drijft, als metter hant,
De ſchepen in de gront, de menſchen aen de ſtrant.
Den grooten Walle-vis, en ander zee-gedrochten,
Verſtroyt hy hier en daer, met vreeſſelijcke tochten,
Tot dat de doode romp vant onbelompen vee,
Maeckt, ergens daer het ſinckt, een eylant in de zee.
Wie, die God maer en noemt, en ſal niet neder-ſijgen?
En al ſijn leden door een diep verſchricken crijgen?
Wie, die maer eens en denckt, wat God, en waer hy is,
En wert niet cout, als ys; en ſtom, gelijck een vis?
,, Wel aen dan, weerde vrou, drijf herwaerts u gedachten,
,, Wilt naer geen aertſche luſt, maer naer den hemel trachten,
,, Daer woont de rechte vreucht, geſuyvert van gebreck,
,, Die niet met al en heeft van deſen aertſchen dreck,
,, Geen na-ſmaeck van berou, geē wrougen van de ſinnen,
,, Geen mengſel van verdriet. Wy, om te mogen winnen
,, De croon, die voor de ziel hier boven wert bewaert,
,, Behooren hier beneen te temmen onſen aert.
,, Gelijckmen 'tſachte was ſiet voor den viere vlieten,
,, Soo moet de vuyle luſt uyt onſen geeſt verſchieten
,, Soo haeſt men denckt op God. Een heylich overlegh
,, Verſterckt een ſwack ghemoet, en drijft de ſonden wech.

Sephyra.

K é laet een kale cop op Godes diepe vvetten,
Met innich overleg, ſvvaer-hoofdich ſitten letten,
En quellen ſynen geeſt ; dan iſset tijts genoech :
Dit ons te dringen op, is immers al te vroech.
Wat vvil het jonge bloet ſyn lieffelijcke nachten
Beſteden in gepeyns, verſlijten in gedachten ?
,, Een jong-man droef en vvijs, een ouden bly en geck,
,, Dat achtmen vvel te recht in beyde voor ghebreck.

,, Die in ſyn jonckheyt koot, en houſt hem niet te ſchamen ;
,, De jeucht is metter vreucht als man en vvijf te ſamen,

,, Haer

„ Haer vvit en gants beleyt, is niet als enckel spel;
„ Haer namen en haer doen die rijmen even vvel.
Sy zijn te vvonder eens, te vvonder vvel te vrede,
Alvvat den eenen vvil, dat vvil den and'ren mede;
Daer is in langen tijt geen man en vvijf gepaert,
Van soo gelijcken slach, en soo gelijcken aert.
Ieucht *heeft tot synen dienst gecoren dry lackeyen,*
Iock, *altijt even bly*; Spel, *meester in het reyen*;
En Iacht-sucht *lichte-voet, tot herte-vanck gesint,*
Meer, diemen in de stadt, als in de bossen vint.
Vreucht *heeft van heurder zijd' gelijcke camenieren,*
Sang, *met haer gladde keel*; *vrou* Weelde, *quaet om stieren,*
En Snoep-lust, *buycx vriendin, die liever haren deuyt*
Geeft aen het rijpe vleesch, als aen het groene freuyt:
Siet vvat een geestich volck, en vvat al soete dingen
Brengt ons de jeucht *aen boort. Mijn hert begint te springen,*
En vvert met nieuvve lust begoten, elcke reys
Als ick haer soet bedrijf, haer rancken over-peys.
W*y zijn in volle cracht, int groenste van ons leven,*
Ghy telt, na dat ick raem, geen tvvee-mael thien en seven, a
En ick niet vvel soo veel; vreucht is de jeucht *een eer.*
T'is nu de tijt van lust off t'isse nimmermeer.
W*at vvil een vrolijck hert sick selven liggen quellen,*
En Godes hooch beleyt in syn gedachten stellen?
Juyst nu de soete jeucht *haer meeste cracht ontsluyt,*
T'is al om niet geseyt, de jonckheyt *moeter uyt:*
De jonckheyt *eyscht haer recht. Laet oude suffers treuren,*
Die, mits haer vijse cop, geen lief en mach gebeuren:

Poëtische beschrijvinghe van de vleeschelijcke vermakelijckheden der derteler jonckheyt, affgebeelt door het houwelijck van *Ieucht* en *vreucht*.

a Het blijckt by vergelijckinghe van verscheyden plaetsen deser geschiedenisse, dat Ioseph ontrent de 27. jaren out is gheweest als hem Potiphars wijff tot hare lust versochte; hy was 17. jaer out als hy een herder des vees werdt by sijne broederen; waer na hy corts in Ægipten werdt gecocht, heeft ontrent 10. jaren by Potiphar geweest, ende daer naer ontrent de 3. jaren in hechtenisse geweest, in vougen dat hy 30. jaer out was, als hy voor Pharao ghebracht wert om sijnen droom uyt te legghen. Dit alles can duydelijck aff-genomen werden uyt Genes. 37.2. ende 41.1. ende 41.46.

Laet leven in verdriet, en prangen syn gemoet,
Een, die niet gaen en can, als metten derden voet.
Wy beyde zijn gesont, wy beyde jonck van jaren,
Wy beyde groen en swack, en lustich om te paren,
Wy beyde vol van jeucht, wy beyde, soo gestelt
Dat ons geen meerder last, als minne-lust en quelt.
Wel op dan, vrolijck hert, wat wildy lange duchten?
Waer toe dit diep gepeys? tis nu geen tijt om suchten,
Siet, Weelde, Iock, *en* Spel *coomt naer u toe-gegaen,*
En biet, met bly gelaet, u gunst en vrientschap aen.
,, *Het soete minne-spel en sal u niet meer vougen,*
,, *Als u den ouden dach met rimpels sal beplougen,*
,, *Ach! tis van alle dinck het slechtste datmen vint,*
,, *Wanneer een oude grieck hem 'tminnen ondervvint.* b

b *Amare iuveni fructus, crimen seni.* Senec.

Wel aen, laet ons Natuyr, de moeder aller dingen,
De crachten onser jeucht ten soeten offer bringen;
Haer priesters zijn wy selfs, mijn camer is haer kerck;
Haer autaer is mijn bed: wel op, en tijd te wverck.
,, *Eylaes! den ouden dach, kamanck, en grijs van haren,*
,, *Coomt, eerment recht bedenckt, ons op het lijff gevaren,* c

c *Ob repit non intellecta senectus.* Iuvenal.

,, *Pluckt roosкens, jonck gesel, eer u de jeucht ontduyckt,*
,, *Wat niet te lang en duert, dient des te meer gebruyckt.*
Wat stady noch en pruylt? wat wildy langer sparen
De mey van uwve jeucht, de lente van u jaren?
,, *De jonckheyt vliegt daer heen, de tijt gaet haren keer,*
,, *En die eens wert gevelt, eylaes! en is niet meer.*

Joseph.

GHy raet, met cleen bescheet, dat ick mijn jonge leven
Sou met een lossen toom tot wellust over-geven,

Ghy meynt, tis al te vrouch te dencken aen de ziel.
Maer ſeg, off my de doot in haeſten over-viel,
Hoe ſout dan met my gaen? ,, En wie doch heefter brieven
,, Dat hem dit bleecke ſpoock in deſen ſal believen?
,, Wie heefter vaſt beſcheet, hoe lange ſijnen bal
,, Int ſtrobbelige velt des werelts rollen ſal?
Ghy meynt, om dat de doot ons haeſt comt over-vallen,
Dat yemant des te meer in luſt behoort te mallen;
Maer neen. Met u verloff, ghy maeƈt een quaet beſluyt,
V voor-ſtel (ſoo my dunckt) brengt ander reden uyt.
Een knecht, die van ſijn doen haeſt reden heeft te geven,
Sal die tot vuyl bejach te meer zijn aen-gedreven?
De Reden ſeyt ons neen. Een net en effen ſlot
Behout ons in de gunſt van menſchen en van God.
Bedenckt, mijn weerde vrou, hoe veel gebloosde wangen
Wy voor ons oogen ſien met dellu-wit bevangen,
Met drouvich bleyck beſlaen; hoe menich roodē mont
Beſtervet in der haeſt, al ſcheen hy noch geſont.
,, Hoe menich trots geſel, coomt 'smorgens uyt-geſprongē,
,, Die, eer de ſonne daelt, wert in het graf gedrongen;
,, Hoe menich wacker oogh wert 'savonts toe-gedaen,
,, Dat, ſchoon de morgē coomt, geen mens ſiet open gaē.
,, Wy ſien het dach aen dach, en tis voortaen geen wonder,
,, De ſon gaet aen de menſch wel op den middach onder;
,, En watter hier en daer gebeurt aen eenich man,
,, Denckt vry, dat u en my dat oock gebeuren can.
,, Het is dan beſt geraen, te letten op ſijn ſaken,
,, Om ſonder ſijnen weert geen rekening te maken,
,, De jeucht en is maer roock; dies acht ick alder-beſt,
,, Te houden elcken dach, als off hy waer de leſt. *a*

a Spaert uwe boete niet dewijle ghy noch ſondigen cont, vertoeft niet vroom te worden, ende en wacht niet met de beteringhe uwes levens tot in de doot, *Syr.* *18.*

„ Wy brengen voor den Heer het vetſte van de rammen,
„ Het gaeſite van den ſtal, het beſte van de lammen;
„ Des wijngaerts nieu gewas, het eerſte van het velt
„ Wert jaerlijcx, wel te recht, voor Gode neer-geſtelt. b
„ Sal yemant dan de giſt, het grontſop ſijner jaren,
„ Sijns levens ſlechſte deel voor ſijnen God bewaren?
„ Sal yemant aen het vleeſch op-dragen ſijne jeucht,
„ En brengen voor den Heer dat niet met al en deucht?
„ Een romp vol ſware quael, van buyten en van binnen,
„ Een hooft dat ſchudde-bolt, een deel verſufte ſinnen,
„ Een lam off creupel been, een lijff vol flerecijn;
„ Wech, wech; den nutten tijt dient uyt-geſocht te zijn.
„ God in de jeucht geſocht, laet hem voor ſeker vinden;
„ Hy wil dan ſijnen geeſt aen onſen geeſt verbinden,
„ Maer die des Heeren woort in tijts geen acht en ſlaet,
„ Clopt dickwils aen de deur, wanneer het is te laet.

b Het offer der eerſtelingen ooc voor de wet gebruyckelijck geweeſt te zijn, blijckt *Gen.* 4. 3.

Sephyra.

Verſ. 7. Ioſeph was ſchoon ende ſijn van aengeſichte.

Dit paſt doch niet met al op onſe groene jaren.
'tBedencken aen de doot, maeckt niet als grijſe haren;
Wie hier op leyt en maelt, en is niet recht verheucht;
Wech met dit ſwaer gepeys; leeft, twijl ghy leven meucht.
„ *Verdriet coomt tijts genoech, wat hoeftmen van te vooren,*
„ *Met angſtich overleg, een blijden geeſt te ſtooren?*
„ *Die voor toecomend' quaet geduyrich leyt en ſchroomt,*
„ *Is droevich als hy't denckt, en droever als het coomt.*
Doch wiër pruylen wil, van u iſt niet te lijden,
„ *De ſchoonheyt is van outs gewoon met tucht te ſtrijden,*
„ *Sy helt naer ſoete luſt, off anders lijt gewelt,*
„ *Al wiltſe blijven ſtaen, ſy wert daer heen gevelt,*

Pulchrior tamen (ut bene Auguſt.) in luce cordis quam facie corporis.

Sy

„ *Sy vvert uyt een geruckt door smeecken en gebeden,*
„ *Sy vvert van alle cant bevochten en bestreden,*
„ *Dies geeft sy't eynd'lick op. Maer ghy, al zijdy schoon,*
Wat ick u strijck, off streel, ghy achtet niet een boon,
Ghy slaetet in de vvint, en laet my gantsche dagen
Verslijten in getreur, en achter u gaen clagen,
Maer, lieve, tis genoech; doet desen stuyren geest
Verhuysen uyt u lijf, en vvoonen in een beest.
Laet plompaert en syn maet, laet onbelompen boeren,
Laet kluntens hart-gehuyt, de bloedig oorloogh voeren,
Off volgen haren ploech. Een aerdich jonck gesel,
Dient nergens beter toe, als tot het minne-spel.
Laet hoofden grijs en grau, laet kale-coppen sorgen,
Laet eer-sucht gaen te hoof, van 'savonts totten morgen,
Laet al dat vijse volck, geneycht tot hoogen staet,
Met Princen omme-gaen, en sitten in den raet.
Wie datter stuerheyt voecht, u voechtse niet met allen;
V past een soet gelach, u dient een geestich mallen,
Een Joffrou op den schoot, een deuntjen in de vvijn;
Gheen jonck en geestich lijff mach sonder liefde zijn.
Waer toe is schoonheyt nut, dat vvild' ick vvel eens vveten,
Sy brengt geen vruchten voort, men cander niet van eten,
Tot spitten dientse niet, tot plougen onbequaem, *Indigna est pigro*
Tis maer een schrale vvint, tis maer een bloote naem, *forma perire situ.* Ovid.
Jndienmen niet en mach vvat vreuchde van haer trecken;
En die dit niet en doen, en acht ick maer voor gecken:
Haer vrucht is niet als vreucht, daer steeckt niet anders in,
De schoonheyt is onnut, behalven totte min.
„ *Al is de purper roos op haren steel gebleven,*
„ *Noyt van een jeuchdich dier in haren crans gevveven,*

,, *Noyt van een lustich quant vereert aen sijn vriendin,*
,, *Eylaes! haer schoonen glans vergaet dies niet te min:*
,, *Men sietse dach aen dach als na den regen gapen,*
,, *Sy doet haer blaykens op, en soeckt den dauw te rapen,*
,, *En wertse niet gelaeft, haer gloeyen moet vergaen;*
,, *Alleen de dorre knop blijft op het steeltjen staen.*
VVaer toe vvil doch de jeucht de teere schoonheyt sparen?
Sy eet haer selven op. Alleen de bloote jaren,
Alleen de snelle tijt verteert haer schoonen glans;
Dus jong-man, zijdy vvijs, versuymt geen goede kans.
Ben ick op u verlieft, ick seg (al salt u spyten)
Ghy zijter oorsaeck van, ick machet u vvel vvyten.
VVie siet een aerdich lyff, verciert met clouck verstant,
Die niet met een en voelt een innerlijcken brant?
VVie sieter voor syn oogh de vvater-beken springen,
Die syn verdorde keel van drincken can bedvvingen?
VVie, svvart van hongers noot, siet spyse voor hem staen,
Die stracx niet hant en tant en vvenscht daer in te slaen?
Wijn, in een suyver glas met reynder hant, geschoncken,
Wert, met een meerder lust, van yder een gedroncken:
Al is de spyse goet, en constich toe-bereyt,
VVat ist, indiense niet in reyne schotels leyt?
Besiet vvat vreemder dinck, alleen met stille svvygen
VVeet schoonheyt over al by yder gunst te crygen,
S'en heeft geen prysens noot, sy doet haer selven voort,
a *Formosa facies muta commendatio est.* Sen. *De schoonheyt is gevvilt, al spreecktse niet een vvoort.* a
Wat is een leelick mensch, by schoonheyt vergeleken?
'tZyn roosen altemael vvat schoone luyden spreken.
Al vvat een aerdich quant coomt uytte mont gevloeyt,
Schynt met een soeten dauvv van honich-raet bespoeyt.

Het

Het ſy in vvyſen raet, het ſy in boertich mallen,
Wat ſchoone luyden doen, dat heeft een vvel-gevallen,
„ Al is de vveerde Deucht in yder lief-ghetal,
„ Deucht in een aerdich lijff, gaet verre boven al. b

b *Virtus, quæ in colore aliquo modo cernitur, excitat mirabiles amores sui.* Plato.

Joſeph.

HOe woudy dan, me-vrou, van twee ghebloosde kaken,
En van een ſoet ghelaet een hoeren-ſpiegel maken?
Sal dan het dertel vleys ſijn luſten ſteken aen
Soo haeſt een aerdich lijf coomt hier off daer ghegaen?
Neen dat en mach niet zijn. „ Des Heeren reyne gaven
„ En zijn niet in de menſch om vuylen brant te laven,
„ Maer om te ſijner tijt te ſchencken aen een maecht
„ Die niet, als tucht en eer, in haren boeſem draecht.
„ Niet om in kriel bejach een cleyne tijt te ſpelen,
„ Maer om door echte trou ſijn even-menſch te telen.
„ Soo dient een jeuchdich lijff te werden aen-geleyt:
„ Een ſchoone man beloont der maechden eerbaerheyt.
Ick bid u, edel vrou, en laet de ſnelle ſtralen
Van u verdwaelt geſicht, niet op my neder-dalen
Met keteling van luſt; maer als ghy Ioſeph ſiet,
Soo neem in u ghepeys een knecht, en hooger niet.
„ Ten is geen eerbaer hert, dat, met de daet te mijden,
„ Meynt dattet eerbaer is; al wie daer lonckt ter zijden
„ En ketelt ſijn gemoet, met heymelijcken brant,
„ Beſoetelt voor den Heer ſijn innerlijck verſtant.
Sou midd'ler tijt mijn jeucht u brandich hert ontruſten?
Sou dit mijn lichaem zijn een ſpoor tot quade luſten?

Maritus pulcher, pudicitiæ virginalis præmium. Cypr.

Matth. 5. 28.

Dat sneed my door het hert. Gewis ick wou veel eer
Dit aensicht gants en al gaen maken tot een zeer;
Mijn oogen, stijff van dracht; mijn lippen, niet als cloven;
Mijn tanden, swart als peck; mijn handen, niet als roven;
Mijn hayr, door sweet en stoff gebacken onder een,
Soo dattet gheene kam sou connen onder-scheen:
Ick sal in mijn gesicht met rouwe nagels varen,
'k En wil noch teere neus, noch roode wangen sparen,
Ick wilt soo stellen aen, dat yder, die my siet,
Sal voelen in sijn hert, geen lusten, maer verdriet.
Doch zijdy soo gesint om schoonheyt na te jagen,
„ God is de schoonheyt selfs; stelt daer u wel behagen;
„ De Heer is niet als licht, als glans, en hellen dach,
„ Meer als oyt mensch begreep, off menschē ooge sach.
„ Ach! tis een nietich dinck, dat wy hier Schoonheyt noemen,
„ Daer op de werelt stoft, daer van de vrouwen roemen,
„ Neemt wech een enckel vel, al wat daer onder leyt
„ Is niet als drouve stanck, en rechte vuylicheyt.
„ Soo haest een schrale lucht, het steunsel van ons leven,
„ Een damp, een cleyne wint, is uyt de mont gedreven,
„ Soo haest God aen de mensch maer eens de neus en sluyt,
„ Dan ister med' gedaen, dan heeft de schoonheyt uyt.
„ Dan leyt de lege schors van yder een verlaten,
„ Dan wert de doode romp gedragen achter straten,
„ En in het graff gedout; dan leyt het nietich dier,
„ Door-geten van de worm, door-loopen van de pier,
„ Begraven in de stanck, becropen van de slanghen,
„ Bedect met enckel stoff, met vuyle slijm behanghen,

„ Siet

„ Siet daer u herten-luſt in eenen oogen-blick
„ Niet als ongueren reuck, en yſſelijcken ſchrick.
„ Went, lieve! went het oogh van al dees ydelheden,
„ Die by den dwaſen menſch geacht zijn hier beneden,
„ Stier uwe domme jeucht, daer u de deucht gebiet,
„ Daer zijn geen dingen ſchoon, dan diemen nieten ſiet. *2 Corinth. 4. 18.*
Ghy doch en ſoect niet ſchoons, u wandel cant bewijſen,
Ghy ſoeckt den grouwel ſelfs vol ſchrickelijck affgrijſen,
Ghy ſoeckt het vuylſte ſpoock dat oyt eē menſche vont,
En wildy't al in een? me-vrou, ghy ſoeckt de ſond.
„ Indien een clouck pinceel, met diepen en verhoogen,
„ Dit monſter, door de conſt, naer 'tleven conde tooghen,
„ En ſtellen ons voor 'toogh ſijn grouſaem beelt, voorwaer
„ Wy liepen uyt ons ſelfs van ſchrick, en grooten vaer.
„ Brengt, wat een menſche can ontſetten en beſchamen,
„ Brengt, al wat grouſaem is, in eenen clomp te ſamen,
„ Wat ſpoocken datmen vint, wat monſters datmen ſiet,
„ Al watter leelick is, en is ſoo leelick niet
„ Als 'tgene dat ghy ſoeckt. Maer tis te lang gebleven,
Tis tijt my wederom tot mijnen dienſt te geven;
Met oorlof, ick vertreck: „ ten gaet niet, ſoo het ſou,
„ Wanneer de knecht te lang hout ſprake mette vrou.

Sephyra.

1. *ET lieve! noch een vvoort, en gaet u niet verbergen,* *Illam verò repulſa magis etiam accendebat.* Ioſeph. loco ſupra citato.
Al wat ghy tegen-ſtreeſt, en dient maer om te tergen
Den brant van mijn gemoet. Een in-gedvvongen vier
Berſt dies te ſelder uyt, met donder en getier.

Coom, ſpreeck eens uytte borſt; van vvaer doch mach het comen
Dat u aelvveerdich hooft ſoo ver is in-genomen,
Van al dit ſvvaer gepeys? vvaer hebdy doch verkeert,
Noyt menſch heeft hier in huys ſvvaer-hoofdicheyt geleert.
Ick ſie dat al de knechts zijn vol van criele tochten,
De maechden, los genoech; gevvis, indien ſy mochten,
Het ſouder ſlordich gaen. Ghy jong-man, ghy alleen
Blijft, in dit ſacht onthael, gelijck een harde ſteen.
Wat maelt u in de kop? vvat mach u vveder-houvven?
Wat maeckt, in u gemoet, een vveer-ſien van de vrouvven?
Een aff-keer van de vreucht? vvat iſt dat u ontbreeckt,
Waer door u vijs ghepeys ſoo tegen liefde ſteeckt?
Ghy vvoont hier in een huys, voorſien van alle dingen,
Men maeckter goede chier, men hoorter luſtich ſingen,
Men ſieter geen verdriet, maer ſpel en enckel jock;
Schier niemant van de knechts is beſich als de kock.
Waer vontmen oyt palleys daer al de boden ſpeelden
Soo vry, als hier in huys? voorvvaer een huys van vveelden,
Een huys vol herten-luſt, vol alderhande goet,
Daer yder vveelich is, en ſvvemt in overvloet.
Mijn tafel is verciert met alderhande vvijnen,
Met vvilt-braet, en gebackx, met brem van vvilde ſvvijnen;
Dit iſser maer alleen dat my ten hoochſten ſpijt,
Dat ick niet vvilts en heb, en ghy niet vvilt en zijt.
En evenvvel nochtans, al vvaermen placht te bancken,
Daer ſietmen int gemeen het ſpel der minnen vvancken;
,, Want die aen tafel ſit, verheucht met ſoete vvijn,
,, Hoe can die ſonder lief int bed gelegen zijn?
,, Gemack maeckt dertel vleys; vvie heefter goede dagen
,, Die met gedoken hals de vveelde can verdragen?

Quidam interrogatus quorũ eſſet maxima occupatio in aulâ? reſpondit, Coquorum. Richter. Ax. hiſt. 16.

Per voluptatem facilius vitia ſubrepunt. Sen. Ep. 7

„ Een buyck, vol goede spijs en lieffelijcken dranck,
„ Soeckt vvaer den overvloet mach nemen haren ganck.
Die, in sijn groene jeucht, getoeft van schoone vrouvven,
Weet, met een koelen moet, sijn lust te vveder-houvven,
Die droevich sit en siet, vvanneer hy drinckt de vvijn,
Dat moet een dommen bloet, off rechten droomer zijn.
2. Een droomer zijdy doch, een slecht-hooft suldy blijven,
Can u mijn heus onthael tot geen vermaken drijven.
Het droomen heeft u eerst (gelijck ghy ons vertelt)
Wt uvve broeders gunst, en vaders huys gestelt;
Indien ghy niet en poocht u droomen naer te laten,
Ghy sult in dit gevvest u op een nieu doen haten
Van my, en al 'tgesin; door my, van uvven heer;
Dus, Joseph, zijdy vvijs, en vveest geen droomer meer.
De vvijn heeft op een uyr, dat ses-mael hondert jaren
In Noach van te voor noyt conden openbaren,
Ontdeckt en bloot gethoont: hoe sal haer soet fenijn
In dit u jeuchdich lijff gants sonder crachten zijn?
Waerom en can 'tgemack op u soo veel niet vvercken
Als op een ander mensch? vvy svveven op de vlercken
Van soete lust, soo haest die op ons neder-stort:
Wat let u, meer als ons, vvat ißet dat u schort?
Mijn leger is verciert met costelijcke spreyen,
Die 'trijck Ægipten-lant alleene can bereyen,
Gevoert met zijden-bont; mijn camer vol tapijt,
Maeckt, door haer schoonen glans, een drouven geest verblijt:
Myn gantsche ledekant ruyckt na de soete cruyden,
Die ons van verre sent het heete lant van zuyden:
Myn lakens zijn vol geur, en niet een eenich deel
Dat niet en heeft de reuck van balsem en canneel.

Venter mero æstuans despumat in libidinem. Hieron.

Ad unius horæ ebrietatem nudat femora quæ per 600 annos sobrietate contexerat. Hieron.

Aen-lockende gespreck der listiger Vrouwen tot ten dwaesachtigen Iongelinck, beschreven door *Salomon Prov. 7. 15. &c.*

Wat valter meer te doen, als in de sachte pluymen
Te cruypen, sonder vrees, en daer te liggen luymen,
Te svvemmen in genucht, te blussen onse vlam?
Wat stady noch vertsaecht? het heck is van den dam.
Mijn man gaet alle daech (gelijck vvy beyde vveten)
Nu by de Coningin, dan by den Coninck eten,
Nu by den jongen Prins, dan by een ander heer,
Wy hebben 'thuys alleen, coom aen, vvat vvildy meer?
Coom aen, en voor besluyt, vervoucht u na mijn camer,
Waer toe hier lang gestaen? vvat houfdy bijl off hamer?
Roer dry-mael aen de klinck, en blijf een vveynich staen,
En clop dan noch een reys, de deur sal open gaen.
Laet dat u loose zijn, en coom daer op ghetreden
Met onbeschroomden geest, vvy sullen ja besteden
Een uyrken tvvee off dry, in lusten van de jeucht,
Veel hebben dit gevvenscht; ghy zijt alleen die meucht.
Wel aen, coom daer ick seg, en sonder meer te vragen
Gaet in, en sluyt de deur. vvy hebbent vvel te vvagen,
Daer alles vvat vvy sien ons lockt tot soete rust.
„ Een bed vol rijck gevvaet, een vvoon-plaets van de lust.

Joseph.

Sicut mercator de falso panno ostendit emptori neque medium, neque finem, sed caput tantùm: sic diabolus, qui peccati mercator est, ostendit fatuo peccatori solùm delectationẽ culpæ, non medium, id est, remorsum conscientiæ, nõ finem, id est, pœnam gehennæ. Bonavent.

1. GHy heft my veel te hooch den loff van uwe camer,
En gaet hier in te werck, ghelijck de loose cramer,
Die wel het schoonste deel van sijne Waer ontdeckt,
Maer laet aen niemant sien al watter is bevleckt.
Ghy poocht my, door de lust, tot uwen wil te crijgen,
Maer 'tquetsen van de ziel, dat condy wel verswijgen:
Ghy stelt my voor het oogh, vermaeck van dertel spel,
Doch laet on-aen-gheroert de pijnen van der hel.

Dies

Dies, hoe dijn gladde tong de luſten weet te prijſen,
Noch can in mijn gemoet geen luſt tot luſten rijſen,
Want ſchoon de geyle vreucht is ſoet in uwen ſin,
Ick vinder evenwel veel bitterheden in:
Als icker maer op denck, mijn hert begint te beven;
Dit ſtaet in mijn gemoet, als met een pen, gheſchreven,
„ Die ſoecken hun vermaeck ontrent eens anders wijff,
„ Die ſpelen met haer ziel, en ſollen met haer lijff.
„ De vreeſe van de man, wiens eere wert genomen,
„ Moet t'elcken voor gewis de linckers over-comen
„ Die ſoucken vuyl bejach, haer gantſche bloet verſchiet
„ Op 'truyſſen van een blat, op't drillen van een riet;
„ Sy ſchricken voor een beelt, ſy beven voor de mueren,
„ Sy houden voor verdacht, en vrienden, en gebueren;
„ Ach ongeruſten ſtant! wie datter coomt off gaet,
„ Haer crachten zijn beroert, haer herte leyt en ſlaet.
„ De ſneghen yver-geeſt beſpiet met hondert oogen
„ Sijn wijff en haren pol, om niet te zijn bedrogen,
„ En ſoo hy nu off dan haer eens betrappen mach,
„ Ghewis haer beyder lijff en is maer eene ſlach.
Nu denct, off uwe man maer een-mael creech vermoeden
Van dit oneerlijck ſpel, wat beul, wat felle roeden,
Wat galge, kruys, off rat, wat uyt-geſochte pijn
Sou voor een ſnoode ſlaeff genoechſaem connen zijn? *a*
Wat ſou den fellen loop van ſijne gramſchap ſtillen?
Hy ſleypte my daer heen, om levendich te villen,
Hy greep my by den hals, en metten eerſten ſteeck
Sneed van mijn leden aff al wat een man geleeck. *b*
Hy ſtack my aen een ſpit, en liet mijn lichaem braden,
En dede met het vlees ſijn honde-kot verſaden;

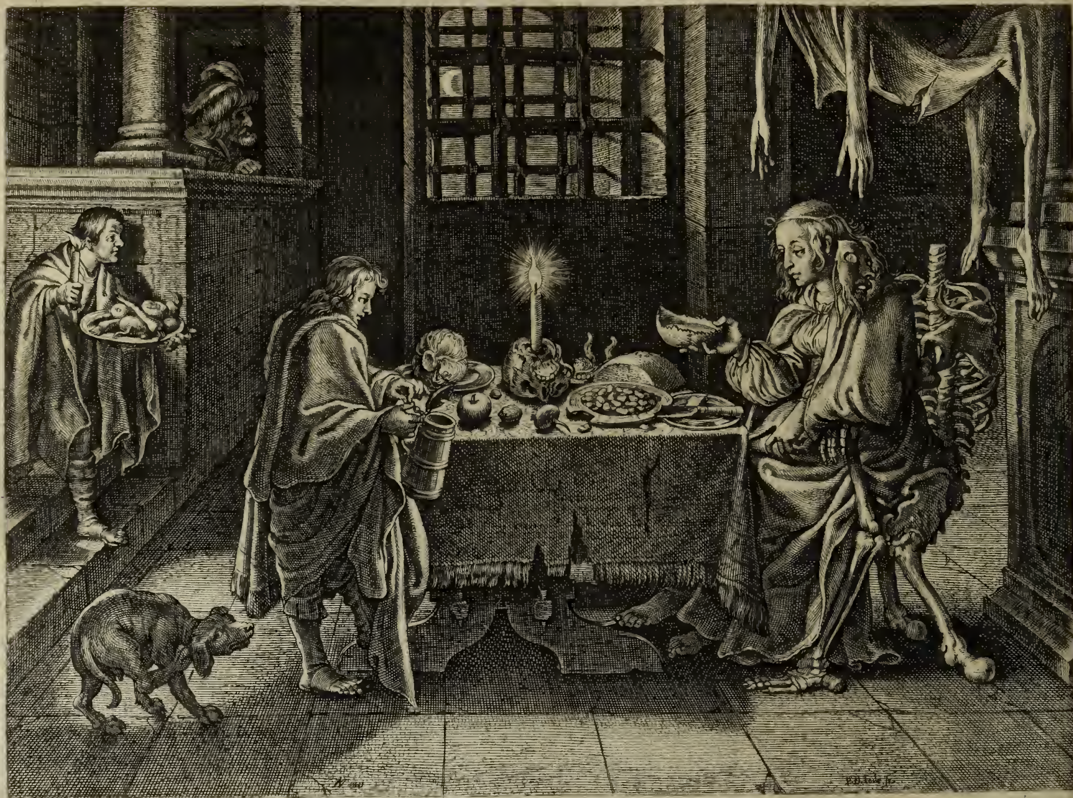
a *Adulterium in ſervo acerbius punitum fuiſſe apud Veteres, vide apud* Ærod. lib. 8. rer. jud. cap. 19.

b Die maniere van doen, van outs in Ægipten gebruyckelijck geweeſt te zijn, getuycht *Diod. Sicul.*

Apud Ægyptios adulteros damno virilitatis multatos fuiſſe teſtatur Diodorus Siculus;

. . . . *Quin etiam illud*
Accidit ut quidam teſtes caudamque ſalacem
Demeteret ferro. Horat.

Int corte, watter oyt voor ſtraffen zijn bedacht,
Die ſouden, t'mijnder pijn, dan werden voort-gebracht.

Gelijck hier voren pag. 50. de vleeſchelicke der telheden der onbeſuyſder jonckheydt by *Sephyra* op het lieffelijckſte zijn voor-geſtelt, tot aenlockinge der ſelver, ſoo wert hier in tegendeel de uytcomſte van vuyle luſt op het grouwelijckſte verthoont, om door de yſſelijckheyt der ſtraffe, de leelickheyt van de daet aen te wijſen; ende hier om hebben de Lieff-hebbers der Schilder-conſte, beyde de voorſz in-vallen elck met een byſondere Plate uyt-ghebeelt.

Noch weet ick, ſou de man ſich ſelven niet bedaren,
Maer, tot een meerder wraeck, 'tgeraemte doen vergaren,
En brengen wederom de leden over een,
En maken voor me-vrou een ſetel van het been,
Een ſetel, ſoo bereyt dat ghy geheele dagen
Sult ſitten in het riff, als mette doot beſlagen,
Een ſetel, ſoo bereyt, dat ſchoon al ben ick doot,
V ongeluckich lijff ſal ruſten in mijn ſchoot;

Sal

Sal ruſten? niet alſoo; wat ſal u ruſte geven,
Die niet, als tot verdriet, en ſult op aerden leven?
Sult leven? niet alſoo; hoe cander leven zijn,
Daer niet en is als doot, en doodelijcke pijn?
Dit vel, en watje ſiet mijn aengeſicht bedecken,
Sal u, rampſalich wijf, dan voor een maſke ſtrecken;
Wat ſchrickt u hert, me-vrou? het is de rechte vont
Om dan noch met u lieff te ligghen mont aen mont.
Dit hooft-ſcheel ſal u zijn een kop om uyt te drincken,
Om met een eeuwich leet u vreuchden te gedincken,
Dit hayr, dat ick nu draegh, ſal, naer des hofs gebruyck,
Aen uwen kalen cop dan weſen een paruyck;
Mijn huyt, als leer bereyt, ſal gantſche dagen hangen,
Daer u ellendich lijff ſal eeuwich zijn gevangen,
En 'tſal op ſulcker wijs vaſt weſen aen 'tgebou,
Als offet metten arm u noch omhelſen wou.
Maer als de drouve nacht coomt uytter zee gereſen,
Dan ſal het ſelve vel u deckſel moeten weſen,
En ſoo ghy vraeght, waerom dit alles wert gedaen?
Denckt wat ghy nu verſoeckt, ghy ſullet wel verſtaen.
Wat ſoud ick, arme menſch! in dit verdriet beginnen,
Die noch een wreeder beul ſou dragen in de ſinnen,
Die noch een ſwaerder ſmert ſou voelen in den geeſt?
„ Een hert, bewuſt van quaet, dat pijnicht alder-meeſt.
Doch ſchoon ick wiert betrapt, en op het feyt bevonden,
En ſoo van ſtonden aen int duyſter graff geſonden,
Gelijck in dit geval niet ſelden wert gedaen,
Denck, hoe mijn ſaken dan voor Gode ſouden ſtaen.

Tis eertijts by vele volcken gebruyckelijck geweeſt, dat een man ſijn wijff in overſpel bevonden hebbende, de ſelve ſelfs ver mocht te ſtraffē; tot welcken eynde hy onder andere haer het hayr op de kam, ende geheel kael dede aff-ſcheerē. *Cypræus tract. de ſponſ. cap. 5.* die de redenē, waerom ſulcx geſchiede, geleerdelijck verclaert. *In adulteros ſectione capillorum, inter alias pœnas, animadverti ſolere, antiqua exempla ſatis monent.* Vid. Gell lib 4. cap. 3. *Egregiè* Tacit. de Mor. Germ. *Pauciſſima in tam numeroſâ gente adulteria: quorum pœna præſens, & maritis permiſſa: acciſis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem viam verbere agit.*

Qualis quisque hinc exierit suo novissimo die, talis invenietur in novissimo die seculi. Augustin,

,, De boom blijft even soo ghelijck hy is gevallen,
,, De mensch, gelijck hy sterft. Wee hem! die in het mallen,
,, En midden in den brant, daer in hy leyt en wroet,
,, Braeckt uyt, met eene swalp, sijn leven en sijn bloet.
,, Soodanich als de mensch heeft aff-geleyt sijn leden,
,, Soodanich sal de mensch voor Godes oordeel treden:
,, Soodanich als de mensch daelt neder in het graff,
,, Soo rijst hy op in vreucht, off tot verdiende straff.
Hoe suldy, dertel vlees, voor Godes throon verschijnen,
Die leefdet, als een mol; en storft, gelijck de swijnen?
Hoe sal u naecte ziel dan voor het oordeel staen;
Als 'tbouck van u Gheweet sal werden op-ghedaen?
Hoe sullen, int gericht, u naeckte leden beven,
Wanneer u gants bedrijff sal voor u staen geschreven?
En voor den grooten God sal over zijn gebracht
Al wat ghy hebt gedaen, en wat ghy hebt gedacht?
Hoe suldy, dertel vlees, hoe suldy connen dragen
De schrickelijcke stem, die u sou neder-jaghen
Int diepste van de poel, een woon-plaets van ellent,
Een sterven sonder doot, een pijne sonder ent?
,, Benautheyt in den geest, amechticheyt der zielen,
,, Versmachtheyt int ghemoet, sal yder een vernielen
,, Die na des werelts loop hier in den vleesche leeft,
,, En met een boosen wil aen aertsche lusten cleeft.
2. Ghy noemt my slecht en bot. Wat isser aen gelegen?
Eenvoudich en oprecht zijn al des Heeren wegen.
Ghy segt my smadich aen dat ick een droomer ben;
Maer weet, dat ick voor al geen hooger naem en ken.
Het mach aen u, me-vrou, en wie het wil, mishagen,
Ick sal dit voor een croon op mijnen hoofde dragen,

En loven des den Heer: hier door ben ick gewis
Dat Godes weerde Geeſt in mijne wegen is.
„ Al coomt een diepe ſlaep van boven aff gheſegen,
„ Wanneer dit ſwacke lijff daer henen is gelegen,
„ De ziel, ons weertſte pant, 'tonſterffelijcke deel,
„ En ſluymert nimmermeer, maer blijft in haer geheel.
Door droomen in der nacht, en wonderbaer geſichten,
Werd ick in my ghewaer den Vader vande lichten,
En als een ander menſch int bedde leyt en wroet,
Dan coomt dien hoogẽ geeſt, en ſpreect in mijn gemoet;
Ontdect, met claer beſcheet, wat my, en ander lieden,
Wat gantſche landen deur, na deſen ſal geſchieden:
Dies danck ick mijnen God; want geen ſoo grooten eer,
Als wat gebeuren ſal te weten door den Heer.
Al ben ick uyt mijn lant, door droomen, wech gedreven,
Ick ſal eens wederom, door droomen, zijn verheven;
En die my deſen ſmaet nu hebben aen-gedaen,
Die ſullen na-der-hant my comen bidden aen,
My bieden met ootmoet, en tranen, en geſchencken;
En ſiet! ick wil oock dan het quade niet gedencken,
Noch wreken mijn verdriet, maer met een ſacht gemoet
Haer thoonen alle gunſt, gelijckmen broeders doet.

Corpore dormiente anima insomnis agit. Hippocr. de Insomn.

Corporum somnus est, sicut & mors: anima quieti nunquam succedit. Tertull. cap. 25. de Anim.

Sæpe maiori fortunæ locum fecit iniuria.

Hiraclitus dixit, Vigilantibus vnum communem esse mundum; sopitos in suum quemque decedere.

DAn neemt dat ick vermocht, met veynſen ende liegen,
Het altijt wacker oog van yver-ſucht bedriegẽ, (moet?
Wat raet dan voor my ſelf? wat trooſt voor mijn ghe-
Wat uyt-comſt voor de worm, die in my leyt en wroet?
„ Iſt niet een wonder ſtuck? des ſondaers eyghe ſinnen
„ En zijn in dit geding met geen geſchenck te winnen,
„ Sy roepen recht en wraeck. noyt hert bewuſt vã quaet,
„ Kreech, in ſijn eygen hoff, een vonnis t'ſijnder baet.

Quid prodest non habere conscium, habenti conscientiam? Lactant Inst. lib. 6. cap. 24. ex Senec.

Mala conscientia delictorum nostrorum ipsa est testis, ipsa iudex, ipsa tortor, ipsa carcer, ipsa accusat, ipsa iudicat, ipsa damnat. Bernhard.

,, Pooch al u linckerny int duyster wech te steken,
,, Graef in een diepe kuyl u schandelijcke streken,
,, Verdonckert u Geweet: al pijndy't noch soo seer,
,, Ghy wiechtse wel in slaep, maer dootse nimmermeer.

Deum primo mentes sceleratorum terrere, antequam puniat. Cypr.

,, God sal, door sijnen geest, int holste van de nachten,
,, Met ongewoone schrick beroeren u gedachten,
,, En wecken op u ziel, en halen aen den dach
,, Al wat van langer-hant daer in verborgen lach.

Conscientia cuiusque propria certũ est testimonium iudicii Divini. Richter. Ax.48.

Wat soeckty vast bescheet van Godes eeuwich wesen?
,, Ghy connet, domme mensch, in uwen boesem lesen,
,, Ontsluyt maer eens u hert, stracx suldy zijn ghewis
,, Dat God in uwe ziel, en in den hemel is.
,, Soo haest een dertel wicht maer op en hout van mallen,
,, Stracx coomt een drouf berou op sijn gewrichten vallen,
,, En knaegt hẽ aen de ziel, door-wandelt vlees en bloet,
,, En set hem nacht en dach een prang aen sijn gemoet.
,, Wie sucht niet in sijn hert, wanneer voor-lede lusten,
,, Door wroughen van den gheest, den gantschen mensch ontrusten?
,, Soeckt vreuchde, soo ghy wilt, noyt isser sondaer bly,
,, Noyt is een quaet gemoet van binne-cortsen vry.
,, Gae nu, gae dijnen gang, doe vry des vlees behaghen,
,, Wt een soo corten vreucht ontstaet geduyrich knagen,
,, Een pijn-banck voor de ziel, een innerlijck ellent,
,, Een worm die niet en sterft, een geessel sonder ent.
,, Indien ghy weelde soeckt, en wilt in vreuchden swemmen,
,, Wel aen, verdwaelde mensch, maect uwe lust te temmen,
,, Betoom u dertel oogh, en trede metten voet,
,, Het onbesuysde vier, dat ketelt u gemoet.

,, Wat

„ Wat iſt van'swerelts vreugt? de jeucht is haeſt verdwenē,
„ En met de ſnelle jeucht gaet oock de vreucht daer henen,
„ En als den corten dach ten avond is gegaen,
„ Waſt vreuchde, waſt verdriet, het iſſer med' gedaen.
„ Wel-doen is herten-luſt: ſick ſelven t'overwinnen,
„ Dat is een hemels dau, die over onſe ſinnen
„ Gheſeghen uytte lucht, doet alle quael vergaen,
„ Daer is geen meerder luſt als luſt te weder-ſtaen.
„ O noyt vol-preſen vreucht, gheruſtheyt der Ghewiſſen,
„ Wie van geſont verſtant, wie ſoud u willen miſſen
„ Voor al dat by den menſch geacht is alder-meeſt?
„ Al wat ons recht vermaeckt, coomt uyt een reynen gheeſt.

Aurea hîc ſententia Ioſephi. Satius eſſe conſcientiæ rectè factorum, quam peccati latebris fidere.

Sephyra.

IS dan de gunſt te ſwack om mijn beleyt te ſtijven,
Soo moet ick deſe ſaeck op ander gronden drijven.
Ick weet, dat menich peert niet eer en plach te gaen,
Voor dattet ſich de ſpoor voelt in de lenden ſlaen.
„ Hoor Joſeph, als een vrou ſoo hooch begint te branden,
„ Dat haren raet beſluyt haer eere te verpanden
„ Aen yemandt dieſe mint, en dattet haer miſ-luckt,
„ Soo wertſe van de ſpijt als buyten haer geruckt.
„ Sy ſpout dan vier en vlam, ſy vint verſcheyde ſtreken,
„ Om aen haer beſten vrient haer leet te mogen wreken,
„ Sy loopt den gantſchen dach uyt-ſinnich en verwoet,
„ Om ergens, waerſe can, te koelen haren moet.
„ Hoe ſoeter dat de wijn int eerſte wert bevonden,
„ Hoe dat hy ſuerder is, wanneer hy is geſchonden:

Amici qui ſeſe mereri omnia preſumunt, ſi quidquam non extorſerint atrociores ſunt ipſis quoque hoſtibus. Aurel. Victor.

Oneerlijcke liefde licht veranderlick in bitteré haet: exempel in Ammon en Thamar. 2 Sam. 13. 15.

Aut amat aut odit mulier, nihil est tertium. Senec.

a *Malo consilio fœminæ vincunt viros.* Sen.

Si meæ gratiæ castitatis opinionem præferes, nihil ea te juvabit, mihi crede, si ad maritum te deferam, & de stupro me appellatam dicam. Ioseph.

Vers.14. Hy heeft ons den Hebreischen man hier in ghebracht, dat hy ons te schande make.

„Van aff-geseyde min blijft veeltijts niet met al
„Als doodelijck vergiff, en uyt-gespogen gal.
Dit hangt u over 'thooft, soo ghy de soete nachten,
De panden myner gunst, moet-vvillens sout verachten:
Hout seker, dat soo haest ghy die sult seggen aff,
Voor u sal zijn bereyt meer als gemeene straff.
Ons tochten int gemeen gaen boven alle maten,
Daer is geen middel-vvech; vvy lieven, off vvy haten.
Ghy dan, die niet met al tot lieven zijt gesint,
Weet, dat van deser uyr mijn haet op u begint.
Ick seg u d'oorloogh aen. Al vvat ick can bedencken,
Om u van alle cant te schaden en te crencken,
Al vvat my lijff en ziel in list off cracht vermach,
Dat sal ick metter daet gaen brengen aen den dach.
Al vvaer een vinnich hert tot quaet vvert in-gespannen,
Daer is het vrouvven breyn veel cloucker als de mannen, a
De daet die vvijstet uyt: Tot alle snoot bedrijff,
Tot allerley bedroch, niet slimmer als een vvijff.
Is ergens, vvaer het sy, een quade streeck bedreven,
Die sal, door myn beleyt, u vverden aen-gevvreven,
V vverden in-gebrant. Wat datje doet off seyt,
Het sal tot u bederf al vverden uyt-geleyt.
Maer dit is niet genoech; ick derf al hooger spreken,
Ick sal myn eygen vuyl (dat syn de rechte streken)
V comen tygen op; en seggen stout en stijff,
Dat my de Joodsche slaef vvilt dringen op het lijff.
Ick ben nu op de loop, myn gantsche sinnen hollen,
Daer is geen houvven aen, mijn tochten moeten rollen
Al vvaer de spijt ghebiet. Voor my en is gheen rust,
Tis vvraecke vvat ick roep; off vvel, ghevvenste lust.

„Wan-

„ Wanneer een moedich hert in engte wert gedrongen,
„ Dan coomtet, meer als oyt, met crachten uyt-gesprongen,
„ En kiest een open lucht. Noyt heefter mensch bedacht,
„ Wat door de leste noot can werden uyt-gewracht:
Ick wil, ick sal, ick moet dit stuck ten eynde brengen,
Al soud ick aerd, en zee, en vier, en lucht vermengen,
En storten over hoop. Al zijdy noch soo prat,
En seydy dry-mael neen, en dry-mael boven dat,
Noch sal ick verder gaen, en doen gelijck de slangen,
Die, alse mettet hooft zijn ergens in gevangen,
Haer weeren mette steert. Alst immers wesen moet,
Ghy sult u schamper Neen, betalen met u bloet.
Het moeter nu op staen, ick bender op gebeten,
„ De boosheyt hangt aen een, gelijck dees goude keten
„ Van boven tot beneen met schakels is gehecht:
„ Sond is een trotsich dinck, noyt ginget sonder knecht.
„ Wie eens het quaet begint, die moetet vorder wagen:
„ Wie schijn van onschult soeckt, dient alder-eerst te clagen;
„ Want die met vollen mont eerst luyde roepen can,
„ Al ist een rechten boef, het schijnt een eerlijck man.
„ Die eens is in-gegaen de streeck van slimme wegen,
„ En mach om geen bedroch off leugens zijn verlegen;
„ 't Moet al, 't moet op de baen, om niet te zijn begeckt;
„ Wat dienter veel geseyt? quaet dient met quaet bedeckt.
Wanneer een grammen moet, en macht om uyt te voeren
Te samen zijn gepaert, wat canse niet beroeren?
Sy breeckt al watse raeckt, gelijck een donder-slach;
Hoe Joseph, vreesdy niet? ghy weet wat ick vermach.
Denckt hoe u saken staen? mijn man sal my ghelooven,
En u van slonden aen van alle goet berooven,

Vbi semel decrratum est in praeceps pervenitur, adeò maturè a rectis ad prava, a pravis ad praecipitia perventur. Paterc. hist. lib. 2.

Scelere *velandum est scelus.* Senec. Hippol.

Meis verbis majorē fidem habiturus est Petephres, quam tuis, quantumlibet tua verior a fuerint. Ioseph.

Doen steken in een kot, soo doncker als de nacht,
Daer nimmer gulde son off mane vvert verwacht.
Daer sal een vvreede beul, met ongehoorde pijnen,
V lichaem tasten aen, u geesten doen verdvvijnen;
Daer sal een vvreede beul, een onbeschofte guyt,
V grijpen by den hals, u cleeren trecken uyt,
V douvven op de banck, u jonghe leden binden,
V, door sijn vvreede const, on-menschelijcken vvinden,
En recken yder lidt van hoofde totte voet,
Gelijckmen 'tsachte vvas ontrent den viere doet.
Daer sal een vvreede beul, met naelden ende spellen
V steken in het lijff, u moede sinnen quellen,
V houden van den slaep, en al den langen nacht
Wt-mergen uvve jeucht, verteeren uvve cracht.
Daer sal een vvreede beul u lijff vol vvaters gieten,
En springen op u buyck, en vveder uyt doen schieten,
Int corte, vvatmen vint tot vvreede pynen nut,
Dat sal, op u alleen, dan vverden uyt-geput.
Coomt yemant van het volck u ondertusschen vragen,
Waerom u jeuchdich lijff dees straffe moet verdragen,
Seg dan ghelijck het is: Om dat een schoone vrou
My boot haer soete jonst, en dat ick niet en vvou.
O souteloosen clap! vvie sal u niet begecken?
Wie sal niet voor een clucht u dvvase daet vertrecken,
En seggen over-luyt: „Het is een rechten bloet
„Die vrolick mochte zijn, en stietet mette voet?
„Te rechte, na my dunckt, te rechte moet hy treuren,
„Die geen vermaeck en neemt, vvanneert hem mach gebeuren:
„Te rechte lijdt hy pyn, die, naer een soet versoeck,
„Gaet, als een rechte nurck, staen pruylen in den hoeck.

Dus

Dus suldy mette spit gants deerlijck zijn gesmeten,
Hoe vvel ghy vant gebraet noyt beet en hebt gegeten;
Dus suldy van den boer in dilve syn geruckt,
Schoon dat j' in synen meet noyt peul en hebt gepluckt.
,, Een boosvvicht om misdaet geknevelt en ghebonden,
,, Denckt, hier is nu de straff van myn voor-leden sonden;
,, Dies slaet hy op syn borst, en lijttet met gedult:
,, Maer tis onlijdelick, te lijden sonder schult.
,, Tis noch een aert van troost, oock midden in het suchten,
,, Te peynsen op de vreucht, te dencken op genuchten;
,, Te halen op de lust van syn voor-leden tijt,
,, Maer onverdiende straff is al te grooten spijt.
ALs nu de langhe-pijn u t' herte sal door-snyden,
Dan suldy op het lest uyt vvee-moet noch belyden
Al vvat de Rechter vraegt, al ißet noyt geschiet,
En dan is al u eer en goeden naem te niet.
,, Wat is van grooten roem? vvat van een eerlijck leven,
,, Wanneermen voor een guyt vvert na de doot gedreven?
,, Wat is van goede loff, vvanneermen coomt ten val?
,, Alst eynde niet en deucht, en deuchter niet met al.
Het vlees is al te svvack. en laet u niet bedrieghen;
Al sydy sonder schult, de pyne doet u liegen:
,, Hoe menich eerlijck man, hoe veel onschuldich bloet,
,, Verneemtmen hier en daer, dat Lijden lijden doet? *Etiam innocentes cogit mentiri dolor.* Senec.
Gae nu, gae, slechten bloet, kies voor een jonghe vrouvve,
Voor vreuchde, voor vermaeck; ondanck en svvaren rouvve,
Kies droefheyt, voor genucht; kies haet, voor soete min;
En vvee, voor herte-lust; en schade, voor ghevvin:
Kies, voor een teeren arm, en voor snee-vvitte handen,
Te sitten in den stock, te liggen in de banden;

K *Kiest,*

Kiest voor een bed van dons, voor dekens van damast,
Te sitten op een rat, te hangen aen een bast.
Kiest voor een soeten slaep, onmenschelijcke pijnen;
De prangen van den beul, in plaetse van gordijnen;
Kiest voor een soet gevvoel, een jammerlijck getreur;
Ach! tusschen dit en dat is al te grooten keur.
Ach! tis een beter greep, een jonge vrou te lieven,
En my en uvve jeucht met eene te gherieven,
Als vvel te blusschen uyt, door enckel onverstant,
Dat in u leyt en smoockt, en in my leyt en brant.
Ghy siet soo menich mensch, by-naest syn gantsche leven,
Met een bepeckte planck door alle vvaters svveven,
En vvagen lijff en ziel, alleen om cleyn gevvin,
Maer ghy, indien je vvout, vvaert rijcke door de min.
Nuick u gun myn bed, soo condy licht bedencken,
Dat ick u alle dinck vvil daer-en-boven schencken;
Soo haest ghy maer en vvenckt, off opent uvven mont,
Soo sallet uvve zijn, al vvat ghy vvenschen cont.
Neque mulier amissâ pudicitiâ alia abnuerit. Tacit.
Onthout my dese les. Can yemant eens geraken
Te jagen in het velt van dubbel lijnne-laken,
Het isser med' gedaen: het Wilt, *het tamme* Wilt
Hangt synen Jager aen, en vverter ja gevilt.
„ *Soo haest een echte vrou is, buyten echt, ontloken,*
„ *De gelt-sack heeft een gat, de spaer-pot is gebroken;*
„ *Daer is in haren naem noch gout, noch schoon juvveel,*
„ *Off hare lieve pol becoomt het beste deel.*
„ Wat *vvildy dat ick seg? Die yemant heeft gegeven*
„ *Den sleutel van haer eer, die schenckt hem daer beneven*
„ *Den sleutel van de kas daer sy haer gelt in doet.*
„ *Gemeenschap in het bed, gemeenschap in het goet.*

En hebdy noyt gehoort dat goet by een te rapen,
Te vverden tot een vorst, alleen met by te slapen,
Is d'alder-soetste vvinst, en lieffelijckste vont,
Die oyt een geestich quant syn leven lanck bestont?
Indien ghy maer en vvout myn soete lust behagen,
Soo soudy, voor een boey, een goude keten dragen;
Ghy sout voortaen niet meer met dienen syn gequelt,
Maer op een vryen voet noch heden zijn gestelt:
Ghy creecht, al vvat ghy vvout. Ick soude schier off morgen
V in des Conincx hof een goeden staet besorgen,
Al naer u eygen vvensch. Ghy siet doch dach aen dach,
Wat ick by mynen man, by by den Prins, vermach.
Ick selve, vvaer het noot, ging vvel den Coninck spreken,
Ick vveet dat my aldaer geen gunst en sal ontbreken:
Dus, Joseph, hebdy lust tot Vryheyt, Goet, en Eer;
En doet maer dat ick seg, en stracx ghy zijt een heer.

Joseph.

HOe meyndy dan met cracht my tot de lust te drin-
ghen? (ghen; *a*
Me-vrou, ghy zijt verdoolt, „ Geen liefde laet haer dwin-
„ Sy gaet maer daerse wil. Noyt heeftet goeden aert
„ Dat met bedwongen sin te samen is gepaert. *b*
„ Al drijft schoon bleykē angst de mensch tot vreemde sakē,
„ Noch canse niet met al ontrent de liefde maken.
„ De liefde, vry van aert, en past op geen gebiet.
„ De liefde, watje dreycht, en vreest de vreese niet. *c*
Ghy dient, met beter gront, u saken t'overleggen.
Ey liev'! en hebje noyt het spreeck-woort hooren seggen:

a *Non extorquebis amari.* Claudian.

b *Omne coactum tragicum habet exitum.* Bald. ad. l. neque ab initio C. de nupt.

c *Blanditiis non imperio fit dulcis Venus.* Senec.

,, Al is de vrijster steech, noch wertse wel de bruyt,
,, Maer wil de vryer niet, soo is de vrientschap uyt.
,, Geen man en wert vercracht. Tē ging hem noyt ter degē
,, Die yemant met gewelt tot liefde wou bewegen.
,, Noyt joech hy met vermaeck, of hadde goeden vang,
,, Die honden op het wilt ded' loopen door bedwang.

Stultitia est venatum ducere invitos canes. Plaut.

Ghy dreycht my (soo het schijnt) met veelderhande plagen,
Indien ick niet en wil u quade lust behagen;
Ghy sult my (soo ghy segt) berooven van mijn eer,
En maken my verdacht int oogh van mijnen heer.
Noch dit beweecht mijn hert. Soud ick! soud ic betrachten
Dat my een mensch gebiet? en midd'ler tijt verachten
Gods noyt-vol-presen Wet? so moest mijn deusich hooft
Van hersens zijn ontbloot, van reden zijn berooft.
Sal ick een mensch ontsien? sal Ioseph moeten vieren
Een wispeltuyrich wijff, het swackste van de dieren?
Een wanckelbaer ghestel? een haest-gebroken vat?
Neen, dat is ongerijmt. Mijn God, verhoede dat.

Non potuit extorquere, quod voluit imperare. Ambros. lib. de Ioseph. cap. 5.

Laet comen watter wil; laet alle spotters rasen,
Laet swarten achter-clap met volle kaken blasen
Haer doodelijck vergiff; laet kinders, man, en wijff,
My spouwen op het hooft, en treden op het lijff.
Al word ick van de smaet van alle cant besprongen,
Gebeten van de nijt, gesteken van de tongen,
Al schiet de schimp haer dracht, de spijt haer bitter gal;
Des werelts schand off eer beweecht my niet met al.
,, Die in sijn eygen hert onnoosel wert bevonden,
,, Trotst, mette clare maen, het keffen van de honden,
,, On-schult vreest geen gevaer. Een onbevlect gemoet
,, Spot met de schamper nijt, schopt clappers mette voet,

,, Vreest

„ Vreeſt pijn, noch wreede doot. Laet al des werelts beulen
„ My vallen op het lijff, en t'ſamen comen heulen
„ Alleen tot mijn verderf. Heb ick een ſuyver hert,
„ Ick blijve wel gemoet, oock midden in de ſmert.
Al word ick uyt-gereckt, ghegeeſſelt, op-gehanghen,
Gevilt, van een geſcheurt, met vreeſſelijcke tanghen,
Gedroopt met vierich peck, gebraden, en gerooſt,
Geworpen op een rat: ſiet hier een vaſten trooſt,
Off God ſal al de pijn van mijnen halſe drijven,
Off God ſal in de pijn mijn ſwacke leden ſtijven,
En geven ſulcken cracht, dat midden int gewoel
Ick (ſpijt der beulen hert) geen pijn met al en voel.
Indien dan yemant vraecht, Waerom doch lijt den deſen?
Soo ick noch ſpreken can, dit ſal mijn antwoord weſen:
Om dat hy liever hadd' te ſterven in de pijn,
Als in oncuyſche vreucht ſijn leven lanck te zijn.
Maer ſoo mijn vrome daet noch een-mael wert geweten,
(Gelijck een eerlijck ſtuck doch niet en wert vergeten)
So wenſcht' ic dat mijn heer my gund een weynich aerd,
Daer nu en dan een been mocht werden in vergaert
Van mijn verdorde rif. Noch wenſcht' ick daer beneven,
Dat boven op het graf dit veers mocht zijn geſchreven:
Hier onder leyt een knecht, die quam in ſwaren rou,
Om dat hy had te lieff ſyn Eer, ſyn Heer, ſyn Vrou.
Daer is een ſeker Dier, bekleet met ſchoone vellen,
Dat, ſoo het yemant gaet ter aerden neder-ſtellen,
En ſpreyt er modder om, gelijck een ronden dijck,
Soo datter geenen wech en is als door de ſlijck,
Het ſal daer blijven ſtaen, en liever liggen ſterven,
Als door den vuylen mis ſijn bont te ſien bederven. *a*

Wanneer ick ſlechts u hebbe, ſoo en vrage ick niet naer hemel ofte aerde, wanneer my ooc lijff en ſiele verſmachtede, ſo zijt ghy doch God alle tijt mijns herten trooſt, ende mijn deel. *Pſal.73.25.*

Mavult acerbiſſima quæq; ſufferre, quam oblatis perfrui. Ioſeph. d. cap.4.

a *Eſſendo la propria natura dell' Armellino di patir prima la morte per fame & per ſete, che imbrattarſi, cercando di fuggire, di non paſſar per la brutto, per non macchiare il candore e la politezza della ſua pretioſa pelle.* Paulus Iovius Dialog. dell' Impreſe Militari & Amoroſ.

Malo mori, quam pollui.

Waer de gheest des Heeren is, daer is vryheyt. 2 Corinth.3.17.

Bonus animus et iã inter angustias fortunæ avitæ nobilitatis retinens.

Maluit liber criminis mori, quam potentiæ criminosæ consortium eligere. Ambros. lib. de Ioseph. cap. 5.

Och off dit reyne dier, by eenich constich mens,
Waer op mijn graff gemaelt! dat waer mijn derde wens.
Ick ben van sulcken aert, ick sal de doot verkiesen
Eer dat mijn eerbaer lijff zijn reynheyt sal verliesen.
Ick wil veel eer, ick wil, in stucken zijn gereckt,
Als, door onkuys bejach, mijn jeucht te sien bevleckt.
Meynt yemant dat de vreucht van sijne geyle nachten
Sal in soo droeven staet vervullen sijn gedachten,
En laven hem de ziel int midden van de straff?
Hy dwaelt, gewis hy dwaelt, het loopter anders aff.
Tis waer, een reyn gemoet dat sonder schult moet lijden,
Krijcht, midden int verdriet, een voor-smaeck vã verblijdẽ:
Maer die om quade daet vervalt in swaer ghequel,
Voelt, boven alle pijn, de pijne van der hel.
Mijn geest op God gegront, die sal my laten prouven
Het leven in de doot; dien wil ick niet bedrouven,
Niet wijsen van der hant, niet maken ongerust,
Noch om gedreychde straff, noch om beloofde lust.

Sephyra.

NU can ick over u met volle mont getuygen
Dat Ioseph liever heeft te breken, als te buygen:
Nu sie ick metter daet, en claerder als den dach,
Wat in een hoofdich mensch een harde cop vermach.
Wat ist van desen Geest soo t'elcken te gewagen?
Syn tochten in de mensch en zijn maer sinne-vlagen,
In-vallen van de maen, casteelen in de lucht,
Onweerdich (na my dunckt) dat yemant daer om sucht.
Tis suyseling van breyn, die met een mottich weder
Ons deusich hooft beswaert, en sijgt in haesten neder,

Wanneer

Wanneer den oosten vvint den drouven hemel claert;
Hierom beangst te zijn! tis niet de pijne vvaert.

Ioseph.

WAt roerdy van den Geest met onbeschofte strekē?
Ick bid u, swijchter van, off leert eerbiedich spre-
ken.
Ten is geen vijse sin, gheen gril, geen deusich hooft,
Maer yet dat vlees en bloet, in geenen deel gelooft.
,, Gheen wint en wert gevat, in webben van de spinnen,
,, Geen vreuchde van den Geest in vleeschelijcke sinnen.
,, Den uyl en vleder-muys zijn haters van het licht;
,, De son en is niet goet, als voor een goet gesicht.
De Gheest is ons een pant, by Godes hant gegeven,
Een troost, een heylich merck, in onse ziel geschreven;
Een leyts-man onser jeucht, het roer van ons gemoet,
Die onse gangen stijft, en voor den val behoet.
De Geest is hellen glans, waer door ons herten glimmen,
Een onbesweke leer, waer dat mede wy climmen
Tot onsen grooten God, waer mede dat wy gaen
Tot boven in de lucht, veel hooger als de maen.
Brengt suycker, honich-raet, en watmen soet mach namen,
Brengt sang, en snaren-spel, brengt alle vreucht te samen,
,, Een straeljen, dat de Geest ontrent ons herten schiet,
,, Maeckt al des werelts lust, min, als een enckel niet.

De natuerlijcke mensche en begrijpt niet de dingen des Geestes. 1 Cor. 2. 14.

Sephyra.

DAer is, na dat ick hoor, voor my niet uyt te rechten,
Off ick moet desen geest eens heftich gaen bevechten;

Want vvat ick breng ter baen, en vvat ick op u vvin,
Dat steeckt het nortsche dinck uvveder uytte sin.
Jck ben met vollen haet op desen Geest gebeten,
Jck moet van al syn doen vvat naerder reden vveten,
Maer eerst, vvat is het Vlees? *J.* Des menschen eyghen aert.
S. *Wat noemdy dan den Gheest?* *J.* Dat ons daer voor bewaert.
S. *Is Vlees ons eyghen aert? en vvildy dat versteken?*
Wel aen, ick ben gesint hier naerder van te spreken.
Ick vvil voor onsen aert de saeck eens nemen aen.
J. Dat heeft u gladde tong voor desen al ghedaen.
Al wat ghy hebt gheseyt, dat heb ick soo ghenomen,
Al waer het van het Vlees in eyghe daet ghecomen;
Dies, als ghy kennen wilt het Vlees, en sijn beleyt,
En vraecht niet hier off daer, ghy hebbet al geseyt.
S. *Nu vveest ghy dan de Geest, met al u svvare lasten,*
En laet ons eens de saeck vvat dieper onder-tasten,
Wat sluytet, dat ghy segt, dat yder met syn bloet,
En met syn eygen vlees geduyrich strijden moet?
De vrede vvert de mensch ten hoochsten aen-ghepresen,
En daermen altijt kijft hoe can daer vrede vvesen?
Daer staech een vinnich hert is veerdich om te slaen,
Hoe can daer eenich deel naer soete liefde staen?
„ *De liefde moet voor al van onsen geest beginnen,*
„ *Daer leyt haer eerste gront. Wie can een ander minnen,*
„ *Die bitter, als een gal, met op-ghesetten raet,*
„ *Syn eyghen vlees bevecht, syn eygen leden haet?*
Wie isser oyt gevveest, vvie isser noch te vinden,
Die, met soo engen bant, syn lusten vvist te binden?

Gelijck

Gelijck ghy strenge Geest ons poocht te doen verstaen?
Neen, tis maer rasery, ten cander soo niet gaen.
,, Ghesegghelijck te zijn, gevoughelijck te vvesen,
,, Dat is een schoone deucht, van yder hooch gepresen,
,, Dat is de rechte greep om t'huys, en over al,
,, Waer datmen coomt off gaet, te vvesen lieff-getal.
,, Een die met reden vveet te nemen en te geven,
,, Naer tijt en stont ghebiet, de sulcke vveet te leven;
,, De sulcke vveet den streeck, en ver den besten voet,
,, Hoe datmen metter eer by menschen vvoonen moet.
,, Die naer des vverelts loop syn saken vveet te voegen,
,, Vint yders goede gunst, en eygen vvel ghenoegen,
,, Maer eeuvvich over-dvvers te liggen in de sack,
,, Is voor een yder mensch een lastich onghemack.

Joseph.

DAer wert (gelijck ghy segt) van vrede veel gelesen,
Maer eendracht mette sond', soud' dat de vrede wesen
Die God ons wijst en prijst? can duysternis en licht,
Can water ende vier te samen zijn verplicht?
,, Can yemant, wie hy zy, can yemant raetsaem vinden,
,, Sich met een dooden romp aen een te laten binden?
,, Can yemant fris en fray, vol levens en gesont, (mont
,, Gaen ligghen hooft aen hooft, en voughen mont aen
,, Met eenich stinckend kreng, een lichaem sonder zielen,
,, Vol ysselijcken stanck, daer uyt de maden crielen,
,, Gelijckmen, hier en daer, siet ligghen op een rat?
,, Die mette sonden heult, doet vuylder dinck, als dat.

Sal yemant in ſijn huys een vuylen boef gehengen,
Die ſijn beminde vrou tracht om haer eer te brengen?
Sal d'Overheyt een guyt, geneycht tot moort en brant,
Met vreden laten gaen, en dulden in het lant?
Sal yemant in ſijn cleet het broetſel van de ſlangen,
Vol doodelijck vergif, al ſoetjens laten hangen,
En gaen ſoo druypen heen? neen, neen, het echte wijff
Staet met een lichte koy geduerich in ghekijff.
„ Geſeggelijck te zijn, en laet u niet bedriegen,
„ En is niet ons vernuft in ſlaep te laten wiegen,
„ Na dat een yder wil, en is niet onſen ſin,
„ Van yder een die ſpreeckt, te laten nemen in.
„ Tis ſacht te zijn van aert, de reden plaets te geven,
„ Te ſtellen Godes wet tot richt-ſnoer van ſyn leven,
En, ſoo ghy deſe wech geſint zijt in te gaen, (daen.
Spreeckt maer een enckel woort, ons twiſten heeft ghe-
Den aep om-helſt ſijn jonck, dat al ſijn leden kraken,
Soo dattet ſteeckt de moort, zijn dat niet moye ſaken?
De moeder langt een mes, en geeft het aen haer kint,
Dat quetſtet totter doot, is dat niet wel gemint?
Een yder, ſoo ghy weet, doet ſijnen wijngaert ſnoeyen,
En laet het gulſich hout niet al te weelich groeyen,
Dit ſchijnt wel vreemt int oogh, maer wie en weter niet
Dat wat den ſnoeyer doet, om beters wil geſchiet?
Wy ſien den medecijn met gloeyend' yſers branden
Den deſen aen het been, den genen aen de handen,
En evenwel nochtans is alle man bekent,
Dat, van het gants beleyt, geneſen is het ent.
De plaeſter, wiens gebruyck is tegens het vervuylen,
Smert, alſ'e wert geleyt op ſeer en etter-buylen,

Maer

Maer soo die wert gebruyct ontrent de gave huyt,
Men wert niet eens gewaer het bijten van het cruyt.
Ghy roept, u woort hart, 'k en can het niet verteeren;
'tGebreck is in u selfs, ghy zijt vol boose sweeren,
„ De salve van den Geest, die u de pijn aen-doet,
„ Waer u een herten-lust, hadt ghy een gaef gemoet.

Sephyra.

Hoe deerlijck is de stant, van die een strijdich woelen
Van innerlijck gevecht gheduerichlijck gevoelen!
Hoe deerlijck is de mensch, die eeuwich syn verstant
Vint over hoop gestelt, en teghen een gekant!
Du geefst, gestrenge Geest, ons groote stoff om clagen,
Du legst ons packen op, die niet en zijn te dragen,
Du dringst en dwingst den mensch te vliegen naer de lucht,
En siet! den aerden clomp leyt in het stoff en sucht.
„ Een Rijck, hoe rijck en groot, moet nootelick vervallen,
„ Als burgerlijcke crijch sit binnen op de wallen;
„ Geen steden zijnder vast, geen huysghesin bestaet,
„ Daer innerlijcke twist geduerich omme-gaet.
Hoe sal dit cleyn begrijp, ons boesem, ons gemoeden,
Ons hert een hant-breet groot, van binnen connen voeden
Een onderling gevecht, een innerlijck ellent,
Een tweedracht sonder rust, een oorlogh sonder ent?
„ Eylaes! wat is de mensch? een wint, een roock, een wasem,
„ Een schaduw sonder lijff, een damp, een lichten asem,
„ Een mist, een schrale lucht, een teer, een nietich vat,
„ Een broosen aerden-pot, een, ick en weet niet wat.
Ghewis, indien ghy wilt dit crancke maecksel dwingen
Met soo benauden praem, het moet aen stucken springen

Al vvatter is ontrent, en berſten met getier,
Gelijck het aertrijck ſcheurt, van op-gedreven vier.
Wat vviltmen dat de menſch ſich ſelven ſal vercrachten?
Beſtrijden ſyn gemoet, bevechten ſyn gedachten?
Slaen met ſyn eygen geeſt, en voeren alle tijt
In deſen cleynen romp een innerlijcken ſtrijt?
„ Al vvatmen Menſche noemt, is van een vrou gecomen,
„ Die door een vleyers tong ſoo haeſt vvas in-ghenomen,
„ Die door een ſchoone vrucht ſoo licht'lijck vvas bekoort;
„ Wy zijn van vrouvven aert, vvy vallen door een vvoort.
Al vvat van katten coomt, dat is gheſint te muyſen,
Wie can ſyn eygen hert, ſyn vveſen doen verhuyſen?
Wie can ſyn eerſte gront, ſyn oorſpronck, ſyn begin,
Verjagen uyt haer plaets, en ſetten uytte ſin?
Iob. 10. 10. *Wy zijn van vveecke ſtoff, in geyle luſt gevvonnen,*
Sap. 7. 2. *Gemolcken als de melck, als kaes, by een geronnen,*
Ghedragen in een buyck, door ſogh, en pap ghevoet;
Met ſanck in ſlaep gevviecht; Int corte, Vlees en Bloet.
Wat vvil dit cranck geſtel ſich ſelven dus beklemmen,
En met ſoo nauvven dvvanck ſijn domme ſinnen temmen?
„ Sijns vvillens meeſter zijn is al te grooten vvenſch:
„ Om luſt te vveder-ſtaen, niet ſvvacker als de menſch.

Ioſeph.

VErbloemt my, ſoo ghy wilt u luſt met ſchijn van reden,
Ick ſalder evenwel, ick ſalder tegen treden:
En ſchoon ghy brengt ter baen u crachten in geheel,
Noch ſal ick regel-recht ſtaen in het teghen-deel.

Geluckich

„ Gheluckich is de ziel, die, door een hevich ſtrijden,
„ Het doodelijck vergif van ſonden weet te mijden;
„ Gheluckich is de ziel, die door geſlagen twiſt,
„ Den uyt-ghelaten brant van hare tochten ſliſt.
„ Daer is een goeden twiſt, daer is een heylich kijven,
„ Daer is een reynen haet, daer is een heylſaem drijven;
„ En wederom daer is pays, liefde, ſtilte, vreucht,
„ Die onſen geeſt bedroeft, en niet met al en deucht.
„ Tis geen verdorventheyt, dat ons verdorventheden
„ Ons wrougen aen de borſt, en dringen op de leden:
„ 'tGhevoelen van het quaet coomt uyt een goede gront,
„ Dat wy ons ſonden ſien, en coomt niet van de ſond.
Al dunctet u ſoo vreemt, al quetſtet u gedachten,
„ Ick ſegge dat de menſch hem ſelven moet vercrachten,
„ Ick ſegge dat de menſch ſijn oogen, hant, en voet
„ Moet van hem ſcheyden aff, indient hem hinder doet.
„ Ick ſegge dat de menſch ſijn aengenaemſte ſonden,
„ Sijn ſoetſte troetel-kint, hoe ſeer aen hem gebonden,
„ Sijn alder-liefſte vreucht, ſijn luſt, en eygen ſin
„ Moet ſetten uytter hert, off heftich binden in.
„ Ick ſegge dat de menſch ſijn innerlijckſte weſen,
„ Sijn aen-geboren aert, hoe ſeer by hem gepreſen,
„ Hoe vaſt aen hem gehecht, hoe diep in hem geplant,
„ Moet ſtellen in bedwanck, en legghen aen den bant.
„ Al wat hy heeft gelieft, dat moet hy leeren haten,
„ Al wat hem heeft behaecht, dat dient hy na te laten,
„ Ach! mochtet met my gaen, als ick van herten wens,
„ Ick vluchted' uyt my ſelfs, 'k en bleef niet meer eē mens.
„ Wat hangen wy aen d'aerd', en lieven aertſche ſaken?
„ Wat ſoecken wy in d'aerd' ons leven en vermaken?

„ Wat is het aerts gemoet met d'aerde soo ghepast?
„ Waerom is onsen aert soo in der aerden vast?
„ Al wie den hemel soeckt, moet van den hemel spreken,
„ Moet tot den hemel gaen, moet door den hemel breken,
„ Moet naer den hemel sien. Wat dienter veel ghesëyt?
„ Ten is gheen effen baen die totten hemel leyt.

Alle dese zyn in den geloove gestorven, ende en hebben de belofte niet ontfangé, maer sy hebbense van verre gesien, eñ gelooft, ende ghegroet. *Hebr.11.13.*

„ Ick weet, des menschen hert is vol verkeerde streken,
„ Ons alder-beste daet heeft even haer ghebreken,
„ En niet te min nochtans can yemant in den geest
„ Behouden vasten troost, en blijven onbevreest.
Ick weet, dien grooten Helt, de Vrede-vorst sal comen,
Ick heb van nu aff aen van sijnen dach vernomen,
En in den geest gesien; ick heb in mijn gemoet
Den Soon alreets om-helst, gekusset, en gegroet:

Iohan.8.56. *Psalm.2.6.* *Esa.9.1.2.*

De comste van den Messias is door de Propheten des ouden Testamentes bynaest met alle omstandicheden voor-seyt gheweest.

Ick heb van nu aff aen, ick heb gesien van verre,
Een licht, een wonder licht, een ongewoone sterre,
Een strael van hellen glans, voor Zabulon bereyt,
Een fackel voor het volck dat noch in duyster leyt.
Wat heeft den Hemel voor! wat sal ons weder-varen!
Een Maget is bevrucht, en sal een Sone baren,

syn ontfágenisse. *Esa.7.14.* syn geboorte. *Esa.9.6.* syn lijden. *Esa.53.* syn doot. *Esa.11.9.* syn opstandinghe, ende syn eeuwich rijck *Esa.61.*

Een kint, een wonder kint, wort Israel gejont, (bont.
Wiens naem is eeuwich God, Vorst van het nieu ver-
Hy was vol swaren druck, van alleman vertreden,
On-weert, veracht, ont-eert, verwont in al sijn leden,
Hy loet op sijnen hals, met een bewogen hert,
De smaet van onse schand, de pijn van onse smert.
Hy was van God geplaecht, met veelderhande wonden,
Hy droech op hem alleen de straff van al de sonden,
Door sijn geleden smert, en diep-geveurde straem,
Zijn wy den grammen God gheworden aengenaem.

Wy

Wy ſweefden hier en daer door onbekende dalen,
Ghelijck de ſchapen doen, die ſonder herder dwalen,
Maer hy, door ſijnen geeſt, en Goddelijck beleyt,
Heeft ons van nu aff aen een beter wech bereyt.
Hy heeft, gelijck een lam ter ſlacht-banck wech-gedreven,
Off als 'tonnooſel ſchaep den ſcheerder op-gegeven,
Geſwegen als hy leet, geleden met gedult,
En met een ſtillen mont gedragen onſe ſchult:
Hy is, om onſent wil, voor het gericht gecomen,
Om onſent wil van hier in angſten wech genomen,
Hy was van alle cant om onſent wil verdruckt,
Ten leſten uyt het lant des levens wech geruckt.
Maer als ſijn weerde bloet tot ſoen ſal zijn gegeven,
Dan ſal ſijn zaet gedyen, en door hem eeuwich leven,
Want nademael ſijn ziel droech arbeyt ende pijn,
Soo ſal des Heeren wil in hem volcomen zijn.
Wel aen dan, ſwack gemoet, hoe ligdy dus gebonden
Aen u verdorven aert, en aen-geboren ſonden?
Ghy zijt in vuyle luſt gewonnen, ick bekent,
Maer God heeft deſe quael van uwe ziel ghewent.
Hy geeft ons ſijne gunſt, die ons leert overwinnen
Den onbeſuyſden wil van ons verdwaelde ſinnen,
Hy reynicht ons gemoet, en ſtijft de ſwacke ziel,
Die anders elcke reys in ſonden neder-viel.

Door de comſte Chriſti hebben alle gheloovighe belofte van Vergevinge der ſonden, Verlichtinghe des verſtants, Vernieuwinge van wille. *Actor. 5. 31.*

Sephyra.

NU vverd ick uyt myn ſin. Can u dan niet bevvegen?
Iſt noch al even na, en noch al niet ter degen?
Iſt altijt van bedvvang, en eeuvvich van verdriet?
Wy hebbens al genoech, t'is al het oude liet.

Al vvatje denckt en spreeckt, zijn toomen, boeyen, zeelen,
Neus-prangen, en bedvvang, muyl-banden, en gareelen,
Al vvatje roept en krijt, is bint, hout-in, betemt,
Dvvingt, over-heert, betoomt, druckt-neder, steuyt, en stremt,
Strijt, pluck-hayrt, vecht, en slaet. Wat onbeschofter streken,
Waer hoorder oyt een mensch soo vvreeden aert van spreken?
Ghy dringt ons (soo het schijnt) de boeyen aen het been,
En vvatter van u coomt, dat treft gelijck een steen.
Nau-siender, Knorre-pot, Grijs-pens, Genucht-verdrijver,
Hert-knager, Trane-vrient, Svvaer-hoofdich Hayre-klijver,
Muyt-maker, Werre-geest, Breeck-spel, Verdriets-gesant,
Ziel-pijnder, Bulle-man, Rust-hater, Dvvinghe-lant;
'k En can, 'ken vvil, 'ken sal; vvat moochdy liggen rasen,
En breken ons den cop met al u vijse-vasen?
'k En can, 'ken vvil, 'ken sal; vvat datje doet off laet,
Staen onder u gebiet, off volgen uvven raet.
De Ieucht begeert haer recht: en vvie can dat beletten?
Voorvvaer ghy zijt te cranck u tegen haer te setten,
„ Die met te nauvven toom de soete jonckheyt dvvingt,
„ Maeckt dat haer vryen aert gants buyten banden springt.
J. Nadien het u belieft, met aff-gerichte streken,
Als in den naem vant Vlees tot mijnen geest te spreken,
Soo laet my weder toe, behoudens u ontsach,
Dat ick, als in den Gheest, u antwoort geven mach.
S. *Neen, Ioseph, dit geral, en is maer tijt verloren,*
Ick svveere by mijn trou, en seg u van te voren,
Indien ghy mijn versoeck nu geen gehoor en geeft,
Ghy meucht, gevvis ghy meucht, vvel grouvven datje leeft.
Onthout dit leste vvoort. Maer vvie sal oyt gelooven
Dat Joseph synen staet van vvel-vaert sal berooven

Om,

Om, ick en vveet niet vvat? neen, ken ick synen aert,
Hy sal vvel beter doen, indien hy sick bedaert.
Ghy vvert, myn soetste vrient, door al' omstandicheden,
Tot vreucht en heyl genoot, getogen en gebeden,
Vermach ick yet op u, ick bidde, neem het vvaer;
Neem u gheluck ter hant, en hoet u voor gevaer.
Daer menich edel man, de bloem van dese landen,
Sich vvenschte, voor altyt, te mogen aen verpanden,
Te houden voor syn deel, te kiesen voor syn vrou,
En eenen soeten nacht te coopen met de trou;
Dat Potiphar met pijn, met bangicheyt van sinnen,
Met angst, met groot gevaer, met vierichlijck te minnen,
Met gantsche dagen lanck ontrent myn huys te gaen,
Met dickvvils al den nacht voor myne deur te staen,
Met commer, met ootmoet, met smaetheyt te verdragen,
Met sorge, met verdriet, met veelderhande lagen,
Ten langen lesten creech, ja creech ter nauvver noot;
Dat (seg ick) coomt u self gevallen in den schoot,
Dat volgt u vvaer ghy gaet, met innerlijck verlanghen,
Dat speelt ontrent u net, en vvenscht te zijn gevangen,
Dat geeft u syne gunst, en opent u de baen,
Die al de hoofsche jeucht vvel hadde vvillen gaen;
Dat hangt u om den hals, dat coomt tot u gevloden,
Dat kleeft u aen het lijff, en vvert u aen-geboden,
Niet om te zijn u vrou, maer om te zijn u lief,
Niet tot een praem van trou, maer slechts tot u gerief.
Ghy moest vvel zijn een block van alle vreucht versteken,
Hart-neckich, onbeleeft, van heusheyt aff-ghevveken,
Van mensch'lijckheyt vervreemt, ghy moest vvel zijn een Jan,
On-vveerdich om den naem te dragen van een man;

Ghy moeſt ja zijn een kluts, een ſul, een koelen-troever,
On-aerdich als de zee, en doof gelijck den oever,
En kout gelijck een vis, en bitter als de vloet;
Ghy moeſt ja zijn een deyn, een ongeſouten bloet,
Indien ghy, houte-claes, ſoo ſoeten brock vermuyldet,
En vloot wanneer ick roep, en ſtont alleen en pruyldet,
Wanneer myn vierich hert u ſyne ſmerten claecht;
Neen, dat en mach niet zijn, de kanſe dient gevvaecht.
Wien ſoud' een ſoeten lach niet innerlijck becooren?
Wien ſoud' een geeſtich oogh niet door het herte booren?
Niet drucken in het merch? vvien ſoud een jonge blom
Niet rucken van den vvech, en drijven om en om?
Wie ſoud' een boertich jock, een ſoet en geeſtich mallen
Niet metten eerſten ſtoot in luſten doen vervallen?
Wie ſal, vvanneer ick ſpreeck: Ghy zijtet die ick meen,
Wie ſal, met ſtuer gelaet, voor antvvoort ſeggen, Neen?
Wie ſal een teeren arm, daer in hy leyt gevangen,
En die, gelijck een klis, blijft aen ſyn ſchouders hangen,
Onvveerdich rucken aff? vvie ſalder van hem ſlaen,
Een jonck bevallich Dier, dat hem comt bidden aen.
Waer toe dit lang verhael? tis lang genoech geſproken,
Tis lang genoech het hooft met dit en dat gebroken;
Tſa Joſeph, voor beſluyt, ick gae nu vvat ter ſy,
Maer ſal van ſtonden aen u vveder comen by;
Bedenckt u midd'ler tijt, en ſpeelt niet meer den vijſen,
Ghy cont nu ſoo ghy vvilt, u eygen vonnis vvijſen,
V eygen rechter zijn: ghy hebt in uvven ſchoot
V vvel-vaert en bederf, u leven en u doot.

Aut præſentem voluptatem elige, & amanti obſequere: aut odium meum & vindictam. Ioſeph. d. cap.

Nu

Joseph.

NV geltet u, mijn ziel, nu gaetet aen u leven,
Ghy ſiet met wat een cracht het wijff wert aen-ge-
dreven
Tot dulle raſery, ghy ſiet aen haer ghelaet
En vreeſelijck ghebaer hoe dat u ſaecke ſtaet,
Sy doet al watſe can, ſy proeft met alle crachten,
Met allerley ghewelt, te ſwacken u ghedachten,
Te krencken dijnen Geeſt; dies brengſe voor den dach
Al watter eenichſins haer ſake ſtijven mach.
Dan ſoecktſe my den luſt met bidden in te prenten,
Dan coomtſe my aen boort met felle dreygementen;
Dan weder met geſmeeck, dan weder met ghewelt,
Wie ſoud in dit geval niet werden neer-ghevelt?
Met wat een ſchoonen glans, met wat een ſchijn van redē,
Met wat een ſlim beleyt, wert eerbaerheyt beſtreden?
De wech is glibber-glat: Een die niet vaſt en ſtont,
Sou licht, in dit geval, ontſincken ſijnen gront.
Hoe wert mijn wanckel hert rontom en om gedreven!
Hoe wertet neer-gedouwt, en weder op-geheven!
Het draecht, eylaes! het draecht, al wat het dragen can,
Het ſuyſe-bolt en ſwiert, gelijck een droncken man.
Mijn Eva poocht my ſtaech haer appel aen te prijſen,
En comt my t'elcker ſtont, als met de vingher, wijſen
Nu haren ſchoonen glans, dan haren ſoeten ſmaeck,
Maer ſiet! het is de doot, ſoo ick de vrucht genaeck.
Het ſal, indien ick eet, ick weet, het ſal my rouwen,
Noch ſoect mijn dertel vlees, 'k en weet niet wat, te brou-
wen,

Noch loopt de ſnoepſter heen, en wilder eten van,
Maer du, mijn weerde Gheeſt, thoont datje zijt de man.
Maer niet als Adam ded', die ging het wijff gelooven
Meer als den grooten God, en liet ſijn ziel berooven,
Om, ick en weet niet wat, van haren hoochſten wens.
Oneyndelijcke God, hoe wanckel is de mens!
De werelt, is de zee; de winden, onſe feylen;
Het ſchip, ons dertel vlees; ons ſinnen, zijn de zeylen;
Dus varen wy daer heen, en als wy zijn in noot,
Dan iſſer aen het boort noch ancker, noch piloot:
Wanneer een cranck gemoet wijckt voor de felle baren,
Dan coomt de ſnelle vloet noch hooger op-gevaren;
Wanneermen ſtilte ſoeckt, dan rijſter meer getier,
En dat ons trooſten ſoud is oly in het vier.
Als ick mijn heeten dorſt een weynich meyn te coelen,
Dan coomter meerder brant in mijn gewrichten woelen;
Mijn ſmakeloose mont vint meer als honich-ſoet,
Dat niet als enckel gal en ſmaeckt aen mijn ghemoet.
Ick ben nu rechts geſtelt, gelijck de luyden plegen,
Die twijlen ſy te bed, vol droomen, zijn gelegen,
De nacht-maer over-valt, en (ſoo het ſchijnt *a*) verraſt
Hun dunckt dat haer de borſt met bergen is belaſt.
Sy ſuchten in den ſlaep, ſy wercken, ſweeten, hijgen,
Om dit geweldich pack van haren hals te crijgen,
Sy roepen ſonder ſtem, en woelen in de pijn,
Maer, naer een langen ſtrijt, ſy blijven datſe zijn.
Ick ben, gelijck een menſch die door de woeſte baren,
Coomt, met een ſnelle wint, in haeſten aff-gevaren,
En ſchoon hy tegen 'tſchip ſijn raſſe gangen roert,
Wort echter met de ſtroom te zee-waert in gevoert.

a De nacht-maer is eē ſieckte ſpruytende uytte verſtoptheyt van de achterſte deelen der herſſenen, waer door het ſchijnt datmen onder eenich groot gewichte ſmoort, ofte geworcht wert.

Quibus viſcido humore affectæ obſtructæque ſunt cerebri partes poſteriores, illi comprimi ac ſuffocari ſibi videntur in ſomno. Galenus hunc morbum Ephialten, Latini Incubum; Hiſpani la Peſadilla, Galli la Coquemare vocant. Mart. Delrio Diſquiſiton. Mag. lib. 4. c. 3. q. 6.

Ick

Ick ben nu rechts gestelt, gelijck mijns Vaders Moeder,
Doe sy mijn Vader droech, en Esau sijnen broeder,
En door een tegen-aert van dit oneenich paer,
Wert, als een groot gevecht, in haren buyck gewaer.
Ach wat een vreemden crijch! wat voor eē seldsaem woelē
Ruyst door mijn gants vernuft! ick spreke van gevoelen.
Ach wonderbaer gevecht! daer twee van eender dracht
Staen tegens een gecant uyt al haer gantsche macht:
Ach vreeselijck gheval! ick hebbe my te wachten (ten,
Niet voor een vreemt gewelt, maer voor mijn eygen crach-
Mijn boesem is het krijt, mijn hert een open velt,
Daer twee, gereette slaen, in wapens zijn gestelt.
De Wet (*a*) leert mijn ghemoet dit sondich wesen haten,
Mijn lust wil evenwel de sonde niet verlaten:
Ick wensche met den Geest den rechten wech te gaen,
Maer siet! 'taelweerdich Vlees wil na de slimme baen.
Ick ben gesont, en sieck; ghenesen, en verloren:
Ick lev', en ick ben doot; ick sterv', en wert geboren;
Nu stercker als een reus, dan wederom verflout,
Nu blooder als een das, dan weder machtich stout.
Ick lacch', en ben bedroeft; ick brand', en ick vervriese;
Ick stae, en val daer heen; ick win, en ick verliese;
Ick hake na genucht, gedreven van de jeucht,
In tranen evenwel leyt my de meeste vreucht.
Wie heeft sijn leven oyt soo vreemden stuck ghelesen?
Mijn siecte wort, eylaes! door sieck te zijn ghenesen,
Door cranck te zijn gheheelt; ick werde ja ghesont,
Niet door eē soet onthael, maer door eē versche wond.
Ick drijv', en werd ghejaegt; ick stoot, en werd gheslagen;
Mijn weertste deel van al en can my niet behagen;

Beschrijvinghe van den Tweevoudigen Mensche, dat is, van de strijdige gheneghentheden van Vlees en Geest, in de ziele woelende van de welcke Paul. *Rom.7.14.*

a Niet de Wet Mosis (welcke Mosis eerst 65. jaren na Iosephs doot is geboren, in voegen dat de wet op dē berch Sinai eerst is gegeven na dat de kinderen Israels 430 jaer vreemdelinghen waren geweest in Ægipten, *Exod.12.Gal.3.* welcken tijdt gerekent te moeten werden niet van dat Abraham is gaen woonen in Ægipten, maer van dat hy eerstelick vertrack van Haran, bewijst *Carion* in sijn Tijt-rekening *lib 2.*) maer de oorspronckelijcke Wet op de insettinge des houwelicx by Gode vercondicht *Gen.2.24.*

Ick ben mijn eygen slaef, ick diene mijnen knecht,
En die my naest bestaet, is die my meest bevecht,
Die treckt my hier en daer, die ruckt my op en neder,
Die drijft my hooch en leech, die sleurt my gins en weder;
Die brengt my daer ick was, en prijst my weder aen,
Al wat ick rechts te voor had uytten sin gedaen.
Wat baet my slot off deur? mijn vyant is van binnen,
En dat my meest ontstelt, woont in mijn eyghe sinnen,
Al werd ick nu en dan verheven van der eerdt,
Dat my den loop belet sit op mijn eygen peert.
Nu ben ick wat verquict, dan wederom beswveken;
Nu ben ick voorts ghegaen, dan achter-waerts geweken;
Nu voel ick soet vermaeck, dan weder suer gequel;
Nu klim ick in de lucht, dan dael ick in der hel;
Nu ben ick als een prins, stracx weder niet met allen;
Nu stae ick als een rots, dan ligg' ick neer-gevallen;
Nu Ia, dan weder Neen; nu woest, dan weder stil:
Mijn hert is ebb' en vloet; 'k en weet niet wat ick wil.
Wat dienter meer geseyt? mijn boesem can niet vaten
Mijn grondeloos gepeys, 'k en weet niet waer te laten
De tochten van de lust. Al wat het ooghe siet,
En wat het Vlees begeert, en wil de Reden niet.
Wat ben ick voor een dinck! hoe swaer om aff te malen!
Wat spoock woont in mijn ziel! wie can het recht verhalen?
Half quaet, half goet, half dwaes, half vroet, half mensch, half beest,
Half cloeck, half cranck, half recht, half manck, half Vlees, half Gheest.
Wat raet in dit gevaer? ick wil gaen neder-knielen,
Voor mijnen grooten God; en hem van gantscher zielen

Gaen

Gaen roepen my ter hulp; Hy is, die in den ſtrijt
Ons gheeft een mannen hert, en voor den val bevrijt.
Hy iſt die cracht verleent, en ſtijft ons ſwacke leden,
Wanneer wy tot hem gaen, met ſmeecken en gebeden,
„ Geen ſonde coomter oyt ſoo hart gedrongen aen,
„ Is God ons toe-verlaet, haer prickel moet vergaen.
Wel aen, tis meer dan tijt tot Gode ſick te geven,
Ten eynde my den gheeſt niet werde wech gedreven.
Wel aen, mijn God, mijn heyl, mijn trooſter in de noot,
Geef dat ick mach beſtaen in deſen harden ſtoot.
Geef dat ick gants het rot van deſe ſlimme tochten,
Waer door mijn arme ziel wert deerlijck aen-gevochten,
Met cracht mach drijven uyt, en treden mette voet,
En dy mach dragen op een onbeſmet gemoet.
Ick ben, eylaes! ick ben gants deerlijck wech geſoncken,
In kuylen vol ghevaer, ick ligge ſchier verdroncken
In ongeſonden ſtanck vant grondeloose ſlijck;
Indien ghy niet en helpt gewis, ic ben een lijck.
Wat iſſet van de menſch? ſijn alder-beſte gronden
Zijn als een dreckich cleet, bevleƈt met vuyle ſtonden,
Sijn deucht en hoochſte tucht, is maer een dorre blat,
Eylaes! wat is de menſch meer als een aerden-vat?
Sijn ſinnen, en met een den loop van al ſijn leven
Wert door het ſondich vlees, als door een wint, gedreven,
Int grondelooſe meyr, van 'swerelts woeſte baen,
Wel op en ſtae ons by, off, Heere, wy vergaen.
Mijn voeten zijn geſtelt op glibber-gladde paden,
Ick ben van alle cant bevochten van den quaden,
Mijn luſt gaet buytē ſpoor, mijn joncheyt ſpeelt de beeſt,
Coom dael op ons, ô God, met dijnen reynen geeſt;

Biddet (ſeyt de Heere Chriſtus) op dat ghy in geen beſoeckinghe en coomt. *Luc.22.4. Matth. 26.42. Marc.14. 38.*

Pſalm.69.3.

Eſa.63.6.

Coom dael op mijn ghemoet, ic wachte met verlangen,
Coom ſtijf mijn ſwacke leen , coom onder-ſtut mijn ganghen,
Coom recht ons weder op, en hoet ons, Heer, voor ſchant,
Breng heyl aen mijn gemoet, en ſtercke mijn verſtant,
Deut. 32. 2. Laet druppen dijne leer, ghelijck een ſoeten regen,
Laet vloeyen, als een dauw, dijn Goddelijcken ſegen
Op ons benauden geeſt, bevochtigh ons gemoet,
Verquick ons dorre ziel, door dijnen milden vloet.
Du hebſt my, goede God, ſoo menich-mael voor deſen
De wonderlijcke cracht van dijne gunſt beweſen,
Dies wil ic eeuwich zijn, en blijven dijnen knecht,
O! laet mijn ſwack gemoet beſtaen in dit gevecht.
Zy doch ſoo ſoet en goet om ons te helpen ſtrijden,
Als 'tvleys is boos en broos, om naer de luſt te glijden,
Zy doch ſoo ſeer geneycht, om ons te houden ſtaen,
Als ons verdorven aert ons neder poocht te ſlaen.
'kEn bid om geen gewin van ſteden of landouwen,
'kEn poogh geen hooch paleys, tot aen de lucht te bouwē,
'kEn eyſch geen grooten naem, geen gelt, geen hoogen ſtaet,
Om over al te zijn getroetelt achter ſtraet;
Ic wenſch een eenich dinck, en dat uyt gantſcher ſinnen,
Ic wenſch mijn eygen hert te mogen overwinnen,
Maeckt my tot mijnen ſlaef, maeckt my mijn eygen mens,
Geef my my tot een buyt. dat is mijn hoochſte wens.
Nu recht dy, op mijn ziel, God neycht tot uwe clachten
Sijn goedertieren oor: Ic voele meerder crachten,
Ic voel een ſoeten dauw, ic voel een ſeldſaem werck,
Gall. 2. 22. In droefheyt werd ic bly, in crancheyt ben in ſterck.

Wel op dan, mijn ghemoet, neem waer den rijcken ſegen
Die op u neder-daelt, gaet uwen Heylant tegen,
Recht op u ſlappe knien; God ſpreect tot uwen ſin,
God clopt aen u ghemoet; wel op en, laet hem in.
Wat blijft de vuyle luſt noch in u herſſen malen?
Ick voel een ander vier op mijn gewrichten dalen,
Ick voel een nieuwen geeſt, een meer als menſchē cracht,
Die, tot mijn onder-ſtant, van boven wert gewracht.
Ghelijck de nieuwe moſt, (die, eer hy is verlaten,
Leyt, met een groot gewelt, en worſtelt in de vaten,
Nu over hoop ghevoert, dan weder neer gheperſt,
Tot naer een lang ghewoel, het ox-hooft open berſt)
Coomt, met een ſnel gedruys, nu los en onbedwongen,
Gebortelt uyttet vat, en in de lucht geſprongen,
Soo dat des kuypers gaſt, can hooren aen de clanck,
Dat nu het edel nat is buyten ſijn bedwanck.
Soo gaetet metten Geeſt: nu leyt hy ſchier verdwenen,
Dan grijpt hy weder moet, nu valt hy plat daer henen,
Dan rijſt hy weder op, tot dat hy met gewelt,
Door Godes hant geſtijft, ten leſten hout het velt,
Ten leſten baert ſijn cracht, en hooger als de bergen,
Gaet, als een dapper helt, de gantſche werelt tergen,
Grijpt, met een ſtout gemoet, ſijn tochten by de cop,
Stoot dertelheyt daer heen, en ſitter boven op.
Wat reſter nu te doen? ſal dit mijn hert bewegen,
Dat haer me-vrou verthoont ſoo ſeer tot my genegen?
Sal haer uyt-ſinnich vier my drijven totte min,
Off ſal het zijn een toom om my te binden in?
Wat iſſer vuylder dinck, als dat een wijff gaet veylen
Haer ſchoot, haer eygen vlees? en coomt met volle zeylen

Van uyt-gelaten drift op yemant dringen aen,
Haer eygen coppelerſ', haer eyghen roffiaen ?
Wat monſter is een wijff, die,als de criele teven,
Door ſchaemteloosſen brant daer henen wert gedreven,
En ranſt de mannen aen,en eyſcht met ſtout gebaer
Dat,off ſy't al begeert,noch beſt geſwegen waer?
Wat heb ick menich woort van aen-ſtoot moeten dragen?
'kEn ben ſchier nimmermeer vant geyle wijff ontſlagen,
Want met dat hare man ſijn hooft maer eens en went,
God geve waer ick ben,ſy vint haer daer ontrent;
Sy coomt,en maeɥt een praet,en vol van hoere treken,
Lonɥt met een brandend' oog,haer weſen ſchijnt te ſprekē,
Sy ſucht,en ſiet my aen; ſy coomt my int gemoet,
Sy grijpt,en kuſt mijn hant; wat weet ick watſe doet ?
Fy onbeſchaemden aert ! fy eer-vergeten rancken !
Die niet,als in een kot van vuyl bordeelen,wancken;
Voor welck een onverlaet, hoe rau en ongheſchiɥt,
Van ganſcher kelen walcht, van ganſcher herten ſchriɥt.
Die aen de criele jeucht haer hittich dorſten laven,
Doen winſte met haer lijff, en nemen gelt en gaven,
Maer dit oneerlijck wijff, vergeɥt, 'k en weet niet hoe,
Biet my haer eygen vlees, en noch geſchencken toe.
„ Een ongebonden ſchroef, al heeft hy ſchoon behagen
„ In maechden op te doen, en vrouwen na te jagen,
„ Sal ſtremmen ſijnen brant,indien een hitſich wijff
„ Coomt,met een ſtout gebaer,hem dringen op het lijff.
Sal dan een zedich hert niet aller wegen haten
Een wijff,geheel geneycht haer eygen man te laten,
Een wijff,vol geylen brant,die met een criele ſin
Een ſlaef, haer eyghen knecht, wil dwingen totte min?

Het

„ Het beſte vrou-cieraet noem ick een zedich weſen, Ezech.16.13.
„ Een neer-gheſlaghen oogh, daer ſchaemt is in te leſen,
„ Een aenſicht, dat rontom door eerbaer root ontſteeckt,
„ Oock als een echte man van reyne liefde ſpreeckt.
„ Ach! tis een vuyl bejach naer ander luyden wijven
„ Den uyt-gelaten tocht van ſijnen luſt te drijven,
„ Fy! die een dertel hant ſlaet aen de reyne trou,
„ En metſt een vreemden ſteen op ander luy gebou.
Ick terd' u, dertel Vleys, wat ſoudy, ſlim gebroetſel,
Mijn Geeſt, door u bejach, berooven van ſijn voetſel,
Mijn ziel van haer vermaeck; mijn ſinnen van haer ruſt;
Neen, daer en is geen kans, u vier is uyt-gebluſt,
V prickel is verſtompt, u banden aff-gheſleten,
V tochten wech gejaecht, u jeuckſel uyt-gebeten,
V vlam, is maer een roock; u colen, enckel as;
Ick ben een ander menſch, als ick te vooren was.
Ravotſter, Tafel-vliech, Nacht-lieffter, Buyck-goddinne,
Mont-ſpeelſter, Weelde-kint, Sluyp-ziele, Schende-minne,
Tucht-haetſter, Schote-bol, Cort-hielde Glibber-voet,
Geck-ſcheerſter, Lichte-koy, Sleep-lende, Labbe-ſoet,
Wat coomdy my aen boort, met u vervaerlijck dreygen?
'k En paſſer niet meer op, 'k en ben niet meer u eygen,
Ghy ſult na deſen tijt, 'tzy datje wilt off niet,
Ghy ſult van nu voortaen ſtaen onder mijn gebiet.
Ghy ſult u ſnoode drift, en roeckelooſe ſtreken,
Ghy ſult u dullen loop na-laten en verbreken,
Ghy ſult, onſtuymich wicht, ghy ſult van nu voortaen
Geen cromme ſprongen doen, geen quade wegen gaen.
Ick ben voor mijnen God, met vaſt beraet, getreden,
Ick heb om ſijne gunſt uyt al mijn hert gebeden,

Ick heb met mijnen geest gemaeckt een nieu verbont,
Niet meer te willen zijn een slave van de sond.
Ick heb, in grooten ernst, een dieren eedt gesworen,
Dat my geen vuyle lust voortaen en sal becoren,
Dat my geen criele sin, geen ander slim gebreck
Sal onder sijn gebiet, doen buygen mijnen neck.
Ick ben met mijn gesicht, voor al mijn levens dagen,
Iob. 31. 1. Getreden in gespreck, en vastelijck verdragen,
Dat mijn vermeten oogh geen maecht off schoone vrou,
Met keteling van lust, voortaen beloncken sou.
Continens est, qui continet se ab externâ lasciviâ, sed non sine dolore. Intus enim cupiditatum flammis vexatur, sed nolens volens sese continet. Paræ. ad cap. Gen. 39. Num. 9.
Ick heb van mijn gehoor wel ernstelijck bedongen,
Niet meer te laten in 'tgesmeeck van gladde tongen,
Verleydsters van de jeucht: Ick heb mijn dertel hant
Met onbewogen tucht versegelt en verpant.
Ick heb aen mijn gemoet wel hooch en dier bevolen
Dat my dit weelich hert niet meer en werd ontstolen;
Ick heb mijn wilt gepeys met palen vast geset,
Dat my geen dertel wijff sal locken in het net.
Ick heb van mijne stem een hoogen eedt genomen,
Dat geen lichtveerdich woort my uyt den mont sal comen,
Ick poogh met al mijn cracht te houden in den toom
Int waken, mijn gepeys; int slapen, mijnen droom.
Ephes. 6. 12. Ick heb van alle cant mijn wapens aen-getogen,
Om van het snoode vlees niet meer te zijn bedrogen,
Mijn schilt is vast Geloof, mijn sweert des Heerē Woort,
Mijn helm is Godes heyl, en dus soo gaen wy voort.
Al quame nu me-vrou met smeecken en gebeden,
En vulde mijn gehoor met al de soetste reden
Die oyt een hoeren tong haer leven heeft geleert,
Noch soud ick van de lust niet werden over-heert.

Al quame nu me-vrou, en moede van te vleyen
Ging prouven mijnen Geest met jammerlijck te schreyen,
Ging thoonen hare cunst met hijgen en gesucht,
Noch bleef ick onbeweecht, off steldet op de vlucht.
Al quame nu me-vrou van stonden aen getreden,
En stelde voor mijn oogh haer lodderlijckste leden,
Ontsloot haer teere borst, en leyde voor my bloot
Al watter schuylen mach in haren geylen schoot;
Al brachtse voor den dach veel gaven en geschencken,
En wat een listich wijff noch vorder can bedencken,
Wanneer haer brandich hert met lusten is verblint,
Noch sloech ick al haer doen en seggen in de wint.
Al vielse my te voet, ick (sonder yet te mijden)
Indien ick niet en cond haer leden over-schrijden,
Sou trappen op haer lijff, en met een snellen tocht
My maken uytte weech, ten besten dat ick mocht.
En off sy metter hant mijn cleet bestont te vaten,
Om my te houden staen; Voorwaer ick sout haer laten:
En off sy kreet van spijt, en maecte groot geluyt,
Alst immers wesen moest, ick streeck ten huysen uyt.

Sephyra.

HIer coom ick wederom, nu sal ick haest bemercken
Off Ioseph is een mensch, off een van dese sercken
Gebouwen uyt een rots: nu sal ick eens besien
Off Ioseph sijn geluck moet-willens sal ontvlien.
Wel aen, volmaeckte ziel, schoon boven alle schoone,
Mijns herten soete wensch, myn hoop, myn vreucht, en croone,
Mijn heyl, myn toe-verlaet, myn troost, myn hoochste rust,
Mijn liefde, myn vermaeck, myn licht, myn diepste lust.

O vvinckel van verstant, ô gheest in als bedreven,
O adem myner ziel, ô voetsel van myn leven,
O vonck van mynen brant, ô sleutel van myn hert,
Die lang gebeden zijt, en noyt verbeden vvert,
Ick maen u op de gunst van myner hant ontfangen,
Op u beleefden geest, op myn bedroeft verlangen,
Op u me-vveerdich hert, op myn ontsteken bloet,
Op uvven sachten aert, op myn ontstelt ghemoet,
Op u begaefde ziel, van yder een gepresen,
Op mynen heeten brant, op u bevallick vvesen,
Op myn bedruckt gepeyns, op u vermaerde deucht,
Heb deerenis met my, en myne groene jeucht,
Heb deerenis met my, en dese teere vvangen
Met tranen (soo ghy siet) om uvvent vvil behangen,
Heb deerenis met my, en desen drouven geest,
Die niet als u en lieft, en niet als u en vreest,
Heb deerenis, ick bids, met dit verdrietich suchten,
En met den drouven stant van myn ellendich duchten,
Heb deerenis, ô vrient, met een verliefde vrou,
Die buyten uvve gunst geen ure leven vvou,
Heb deerenis met my, 'k en cant niet langer herden,
Ick sijge plat ter neer, vvat salt van my gevverden?
Ick sterve daer ick gae, heb deerenis met my,
En maeckt een treurich hert eens van syn qualen vry.
Ghy siet myn droeff gebaer, ghy siet myn tranen rollen,
Mijn oogen vol verdriets, myn kaken op-gesvvollen,
Mijn geest vol minne-brant, ghy siet myn herte slaen,
Hoe condy noch soo koel, soo stille blijven staen?
Hoe condy, Jonger helt, hoe condy noch gelaten,
Dit lijff, voor u gemaeckt, te grijpen en te vaten,

Te drucken aen u hert, te heelen myn verdriet.
Maer wat ick claech, eylaes! ick sie, ten baet my niet;
Ick sie, al vvat ick doe, ten can u niet bevvegen,
Ghy staet, gelijck een klip int vvoeste meyr ghelegen,
Die niet een sier en vvijckt. O onbevvoghe rots,
Off ick al schoone spreeck, ghy blijft al even trots;
Ghy blijft al die ghy vvaert. Ick svveer u by Osiris,
Ick svveer u by de Cat, dat ons soo vveerden dier is,
Ick svveere by den Bock, en by de Crocodijl,
En by den claren stroom van onsen rijcken Nijl,
By Isis, Seraphis, en vvatter is gheboden,
Te vieren hier int lant, by al de grootste Goden,
Ick svveer u by myn ziel, en myn verliefden schoot,
Off heden zijdy myn, off heden zijdy doot.
Het licht van desen dach, dat moet, en sal my gheven
Off 't eynde van myn lust, off 't eynde van u leven,
Het gae my soo het vvil, ick moet noch heden zijn
Off midden in de vreucht, off midden in de pijn.
Verstaet vvat ick u seg. Ghevvis ick sal my vvreken,
Off 't sal myn listich hert aen slim beleyt ontbreken.
Wat raes ick? tis geen noot, sou Ioseph seggen, Neen?
Hy vvil maer eens besien off ickt van herten meen.
Hy cropt syn tochten in, tot op het alder-leste,
„ De brant en vvil voor eerst int jeuchdich hout niet veste,
„ Maer als het groen gevvas het vier eens heeft gevat,
„ Soo isser aen den heirt gheen heeter brant als dat.
Soo salt met Ioseph gaen. Wel hebdy voor-ghenomen
In d'alder-hoochste trap myn brant te laten comen,

De Ægiptenaren hebben van alle tijden overtollich gheweest in de ydelheyt van haren gemeynden Godf-dienst, in voeghen datse niet alleenlijck Osirim, Isim, Serapim, aff-gestorven menschen, maer oock Catten, Honden, Wolven, ende Crocodillen, God delijcke eere hebben aen-gedaen, in voughen, dat soo yemant eenige van dese gedierten doode, ooc onwetende, hy dadelijc wiert om-ghebracht: ghelijck t'anderen tijden een borger van Roomen, een Catte by ongeluck gedoot hebbende, van de gemeente is verscheurt geweest; het welcke *Diod. Siculus* verhaelt selfs gesien te hebben.

Sacerdotes Ægyptij Nilum Ægypti dominum antiquitus agnovêre, neque quidquam aliud eum esse, quàm niliacæ alluvionis uliginem. Pier. lib. Hier. 34. cap. 4.

Soo ist dan nu ghenoech; tis nu de diepste noot,
Tis nu de jongste slach, tis nu de leste stoot.
Al vvaerdy van een beest int vvilde vvout gespogen,
Al haddy vvreede melck uyt leeuvv off beir gesogen,
Al vvaerdy van een draeck in rotsen op-gevoet,
Noch sou myn deerlijck sien bevvegen u gemoet;
Wel aen dan, laet my doch yet van u gunst vervverven,
Ick bids u. J. Denctet niet. S. *Ké vougt u.* J. Liever sterven.
S. *Nu Ioseph!* J. Schaemje wat. S. *Ach mocht ick.* J. Zijdy mal? (sal.
S. *Ey lieve!* J. Naerder niet. S. *Om-vang my.* J. Ick! 'k en
S. *Ghy sult nochtans niet gaen.* J. Wat sal u dan ontbreken?
S. *Blijft noch een vveynich staen, ick heb u vvat te spreken.*
J. Tis al genoech, me-vrou, daer is geen spreken aen.
S. *Maer vrient, ick heb u vast, ghy cont my niet ontgaen.*
J. Ist geck? S. *Nu coom eens hier.* J. Ghy sult mijn mantel scheuren.
S. *Coom hervvaerts.* J. Niet alsoo. S. *Ick sal u blijven sleuren*
Tot dat ghy my gelieft, het sy u lieff off leet.
J. Alst immers wesé moet, neemt daer, en hout het cleet,
Ick ga ter deuren uyt. S. *Gevvis het sal u rouvven,*
Ior, Zepho, Thinna, Gos, helpt desen boos-vvicht houvven,
Coom help, tis meer dan tijt, loopt als tot moort en brant,
Ick lijd hier in myn huys onlijdelijcke schant.
J. Wat onbeschaemder wijff! hoe wil dit speeltjen enden?
S. *Helpt mans, en maechden help, een slave vvil my schenden,*
Een onbeschofte guyt, van Hebron hier gebracht,
Die coomt my ranssen aen, op dat hy my vercracht.
Loopt mans, en maechden loop, coomt haest hier in getreden,
De boef is vol van brant, en bloot van alle reden.

Concupiscitur a Dominâ adolescẽs, nec ad concupiscentiam provocatur; rogatur & fugit: castum animum nec ætas adolescentiæ permovet, nec diligentis autoritas: non aspectu solum, sed ipso pœne complexu provocatus a fœminâ, fœminam non concupivit. Pel. ad Demetriadem.

J. Wat

J. Wat af-ghERichte lift! Ick hoore door het huys,
Ick hoor van alle cant gedommel en gedruys;
Een yder is verbaeft, een yder coomt geloopen.
Nu fal het liftich wijff veel leugens tfamen hoopen,
En doen een groot beclach, om my te tijgen aen,
Al wat haer vals bedrijff heeft tegen my beftaen.
Het cleet, dat ick terftont liet in haer handen blijven,
Sal haer door-trapt bedroch niet weynich connen ftijven,
Wat raet nu, lieve God? wat raet doch gaet my aen?
Waer loop ick, arme menfch? wat dienter nu gedaen?
„ Hoe rolt het los geluck? hoe gaen des werelts faken?
„ Tis roock, tis enckel wint al wat de menfchen maken,
„ Haer voorfpoet, eer, en ftaet, haer hoochft-geachte goet
„ Gaet fchielijck op en neer, ghelijck als ebb' en vloet.
Ick was noch defen dach in hoogen ftaet verheven,
Nu lig ick in het ftoff, van boven neer-ghedreven,
Nu lijd ick fonder fchult een fchandelijcken val,
Onfeker wat voor ramp my over-comen fal.
Wat treck ick nu ter hant? fal ick, gelijck een hennen,
Gaen bidden om genaed, en mijne fchult bekennen?
Neen, neen; heb ick de luft, tot heden, aff-gewent,
Ick wil volftandich zijn, en blijven totten ent.
Hoe? gaen wy dan te hooff, om daer de loofe trecken,
En al dit flim beleyt, mijn heer te gaen ontdecken?
Neen, holla! niet alfoo; een huys geruft en ftil
Dient in geen twift geftelt, om mijner ruften wil.
Wat ftaeter dan te doen? fal ick my binnen geven,
En daer, voor yder een, al wat fy heeft bedreven
Vol-mondich ftorten uyt? Noch dat. Tis ongeraen
De feylen van de vrou voor knechten uyt te flaen.

Cleyne Self-ftrijt, ofte ftrijdige overleggin-ge Iofephs, wat hy hem te doene ftont, na dat hy van fijn vrouwe ontvloden, ende fijn cleet in haer handen ghelaten hadde.

Wat dan? ſal ick in haeſt gaen loopen uytten lande?
Ick vluchten als een guyt! dat waer te grooten ſchande.
Tis beter watter coomt te lijden met gedult;
Die blijft,is vroom geacht; die vlucht,die geeftmẽ ſchult.
Oock als een ſlaef beſtaet van ſijnen heer te loopen,
Die moetet metten rug off metten hals becoopen;
Off alſt ten beſten gaet, hy raeckt aen meul' off plouch;
Al is hy ſonder ſchult, de vlucht is ſchults genouch.
Wat is dan ons beſluyt? tis tijt hier op te letten.
Ick ſal niet eenen ſtap, niet eenen voet verſetten,
Ick ſal hier wachten aff, al wat in dit geval
De goedertieren God my over-ſenden ſal;
Ick heb op God betrout, in God heb ick begonnen,
Met God den ſtrijt beſtaen, door God de luſt verwonnen,
Van God wacht ick het ent. Wat pas ick op de ſmaet?
,, Wie can het qualijck gaen, die ſich op God verlaet?

Een wech-geloopen ſlave, al en draecht hy niet mede,is evenwel een dief,want hy ſteelt ſich ſelven.

Servum fugitivum ſui furtum facere, aſſerit Imperator Diocletianus *in l. 1. C. de ſervis fugit. Et ibi D. D. de pœnis fugitivorum.*

Wie is oyt te ſchande geworden die op God gehoopt heeft? *Syr.* 1.

HOe ſal ick dy, ô Heer, ten vollen connen dancken,
Die my hebt los gemaeckt van al des werelts rancken,
Mijn oogen van geſchrey, mijn joncheyt van de noot,
Mijn voeten van den val, mijn ziele van der doot;
Dy, Heer, zy loff eñ danck, dijn naem wil ic belijden,
Pſal. 144. Du hebſt mijn ſwacken arm geweldich leeren ſtrijden,
De vingers mijner hant ten crijge toe-geruſt,
Du biſt mijn hoochſte wens, mijn trooſt, mijns herten (luſt.
Ick wil van nu voortaen den loop van al mijn leven
Aen Godes reyne wet geheelijck over-geven,
En maken al mijn doen ootmoedich en oprecht.
Du maer, ô reyne Geeſt, verſtercke dijnen knecht.

EYNDE.

SINNE-BEELT,
De heymeniſſe ende eyghen-ſchap des Chriſtelijcken
SELF-STRYTS
Alle ſelf-ſtrijtbare Leſers, door gemeynſame ghelijckeniſſe, beſcheydentlijcken aen-wijſende.

Gunſt en Cunſt-halven
TOE-GE-EYGENT
De Eerbare, Conſt-rijcke, loff-weerdighe
JONCK-VROV
JOHANNA COOMANS,
Weerde Huyſ-vrouwe van de Heer Iohan vander Meerſchen, *Rent-meeſter van de Edele ende Mogende Heeren Staten van Zeelandt.*

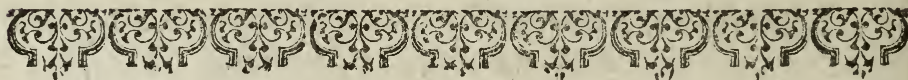
TOT MIDDELBURGH,

Ghedruckt by *Hans vander Hellen*, voor *Jan Pieterſen van de Venne*, woonende op den houck van de nieuwe beurſe, inde Schildery-winckel, Anno 1620.

2 *Corinth.* 10. 4.

De vvapenen onſes crijchs en zijn niet vleeſchelijck.

Achtbare, VVeerde, Bescheydene IONCK-VROV

En yder heeft gemeent, tot op den dach van heden,
Dat Pindi *groenen berch niet mochte zijn betreden*
Als metten teeren voet van een geleerde maecht,
Aen vvie een geestich bouck, meer als een man, behaecht;
Maer u verheve gheest, een spoor voor al de Zeeuvven,
Een licht van u geslacht, een ciersel deser eeuvven,
Thoont, dat de Maechden-berch aen vrouvven toe-ganck gheeft,
*W*anneer haer eerbaer hert de vvare trou beleeft.*
Ghy, in het reyne bed van uvve Man gelegen,
Cont Pindus *en* Pernas, *cont* Helicon *bevvegen,*
Dat u haer steyle cruyn soo grooten eere biet,
Als oyt aen jonge maecht voor desen is geschiet.
Thalia *vvas gestoort, en vvouder tegen seggen;*
Maer hoorde, met bescheyt, haer reden vveder-leggen,
Soo dat Apollo *self, met al de Maechden, sach*
Dat oock de reyne trou voor maechdom strecken mach.
Ghy dan, syn gunst-genoot, hebt metter daet gesongen,
Niet rancken van de jeucht, niet Venus *cromme sprongen,*
Maer sang van beter stoff, een liet van Mirriam,
Dat niet uyt aertsche tocht, maer van den hemel quam.

Ghy queelt gheen dertel min; maer liefde van de Vader,
Ontsteken in de Soon, des vvare liefdes ader;
De sucht, die ghy beschrijft, treckt op het soet geclach,
Waer van de vvijse Soon van David maeckt gevvach. *

* Hooge-liedt Salomonis.

Al vvat u voor gedicht coomt uytter pennen schieten,
Sien vvy, met groot vermaeck, als enckel honich vlieten;
En voelen, uytten loop van haren sachten vloet,
Wat voor een soeten aert daer vvoont in u gemoet.

Cierlijcke Laure-crans, met eer-biedige loff-dichten, gesondē aen *Ionck-vrou Iohanna Coomans* door de Constrijcke *Anna Roemers*, Anno 1619.

Hierom is u te recht de Laure-crans ghesonden,
Door maechdelijck beleyt gevlochten en gebonden,
Tot noch een vaster peyl, dat niet alleen een Maecht,
Maer dat oock Echte Trou aen Helicon *behaecht.*
Op yder Lauren-blat in dese Crans ghevveven,
Staen, met gemalen gout, de namen uyt-geschreven
Van Geesten onser eeuvv, en van den ouden tijt,
Waer van ghy, Zeeusche Bloem, de minste niet en zijt.
De Maecht, die haer gedicht laet aen den Amstel klincken,
Ging u verheven geest met dese croon beschincken,
Niet op haer eygen naem, maer uyt gemeene gunst
Van Phœbi *soete schaer, Beminners van de Cunst.*
Hoe can ons eygen lant, hoe can doch Zeelant svvijghen,
Nadien ghy sulcken loff in Hollant cont vercrijghen?
Ionck-vrou, *neem dit gedicht, en houvvet voor een pant,*
Dat oock de Zeeusche cust can achten het verstant.

J. CATS.

SINNE-BEELT,
Openende de heymenisſe ende rechten aert des Chriſtelijcken *SELF-STRYTS.*

Enſchout dit (*a*) Boeren-tuych, van buyten en van
binnen,
Het eene metter oogh,het ander mette ſinnen ;
Want ſoo ghy dit geſicht een leerſaem herte biet,
Ghy ſult hier connen ſien 'tgunt datmen niet en
ſiet.

Van

Van buyten ſtaetet ſtil; van binnen is gherommel,
Niet anders, dan gelijck het raſen van een trommel,
 Als in het vlacke velt twee legers comen ſtaen,
 Ten crijge toe-geruſt, en veerdich om te ſlaen.
'tGeruchte wert verweckt, door twee verſcheyde ſaken,
Die int beſloten vat ſich onderling genaken,
 En ſtorten onder een. De ſmakeloose ſtroom
 Leyt midden in het vet, en bobbelt in den room.
Hier uyt ontſtaet de crijch. Sy dringen in malcander,
Nu drijft het een om hooch, dan wederom het ander;
 Nu wert de room verdruckt, dan weer het ſchrale wey;
 Men twijffelt aen het ent, de prijs hangt tuſſchen bey
Onſeker wiens hy is; tot dat ten langhe leſten
De room, na groot ghewoel, aen een begint te veſten,
 En ſchoonder, als hy was; en geelder, als een gout,
 Verbetert door het ſlaen, met cracht het velt behout.
Maer ſchoon hy boven drijft, noch moet hy echter lijden
Dat cabbeling van melck, dat ſchuym, van alle zijden,
 Dat ſpoeling van het vat hem over al bevleckt;
 Tot dat een hooger hant hem uytter leechten treckt,
Hem ſpoelt met claren ſtroom, maect ſuyver boven maten,
Zout, tegens het verderff, bewaert in ſijne vaten,
 Verſegelt met ſijn merck, ten leſten ciert, en croont;
 Soo wert die overwint, na langhe ſtrijt, gheloont.

Wil yemant, met verſtant, het woelen en het wercken
 Van Water ende Room wat naerder over-mercken,
 Die ſie de gantſche ſaeck met aendacht naerder in,
 En treck' uyt ſlechte ſtoff niet al te ſlechten ſin.
De Keerne zy de Menſch (*b*). De cracht, die woelt van binnen,
Beelt aff den ſwaren ſtrijt van goed' en quade ſinnen. *c*

De

De Room verthoont den Geeſt; het ſchrale wey de Luſt:
Dees twee ſtaen tegen een (*d*), en woelen ſonder ruſt.
Ontwaeckt hier, domme menſch, en leert u eygen wonder,
De Geeſt is niet alleen (*e*), het Vlees is niet byſonder;
Haer crachten zijn vermengt, en over al gemeen,
Sy liggen in de ziel gedommelt onder een.
Ghelijck het ſchemer-licht, juyſt eer de roode morgen
Brengt weder aen de menſch ſijn dagelijckſche ſorgen,
Sweeft om het woeſte ront, niet duyſter, niet te claer;
Geen nacht off dach alleen, maer nacht en dach te gaer.
Soo gaet het oock met hun. Van wit en ſwart verſcheyden,
Zijn tſamen wit en ſwart, en ſweven tuſſchen beyden;
Ghelijck het water doet, wanneermen heet en kout
Giet in het ſelve vat, en door malcander brout.
Wel aen, daer rijſt gewoel, het gaeter op een vechten,
Een yder brengt ter baen ſijn onvertſaechde knechten,
En kantſe tegen een (*f*). Het Vlees is toe-geruſt
Met roeckelooſe Ieucht, en ongetoomde Luſt,
Met uyt-ghelate Iock, met onbeſchaemde Nachten,
Met Dronckenſchap, en Spel, met benden van Gedachten,
Vol van des weerelts Vreucht, met Achter-clap, en Haet,
Met Leugens, Twiſt, Bedroch, en ongeſchicte Praet.
De Geeſt treet in het perck, om-cingelt met Gebeden,
Met Godes heylſaem Woort, met ſtichtelijcke Reden,
Met Ootmoet, Sachten Aert, Bekentenis van ſchult,
Met Liefde, met Geloof, met Hope, met Gedult.
De ſlach gaet heftich aen, daer rijſt een dapper woelen;
Het ſchijnt dat Vlees en Geeſt als door malcander ſpoelen,
Soo dat de felle tocht, en onbeſuyſde loop
De crachten van de ziel (*g*) doet rollen over hoop.

Ten lesten wert de Geest, na veelderhande wonden,
Na veelderley gevaer, in meerder cracht ghevonden
 Als immer van te voor; en na soo grooten slach,
 Is vaster als hy was (*h*), en schoonder als hy plach,
Nochtans niet sonder vleck (*i*): want ongherijmde tochten
Van vleeschelijcke lust, en ander snoo gedrochten,
 Staen noch in hem ghehecht: en, schoon hy houtet velt,
 Noch wert hy menich-mael van quade lust gequelt;
Tot dat de groote God sijn hant laet neder-dalen,
En coomt hem, door de doot, hier van der aerden halen,
 Verplaetst hem in sijn rijck, doet wech den aertschen draff,
 Verheerlijckt lijff en ziel, en wascht de feylen aff.
Gheluckich is de mensch, geluckich boven maten,
Die God de gunste doet om dit geluck te vaten;
 Gheluckich is de mensch, die hier in desen tijt
 Oprechtelijcken campt, en wettelijcken strijt:
Onsterffelijcke glans, en Coninckliјcke croonen
Staen by den Heer bereyt, om sulcken ziel te loonen;
 Te loonen, maer uyt gunst: ons beste doen is quaet,
 Het heyl, dat ons geschiet, en is maer uyt genaed;
Ghenaed om God den Soon. Het Lam voor ons geslachtet
Dat heeft de vreucht bereyt, by yder een verwachtet
 Die Godes heylich merck in sijner zielen draecht,
 En door den lieven Soon den Vader heeft behaecht.

ONeyndelijcke Cracht, noyt recht begrepen Wesen,
 God Vader, Sone, Geest; die, boven al geresen,
 Woont in u eygen self; coom stercke dijnen knecht,
 Als Weerelt, Vlees, en Bloet, en Duyvel hem bevecht:
Coom, leer ons swacken Geest soo op der aerden strijden,
Dat wy, na desen tijt, deel hadden int verblijden,

Dat

Dat voor dijn heylich volck voor eeuwich is bereyt,
Daer dese romp en ramp mach werden aff-geleyt.

Corte verclaring eeniger dingen.

[a] *Aenschout dit Boeren-tuych*] De Leser en gelieve hem niet te stooten, uyt oorsake dat, in een soo voor-treffelijcken ende gewichtigen sake, als is de *Christelijcke Self-strijt*, by ons ghebruyckt werdt een Sinnebeelt ofte gelijckenisse, genomen van eē slecht huys-mans gereetschap, het welcke wy een *Keerne* noemen, dewijle de heylighe mannen Gods, de gantsche schrift door, ja de Heere Christus selfs, als een sonderlinghe vermakelijckheyt schijnt genomen te hebben, de gelijckenissen by hem gebruyct (selfs in saken de salicheyt betreffende) te ontleenen van dingē der lants-luydē; daer nochtans eē yder meer als kennelijc is, dat hem (die de wijsheyt des Vaders is) geen andere stoffe en conde ontbrekē; spreken de mitsdien van zayen, mayen, planten, in-ougsten, ende dier-gelijcke: insgelijcx, van alderley huys-luydē tuych, als van schueren, dorsch-vloeren, wannen, sickels, wijn-perssen, coren-maten, vlegels, eñ by-naest van alles wat den lant-bouw aen-gaet; ja som-wijlen soo diepe in soodanige af-geleendē maniere van spreken sich in-latende, dat hy uyt-druckelijcken sijnen hemelschen Vader, den on-eyndelijcken ende onbegrijpelijcken God, een Lants-man; ende sich selven, die daer is des Vaders even-beelt, den Wijn-stock is noemende. *Iohan. 15. 1.*

[b] *De Keerne zy de mensch*] Hier mochte billichlijcken gevraecht werden, in ende op wat persoonen dese strijt is vallende? waer op dient voor antwoorde, Dat de selve plaetse grijpt in den weder-geboren mensche, meerder-jarich zijnde. Want wat de minder-jarige kinderkens der ghe-loovige aen-gaet, off wy schoon de selve (volgens het woort des Heerē) het rijcke der hemelen aen-rekenen, als in Christo gerechtveerdicht ende geheylicht zijnde, na-de-mael nochtans de selve gheen werckelijckē sonden en connen begaen, soo en connen sy oock desen inwendighen strijt niet gevoelen; dewijle de selve in dadelijcke werckinge is bestaende. Belangende de on-weder-geborene, alhoewel de selve een seker tegen-streven tusschen herte en gewisse nu en dan gewaer werden, soo en vinden sy lieden evenwel noyt in haer den rechten aert des Self-strijts,

daer van wy hier gewagen, ende is derhalven het onder-ſcheyt tuſſchen hun, ende den weder-geboren gheheel merckelijck: De natuerlijcke menſche in duſdanige gelegentheyt geſtelt zijnde, ſiende alleenlijck op uytterlijcke dingen, te weten, ſtraffe ofte belooninghe van menſchen, wenſcht ende woude wel, met al ſijn herte, dat de ſonde gheen ſonde en ware, ja datter noch Wet noch God met allen mochte gevondẽ werden, daer middeler tijt ſijn Gewiſſe in tegen-deel van dien hem over-tuycht eñ tegen hem uyt-roept, dat ſonde ja ſonde zy, eñ datter beyde een God ende een Wet des ſelfs gevonden wert. Duſdanighe ſtrijdighe in-vallen hadde Pilatus, als wanneer hy door getuygeniſſe ſijner Gewiſſen wel eẽ ſekeren ſchrick ende aff-keer hadde van den Heere Chriſtum te verwijſen, ende evenwel nochtans (om het volck te behagen) gaff hem over om ghecruyſt te werden. De natuerlijcke menſche ſiet alleenlijck op menſchelijcke redelijckheyt, ende als hy ſijn ſaken daer toe gebracht heeft, dat ſijn in-vallen daer mede eenichſins over een comen, ſoo meynt hy den ſtrijt gewonnen, ende alles wel verricht te hebben. De weder-gebore menſche daer en teghen, in alles alleenlijck het ooghe hebbende op de eere Godes, meynt niet met allen uyt-ghericht te hebben, ten zy dat hy ſijn wille brenghe onder den woorde Gods, ende tot dat hy ſijne gedachten gevanghen hebbe genomen tot de ghehoorſaemheyt Chriſti, ghelijck den Apoſtel ſpreeckt *2 Corinth. 10. 5.*

[c] *Van goed' en quade ſinnen*] Tis de pijne weert een weynich acht te nemen wat Vlees en Gheeſt in deſen te ſegghen is; alſoo ſommighe menſchen, niet gheheel grondelijck hier over bericht zijnde, lichtelijck eenighe vreemdicheden in hare herſſenen daer over ſouden ſmeden, verlieſende alſoo de vrucht, die anderſins in deſe bedenckinghe ſich aen-biet. Vele meenen (om het grover ghevoelen van andere, om cortheyts wille, hier voor-by te gaen) dat *Vlees* hier niet anders en is als dat grove ende gantſch onbelompen deel vande menſchelijcke verdorventheyt, regel-recht ſtrijdende teghens reden en billlicheydt, ende dat mitſdien de *Geeſt* ſoude zijn dat edelder ghedeelte, van de bewegingen onſer ziele, weſende het redelijcke Vernuft. Dan het is in beyde miſghetaſt. Want den Geeſt een ende tſelve te maken met de menſchelijcke beſcheydentheyt, ofte met het redelijck vernuft van God almachtich de menſchen in-gheſtort, tot onder-ſcheyt van andere ghedierten, is aen de Geeſt veel te cort gedaen; dewijle hy vry hooger moet gaen, ja menichmael teghens het menſchelijck vernuft heeft te ſtrijden, dewijle het
verſtant

verstant des'vleesches is vyantschap tegen God, gelijck den Apostel getuycht *Rom. 8. 7.* Wy seggen daeromme dat de Geest hier niet anders en is als *sekere heylige hoedanicheyt, door Godes Geest uyt-gewracht in het verstant ende wille des menschen; het Vlees, een in-gheboren verdorveutheyt ende aengenegentheyt in de ziele tot de dingen die teghens Gods wet zijn strijdende.* Ick hebbe lust (seyt Paulus *Rom. 7. 22.* tot bevestinghe van beyde) aen de wet Gods, naer den inwendigen mensche, maer ick sie een ander wet in mijne leden, *de welcke strijt* tegen de wet mijnes ghemoets, ende my der wet der sonden, die in mijn leden leyt, gevangen maeckt.

[d] *Dees twee staen tegen een*] Tis aen-merckens weerdich, dat desen strijt niet en bestaet uyt naecte in-beeldinghe, ofte menschelijcke in-vallen; maer dat de selve wesentlijck, eygentlijck, ende in ware daet gheschiet; gelijck het selve duydelick by den Apostel Paulum wert geseyt ende beschreven voor een wesentlijcken strijt in de ziele des menschen, *Gal. 5. 17.* Het Vlees begeert tegens dē Geest, ende de Geest tegens het Vlees. Dese staen tegen malcanderen, &c.

[e] *De Geest is niet alleen*] Tis aen-merckens weerdich, dat Vlees en Geest ten aen-sien van plaetse, van den anderen niet verscheyden en zijn, maer dat de selve onderlinge vermengt ligghen door de gheheele ziele. Waer uyt voor-coomt, dat de mensche ten dien aen-siene als tweevoudich ende als een dubbel mensche menich-mael wert voor-ghestelt, ende als op eene ende de selve tijt ten deele willich, ende ten deele onwillich, beyde ten goede ende ten quade verthoont werden, gelijck den Apostel Paulus treffelijck verclaert *Rom. 7. 14.* Ende hierom ist dat de wille van de weder-geboren mensche niet onbequamelijck wert vergeleken met yemant die het eene been ghesont, het andere lam off crepel is hebbende, ende die mitsdien over elcken stap, dien hy doet, ten deele hinckt, ten deele recht gaet. *Nec enim duo contraria eidem subjecto prohibentur inesse, si modo in gradibus remissis, non in summis, insint; quod hîc fieri, testantur Theologi.*

[f] *En kantse tegen een*] De Apostel Paulus beschrijft desen strijt teenemael met dusdanighe krijchs-knechten ter eender ende ter anderer zijden, als wy in desen sijn doende *Galat. 5. 17. 19. 20. 21. 22. ende 23.*

[g] *De crachten van de ziel*] 't Ghebeurt som-wijlen in desen strijt, dat oock in de weder-geborene het Vlees of schijnt de over-hant te nemen, of oock som-wijlen in der daet neemt, doch maer voor een tijt; in welc-

ken gevalle wert gevraecht, Off de ſulcke, geduerende haren val, moeten gehouden werden voor ware litmaten Chriſti? Waer op wert gheantwoort, Dat de ſelve wel verlieſen de gemeenſchap, maer niet de vereeninghe met Chriſto; even ghelijck eenen arm aen het lichaem, geſlaghen zijnde met geraeċtheyt, al hoe wel hy voor een tijt noch wermte, noch voetſel, en treckt uyt de andere leden, te weten, uyt hooft en herte, blijft evenwel een lidt des lichaems, eñ can door cunſte der Medecijnen, met gheneeſ-drancken ende heylſame cruyden, weder tot ſijn vorighe geſontheyt gebracht werden.

[h] *Is vaſter als hy was*] De vrucht deſes ſtrijts is tweederley. De eerſte is, Dat (naer dat God de Heere heeft gedoocht dat de geloovighe in deſen ſtrijt t'onder is ghebleven) hy leere ſich ſelven voor Gode verootmoedigen, ſiende hoe ſwack ende nietich hy is, als hy tot ſich ſelven van Gode gelaten wert. Hierom wert Paulus geſlagen van den Satan, na dat hy was op-genomen geweeſt in den derden hemel. *2 Corinth. 18.7.* De tweede vrucht is, Dat hy ſich ſelven leere verſaken, eñ alleene op Gode vertrouwen. De ſelve Apoſtel ſeyt dat hy in ſich ſelven hadde het vonniſſe des doots, *op dat hy niet op ſich ſelfs vertrouwen en ſoude, maer op God, die de dooden verweckt.*

[i] *Nochtans niet ſonder vleck*] Geen Chriſten-menſche is vol-maeċt in dit leven, onſe wetenſchap onvolcomen, *1 Corinth 13.12.* ons geloove niet vol-maeckt, *Marc. 9.24. Luc. 17.5.* ons leven en goede wercken met ſonden bevleckt, *Rom. 7.17. Hebr. 12.1.* Dien volgens ſoo is de betrachtinge, ſelfs van den weder-geboren menſche, even maer beſtaende uyt vermengde wercken, te weten, ten deele heylich, eñ ten deele noch ſondich: ende al iſſet ſchoon dat de goede wercken der weder-geborene werden veroorſaeckt ende uyt-gevoert door middel van den H. Geeſt, ende dat daeromme de ſelve aen yemant mochten ſchijnen gants en al geheylicht, ende van alle menſchelijcke ſwacheyt gheſuyvert te zijn, alſoo de geeſt Gods niet en ſondicht. Soo iſſet nochtans ſulcx, nademael de H. Geeſt in deſe niet regel-recht en werckt door ſich ſelfs (in welcken gevalle buyten twijffel ſijne werckinghe gants en al volmaeċt en heylich is) maer door middel van de herten der menſchen, die doch van haren ſondighen aert altijt yet wes behouden; dat der ſelver wercken altijt ſmakẽ na den gront waer over die vloeyẽ; niet anders dan gelijck eenich claer en ſoet water, uyt een ſuyvere fonteyn-adere vlietende, doch door

eenighe

eenige vuyle gote ſijn loop nemende; de ſoete ſmaecke ten deele verlieſt, ende een bedorven ſeve, van den onreynen door-ganc, aen-neemt. Het is dan de beſte voet in deſen onſen ſwacken ſtant, daer de Gheeſt willich ende het vlees cranck is, naer den raet Chriſti, geduerichlijck te waken, ende te bidden, op dat wy niet en vallen in verſoeckinghe. De alleen goede God doe ons die ghenade.

Enige Godſalige mannen hebben den Aert van de verſcheydene geleghentheden ende geneghentheden der menſchen, op de bedenckinghe van Goet en Quaet vallende, in vougen, als die in de na-volghende Tafel te ſien is, aff-gebeelt: welcke wy, voor het beſluyt van deſen, goet hebben gevonden hier by te voughen.

Inval van den	1. Vleeſchelicke menſche.	*Quaet.*	Ick doe het quade, ende wil het doen.
		Goedt.	Ick en doe het goede niet, ende en wil het niet doen.
	2. Weder-ghebo-ren menſche.	*Quaet.*	Ick doe het quade, dat ick niet en wil.
		Goedt.	Ick en doe het goede niet, dat ick wil.
	3. Verheerlickte menſche.	*Quaet.*	Ick en doe het quade niet, ende en wil het niet doen.
		Goedt.	Ick doe het goede, ende wil het doen.

EYNDE.

TOONEEL
VAN DE
MANNELICKE ACHTBAERHEYT,

AEN-GEWESEN
IN DE

Voor-ſprake, teghen-ſprake, ende uyt-ſprake,

GEDAEN

Over de weygheringhe van de Koninginne Vaſthi,
aen de Gheſanten des Konincx Aſſuerus.

Tot verbeteringe van de huyſ-gebreken deſer eeuwe.

Door I. CATS.

TOT MIDDELBVRGH,

Gedruckt by *Hans vander Hellen* , voor *Ian Pieterß van de Venne*, woonende op den houck van de nieuwe Beurſe in de Schildery-winckel, Anno 1622.

Extract uyt de Privilegie.

DE Staten Generael der vereenichde Neder-landen hebben gheconſenteert ende geoctroyeert, conſenteren ende octroyeren mits deſen *Ian Pieterſz. vande Venne*, Conſt ende Bouck-vercooper binnen Middelburgh, dat hy voor den tijt van ſeve jaren naeſtcomende alleene inde vereenichde Neder-landen ſal mogen drucken, doen drucken ende uyt-gheven ſeker Poetiſch werck van *I. Cats*, gheintytuleert, *Tonneel vande Mannelicke achtbaerheydt, behelſende de redenen ende teghen-redenen over de weygheringe vande Koninginne Vaſthi.* Verbiedende alle ende een yegelicken deſer Landen onderſaten, binnen den voorſz tijt van ſeve jaren t'voorſz Bouck int geheel ofte ten deele, int groote ofte int kleene nae te drucken (ende te vercoopen) ofte elders nae-ghedruckt inde vereenichde Provincien te brenghen, om alſoo vercocht te werden, ſonder conſent vanden voorſz *Ian Pieterſz vande Venne*, op de verbeurte vande nae-ghedruckte exemplaren, ende alſulcke ſomme van penninghen als blijckt by de brieven van Octroy daer van verleent.

Ghedaen ter vergaderinghe van de Hooch-gemelte Heeren Staten Generael in 'sGraven-hage den 22. Iulij, 1622.

Was onderteeckent *C. Vijgh* vt.

Ter ordonnantie van de Hooch-gemelte Heeren Staten Generael.

C. Aerſſens.

NOODIGE WAERSCHOVWINGE

Aen alle Balliuwen, Schoutetten ende andere Officieren der vereenichde Landen, mitſgaders aende gunſtighe en kunſt-lievende Leſer.

ICk en can gunſtige Leſer dit werck niet laten comen in uwe handen, ſonder aenſpraecke tot V· E. ende

de u met eenen te doen een billicke clachte , mitſgaders een noodighe waerſchouwinghe. Voor-eerſt ſoo quijte ick my aen u by deſen van mijn belofte , die ick ghedaen hebbe by den tweeden druck van de *Self-ſtrijd*, ende geve u mitſdien dit tegenwoordige werck van den ſelven Autheur, om by den *Self-ſtrijd* te voughen,voor die gene die ſulcx goet moghen vinden. Voorder, alſoo eenighe onbillicke ende eyghen-baet-ſouckighe menſchen, ſelfs met vercortinghe van haren even-naeſten , hun hebben vervoordert met een ongehoorde ende tot noch toe noyt gebruyćte valſcheyt na te conterfeyten,op heure wijſe, mijnen eerſten druck van de *Self-ſtrijd*, ende dat niet alleen in cleyn-achtinge vande Privilegie by my daer over becomē van de groot-moghende Heeren Staten Generael, maer ſelfs met openbare vervalſchinghe van de ſelve Privilegie, als hebbende van woorde te woorde, ende van letter tot letter mijn werck na-ghebootſt, uyt-geſondert de groote ende ſlordige druck-fauten by den Drucker begaen, oock mijnen ende des Druckers naem daer by gheſtelt, miſtgaders de Privilegie ſelfs, ende int corte,'tgeheele werck op de ſelve wijſe na-geraept, behalven dat de platen,die door ghetoghen zijn teghens mijne cleyne platen , verkeert zijn ſtaende : Om dit te verſtaen , ende onſen rechten onvervalſchten druck ofte exemplaren te kennen teghen deſe na-gheraepte, ſult maer letten op deſe dry teeckenen ofte cleyne plaetjes ; eerſt in pagie 50. ſtaet int figuerken het vrouken, te weten de ſnoep-luſt met den appel, dit ſtaet aen de kant vant blat in d'onſe, ende in de na-gheraepte ſtaet dit vrouken anders om, na het binnenſte vant bouck verkeert ; ende boven dit figuerken ſtaet in den verbeter-

den tweeden druck dit veerſken aldus :

Al ſachjens, jonck gheſel ; laet Godes diepe vvetten
Aen menſchen die den voet nu nae den grave ſetten,
En ſnellen nae de doot, dan iſſet tijds ghenouch ;
Dit ons te dringhen op is immers al te vrouch.

Daer ſtaet pagie 50. alſt maer in den eerſten druck was, aldus :

Ké laet een kale cop op Godes diepe vvetten
Met innich overlegh ſvvaer-hoofdich ſitten letten, &c.

Met deſe ken-teeckenen can V. E. licht bevinden in deſe plaetſe welcke de rechte ofte de valſche zijn. Noch pagie 64. daer comt het vrouken in den doot-ſtoel in de rechte exemplaren te ſitten met den rugge nae het binnenſte vant bouck, ende in de nae-geflanſte comt het te ſitten met den rugge naer het buytenſte vant blat. Ende achter pagie 111. in het figuerken daer het Keernken in comt, daer ſit het vrouken die de boter keernt in onſe exemplaren met den rugghe nae het binnenſte vant bouck , ende in de nae-gemaecte ſit dat vrouken met den rugge nae het buytenſte vant blat. Alſoo dit doen verkeert ende onvroom is gedaen, alſoo bewijſen op de dry aen-geweſen plaetſen deſe teeckenen het verkeerde teecken, waer by den gunſt-lievenden Leſer terſtont can ſpeuren tzy ofte hy van de vercoopers bedroghen is, ofte bedrogen ſoude mogen werden ; want noch meer, alſo deſen mijnen tweeden druck effen uyt quam als deſe valſche luyden mijnen eerſten druck, als voorſeyt is, na-ghebootſt hadden, ende ſy wel wetende dat de lief-hebbers altijts trachten het laetſte ende verbeterde te hebben, ſoo hebben ſy anders gheenen raet geweten, dan oock mijnen tijtel nae te doen bootſen

van

van woort tot woort,van letter tot letter,met het figuer-
ken, mede het Beesjen ofte Wapen-schilt oock slordich
ghenouch na-gheslanst,ende dit by geplackt. Hier mede
wort V. E. oock van de vercoopers bedrogē,die den rech-
ten wech niet in-gaen, maer heelen met den steelder om
wat gewin,soo sy meynen. Doch op den leelicken druck,
vuyl pampier, ende leelicke platen, ende op die ken-teec-
kenen lettende, sult terstont vinden dat het maer bedroch
en is, ende den rechten Ioseph terstont kennen. Soo isset
dat ick dan in soodanighen vuylicheyt, ende boefachtich
bedroch, door het welcke niet alleen gemeene luyden na-
men,maer openbare Privilegien van de hoochste regierin-
ge des lants,werden vervalscht ende na-ghemaeckt, eerst
alle Officieren wil versocht ende ten hoochsten gebeden
hebben, de Achtsaemheyt van de groot-mogende Heeren
Staten Generael voor te willen staen,ende de hant te bie-
den,soo tegens de Autheurs der voorsz valscheyt,als mede
tegens de vercoopers van de vervalschte boucken,welcke
gelijckelick,volgens de Privilegie,zijn vervallen in de boe-
ten daer toe staende, ten eynde ten exempel van andere
soodanighe onbehoorlickheden nae behooren moghen
worden gestraft, de boeten daer toe staende mogen wer-
den in-gevordert, eñ de authoriteyt vande groot-mogen-
de Heeren Staten Generael tegens alle soodanige falsarisen
mach werden gehanthaeft. Ten anderen soo bidde ick
alle const-lievende Lesers voor al kennisse te willen dra-
gen van de voorsz vervalschinghe, uyt de teeckens vooren
aen-gewesen; mitsgaders soodanigen falsarisen,door het
coopen van de vervalschte boucken, in haer quaet voor-
nemen niet te willen stijven, maer deselve als bastaerden
te

te willen verwerpen; te meer, dewijl het maer na-ghebootst is nae den eersten druck, ende met valsche ende leugenachtige tijtels van den tweeden druck nu voor becleed; wanneer dat dan by dit comt ghebonden te worden, wil dit by-gaende werck hem seer belghen, dat soo een bastaert comt aen dit werck, dat hem sal af-monsteren, wanneert maer met een weynich oordeel besien wort, want voorwaer Ioseph is sijnen bonten rock uytgetogen, ende hem is van dese valsaerts een vuyl slet aengetogen tot vercleyninghe van des Autheurs Poësie, ende miscontentement van hem, te meer datse sijnen naem daer oock stout op geset hebben, ende hy die doch niet en bekent voor sijn exemplaren te wesen. Bidde daerom andermael voor 'tleste, weerde Leser, dat het V. E. ghelieve ter eeren van de conste ende van de eere selfs hier op te willen letten; 'twelck doende, sult my oorsake gheven geen moeyte ende cost te sparen, om V. E. staech yet fraeys, nieuws, stichtelicx, ende vermakelicx te becomen van desen, ende andere Autheuren, ende de selve elcke mael opt cierlickste uyt te rusten, tot V. E. contentement. Hier mede vaert wel.

V. E. dienst-willighen Dienaer

Ian Pietersz van de Venne.

Aen den leerſamen ende konſt-lievenden Leſer.

WY leyden u by deſen, gunſtighe Leſer, in een koninckklicke vergaderinge, aen de tafel, ja in de raet-kamer van den Groot-vorſt Aſſuerus; u aldaer doende hooren de bedenckinghen, voor-ſlaghen, ende eyntelicken het beſluyt van de ſeven Perſiaenſche Vorſten, over de vveygheringhe ghedaen by de Koninginne Vaſthi aen de koninckklicke gheſanten. Ende al iſſet ſoo dat deſe gheſchiedeniſſe (ghelijck de ſelve onder de Bijbelſche ſchriften in het bouck Heſters vverd gheleſen) in dier voughen ſchijnt verhaelt te vverden, als off de gheheele vorſtelicke vergaderinghe, alleenlick op den voor-ſlach Menuchans, de Koninginne Vaſthi een-ſtemmelick ende ſonder teghen-ſpreken hadde vervveſen, ende by haerlieden vonnis verklaert vervallen te vveſen van hare koninckklicke vveerdicheyt: Soo en iſſet nochtans niet buyten ſchijn van vvaerheyt, off de voorſz ſake (vveſende van ſoo grooten gevvichte) en ſy ten minſten by de voorſz vorſten (vveſende alle voortreffelicke mannen, ende hen op 'slants vvijſe grondelick verſtaende a) *in eeniger mate tot onſchult van de voorſz Koninginne in bedencken genomen; gelijck in ſoodanige vergaderingen de menſchelicke oordeelen uyt verſcheyden in-ſichten ſchier nimmermeer eenpaerlick over een en dragen, immers ten minſten eenige teghen-redenen ghevvoon zijn op te vverpen, om alſoo tot beter openinghe der vvaerheyt te moghen gheraken. Jn vougen dat de Schrijver van*

a *Heſter* 1. 13.

Paruo ſermonis modulo ſcatent fluenta liquidæ veritatis, vnde ſibi quiſque verum, quod de his rebus poteſt, hic illud, ille illud, per longiores loquelarum anfractus trahat. Auguſtin. de ſacra Scriptura agens lib. Confeſſ. 12. cap. 27.

de voorſz geſchiedeniſſe, de ſelve ten kortſten over-gaende, veel eer het beſluyt der ſaken, als den voor-raet ende in-leydinge der ſelver, ſoude ſchijnen op het papier gebracht, ende aen de na-komelingen gelaten te hebbẽ, gelijc ſulcx in de H. Schrift, ſonderlinge in de oudſte ſtucken der ſelver, niet ſelden placht te geſchieden. Hoe het ſy, vvy hebben, door het leſen van de voorſz geſchiedeniſſe, oorſaecke ghenomen om het ſtuck van de Koninginne Vaſthi, ende met eenen van alle ghebuvvelickte perſoonen int ghemeen, vvat naerder aen te mercken; mitſgaders de redenen tot beyder ſchult en onſchult dienende, poëtiſcher vvijſe voor te ſtellen; openende tot dien eynde de mont aen Charſenas, een van de ſeve Perſiaenſche vorſten, doende den ſelven de ſaecke opnemen in allen ſchijn als off hy ſich als een voor-ſprake van de Koninginne, ende by ghevolge van alle vrouvven, aldaer hadde gedragen; ſtellende middeler tijt Menuchan ter anderer zijden in gheſtalte om de ſake van Vaſthi ſcherpelick te vveder-ſpreken, de achtbaerheyt van den Koninck ende alle echte mans-perſoonen ernſtelick aen te drijven, om alſo door de redenen ter eender en ter anderer ſyden by gebracht, des te beter aen te vvijſen verſcheyden huyſ-ghebreken, die oock hedenſdaegs niet dan al te veel by verſcheyden huyſ-houdende perſoonen (God betert) te vinden ſyn; vvelcke alle, by ghelegentheyt van deſe geſchiedeniſſe, ende de bedenckinge hier daer over genomẽ, lichtelick ſullen konnen uyt vinden verſcheyde dingen, elck in het zijne, die ter eender en ter anderer zijden dienſtch zijn ofte gedaen, ofte vvel nae-ghelaten te vvorden.

Drie byſondere nuttichedeen af te nemen uyt deſe oeffeninghe.

De gehoude manſ-perſoonen *ſullen hier uyt, tot verbeteringe,*
j. *konnen ſien, hoe ſy haer macht ontrent de vrouvven hebben aen te legghen, hoe die met beſcheydenheyt te gebieden, niet onbillicx te vergen, hare achtſaemheyt niet te miſbruycken, de mis-ſlagen der vrouvven niet ten hartſten uyt te vvetten, de huyſſelicke geſchillen niet*

niet lichtelick met een derde ghemeen te maken, *en int korte* met wijſheyt by haer te woonen, *mitſgaders de ſelve* als den kranckſtē vate eere gevende, *na de leere des Apoſtels.* 1 Petr. 3. verſ. 7.

De gehoude vrouwen *aen d'ander zijde ſullē hier connē leeren hare mannen door ſteecheyt niet te verbelgen, door eygen-ſinnicheyt niet te verbitteren, maer liever haer gevougelick aen te ſtellen, alle middel-matige ſaken dē man beleefdelic in te willigē, haer om meer deren rijckdom, ofte om aenſienelicker geſlachte, geen verachtingen tegens haren man in te beelden, de ruste van de huyſ-houdinge door halſ-ſtercheyt niet te ſtooren, ſaken die in der aert niet quaet en ſyn, (in dien de ſelve met ſoetheyt niet en konnen werden af-geleunt) den man liever in te willigen, als door tegen-ſtreven onluſt te veroorſaken; ende int korte* hare mannen onderdanich zijn als den heere, in alle dingen, op dat de gene die den woorde niet gehoorſaem en zijn, door de wandelinge der vrouwē ſonder woort ghewonnen werden; *ende eyntelick voor al te trachten tot de* onverderffelicke vercieringe eens ſachtmoedigen ende ſtillen geeſts, die koſtelick is voor God. ij. Ephes. 5. verſ. 22. 1 Petr. 3. verſ. 1.

Alle derde perſoonen, *ooc na-beſtaende vrienden weſende, ſullē hier onderweſen konnen werden, niet lichtelick haer mette huyſ-krakeelen van man en wijf te bemoeyen, als voor het meeren-deel van groote moeyte ende bekommeringe, en van kleynen danck weſende, gelijck uyt deſe geſchiedeniſſe klaerlick is af te nemen; want ſchoon in den beginne de Koninck ſich ſcheen te voughen nae den raet der vorsten, nae dat nochtans des ſelfs grimmicheyt ſich hadde geleyt, dacht hy weder aen Vaſthi, ende wat over haer beſloten was, met leed-weſen, gelijck wel te mercken is, van datter gheſchiet was. Nopende het vordere, gedragen wy ons tot het gene de Leſer ſelfs, na zijne gelegentheyt, uyt de volgende oeffeninge ſal gelieven aen te mercken, ende ſijne ſaken toe te paſſen.* iij. Heſt. 2. verſ. 1.

Wat de gronden deser gheschiedenisse, mitsgaders het ghelijck ofte ongheliјck des besluyts is rakende (misschien off yemant daer over eenich nader bericht vereyschen mochte) wy oordeelen (behoudens beter gevoelē) indien men het stuck wil op nemen gelijc het selve kortelick in de bijbelsche historie is vervatet, dat Vasthi over dese daet ofte t'onrechte soo hardelick is aen-getast, ofte immers boven gelijckmaticheyt harer misdaet is ghestraft ghevveest, ende dat mitsdien de redenen van haerder zijde tot onschult voort ghebracht, by eenen nuchteren rechter behoorden te over-vveghen. Onse meyninge middeler tijt gheensins vvesende ofte God (die herten ende nieren door-gront, ende vviens diepe oordeelen t'aller tijt heylich ende rechtveerdich zijn) en hebbe evenvvel Vasthi rechtveerdichlick vervvorpen, als in sijn sonderling beleyt doorgaens
2 Sam. 22. 28. Luc. 1. 51. 52. *ghevvoon zijnde den hoochmoedigen te vernederen, den nederighen te verheffen: alsooder allenthalven een vvijt verschil is tusschen het gene dat by Gode in sijnen ongrondelicken raet heymelicken is besloten, ende tusschen het gene dat by menschelicke oogen opentlicken vverd gesien. Wy en vvillen evenvvel niet loochenen, off de saecke van Vasthi en soude haer vry al vvat ongesiender vertoonen, ingevalle daer by vverde gevougt de omstandicheyt die*
Int 11. bouck van de Outheyt der Ioden. cap. 6. *Josephus de Ioodsche History-schrijver daer toe doet, te vveten dat sy (offschoon de Groot-vorst Assuerus tot meer-malen de seve Kamerlingen tot haer aff-sont) evenvvel met een stege nortsicheyt vveygerich bleef den Koninck te believen, daer sy in aller manieren de sake vvel op een sachter ende veel beleefder voet hadde konnen laten aff-loopen, hebbende, door eerbiedige betuyginghe van ghehoorsaemheyt, den Koninck haer onschult doen voor-draghen, by yemant daer toe int bysonder aff te senden. Ofte in gevalle heussche ende hoofsche vvoorden niet en hadden mogen ghelden, soo haddet immers allenthalven beter ghevveest goet-vvillighē onderdanicheyt*

vicheyt te betoonen, in een sake die uyt haren eygen aert niet quaet en vvas; als wel met hartneckighe vveygeringe den Koninck tot grimmicheyt te vervvecken, ende den selven, zoo doende, na-dencken te geven van verachtinge, sonderlinghe in soo grooten vergaderinge, daer hem ten hoogsten ghelegen vvas sijne macht, groot-achtsaemheyt, ende mogentheyt den volcke in te beelden.

Voor besluyt, goet-gunstige Leser, vvy en zijn gheensins ghesint veelderley redenen voor ons tot onschult by te brengen, ten aensiene dat misschiẽ by yemant geseyt soude mogen vverdẽ de bevveech-redenen ter eener en ter anderer zijden hier by-gebracht niet behendelick genouch by een gevougt en in een geschakelt te zijn; vvant, al vvat yemant misschien mis-slagen soude mogen noemen, ofte buyten de palen van de konste oordeelen te gaen; het selve konnen vvy niet alleenlick, by de ghene die het ambacht verstaen, ten vollen verschoonen, maer oock tot loffelicke, ende opte tijt passende vervallen, bequamelick verdrayen; ende dit alles mits alleenlick aen-vvijsende de gelegentheyt der gener die dese rollen over hant spelende, ten dien tijde door de vleugels van den vvijn geresen zijnde buyten alle kunst-regels, mitsgaders boven ontsach ende vreese, geen svvaricheyt en maecten met schielicke ende schietende invallen, den Koninck selfs nu en dan op sijn seer te tasten, gelijck oock Clytus in de maeltijt van Alexander, eertijts in dusdanige gelegentheyt vvesende, boutelic heeft bestaen; zijnde (zo het schijnt) ontrent die oude tijden de hoofsche pluym-strijckerie niet soo diep gevvortelt in de ghemoederen der ghener die de ooren der princen besaten, als vvel in de volgende eeuvven; gelijck uyt de vergelijckinge van beyde lichtelick is aff te nemen.

Meer, gunstige Leser, en hadden vvy u voor dit mael niet te seggen: leest tot verbeteringe, ende vaert vvel.

Der gramschap des Konincx Assuerus teghen de Koninginne Vasthi, ende het oordeel der Vorsten daer op ghevolght, ghelijck de selve in het bouck Hesters Cap. 1. wert-voor-ghestelt.

HEt geschiede ten tijde Ahasueros (die daer Koninc was van Indien tot aen Mooren-lant, over hondert ende seven-en-twintich landen) doen hy op sijnen koninckl icken stoel sat, opten burght Susan, in den derden jare sijns koninckrijcx, dat hy hem een maeltijt maecte allen sijnē vorsten ende knechten, namelick den geweldigen in Persen ende Meden, den lant-voochden ende oversten in sijnen landen: ten eynde hy sien liete den heerlicken rijckdom sijns koninckrijcx, ende de kostelicke heerlickheyt sijner Majesteyt, vele daghen lanck, namelicken, hondert en tachtentich daghen. Ende doe die daghen uyt waren, maeckte de Koninck een maeltijt, allen volcke, dat op de burgt Susan was, beyde groot en kleyn, seven daghen lanck, in den hove des hofs aen den huyse des Konincx. Daer hingen witte, roode, ende geele lakens, met zijde ende scharlaken zeelen ghevatet, in zilveren ringen op marmeren calumnen: de bancken waren gulden ende zilveren, opt plaveytsel van groenen, witten, geelen, ende swarten marmer-steen ghemaeckt. Ende den dranck droech men in gulden vaten, ende door-gaens in anderen ende anderen, ende koninckl icken wijn de volheyt, als dan de Koninck vermocht. Ende men en stelde niemant wat hy drincken soude, want de Koninck hadde allen voor-standers in sijnen huyse bevolen, dat een yeghelick soude doen, als het hem behaechde. Ende de Koninginne Vasthi maeckte een maeltijt voor de vrouwen, in den koninckl icken huyse des Konincx Ahasueros. Ende aen den sevenden dage doen de Koninck goets moets was van wijne, hiet hy Mahunam, Bistha, Harbona, Bigtha, Abagtha, Sethar, ende Charcas, de seven kamerlinghen, die voor den Koninck Ahasueros dienden, dat sy de Koninginne Vasthi haelden, voor den Koninck, met der koninck-licker kroone, dat hy den volcke ende vorsten wese hare schoonheyt: want sy was gansch schoone. Doch de Koninginne Vasthi en woude niet comen, nae den woorde des Konincx door sijne kamerlinghen. Doe wert de Koninck seer toornich, ende sijn grimmicheyt

micheyt ontbrande in hem. Ende de Koninck ſprack tot den wijſen, die hen op 'slants wijſe verſtonden: (want des Konincx ſake moeſte gheſchieden voor allen verſtandigen in recht ende handel: de naeſte nu by hem waren, Charſena, Sethar, Admatha, Tharſis, Meres, Marſena, ende Menuchan, de ſeven Vorſten der Perſen ende Meden, die het aengheſichte des Konincx ſagen, ende ſaten boven aen int Koninckrijcke.) Watmen voor een recht aen der Koninginne Vaſthi doen ſoude, daerom dat ſy niet ghedaen en hadde nae de woorden des Konincx, door ſijne kamerlinghen. Doe ſprack Menuchan voor den Koninck ende den Vorſten: De Koninginne Vaſthi en heeft niet alleen aen den Koninck quaet ghedaen, maer oock aen allen vorſten, ende aen allen volcken, in allen landen des Konincx Ahaſueros. Want ſoodanighe daet der Koninginnen ſal uyt-comen tot alle vrouwen, dat ſy haren mannen verachten voor haren ooghen, ende ſullen ſeggen: De Koninck Ahaſueros hiet de Koninginne Vaſthi voor hem comen, doch ſy en woude niet. Soo ſullen nu de Vorſtinnen in Perſen ende Meden oock alſoo ſeggen, tot allen Vorſten des Konincx, wanneer ſy ſoodanige daet der Koninginnen hooren, ſoo ſal hem verachtens ende toorns ghenoech verheffen. Behaghet den Koninck, ſoo late men een konincklick ghebod van hem uyt-gaen, ende ſchrijven nae der Perſen ende Meden wet, welcke men niet en derf overtreden: dat Vaſthi niet meer voor den Koninck Ahaſueros come, ende de Koninck geve haer koninckrijcke haren naeſten, die beter is dan ſy. Ende dat deſen brief des Konincx, die gemaeckt wert, in ſijnen ganſchen koninckrijcke (welck groot is) luytbaer worde; dat alle vrouwen hare mannen in eeren houden, beyde onder den grooten ende kleynen. Dat behaechde den Koninck ende den Vorſten wel: ende de Koninck dede nae de woorden Menuchan. Doe werden brieven uytgheſonden in allen landen des Konincx, in een yeghelick lant nae ſijner ſchrift, ende tot eenen yeghelicken volcke nae ſijner ſprake, Dat een yeghelick man de over-heere in ſynen huyſe zy: ende liet ſpreken nae de ſprake ſyns volcx.

Aengaende de oorſake des gheſchils, ontſtaen tuſſchen den Groot-vorſt Aſſuerus ende de Koninginne Vaſthi, mitſgaders de ſwaricheyt daer uyt ontſtaen door het vonnis der Perſiaenſche Vorſten, gelijc het ſelve by Ioſephus Ioodſche Hiſtory-ſchrijver is naer-ghelaten in het 6. cap. des 11. boucx van de oudheyt der Ioden.

NAe Xerxes is het rijck op ſijnen ſoon Cyrum, welcken de Griecken Artaxerxen noemen, eerſtelick ghecomen. Als nu deſe Artaxerxes Koninck in Perſen geworden was, ſoo is dat Iodiſche volck in groote benautheyt gekomen, ſo datſe by-nae met wijf en kinderen zijn uyt-gheroeyt gheworden, uyt oorſaken die wy hier nae ſullen verhalen, want wy te vooren van deſen Koninck wat ſeggen moeten, hoe dat hy een Iodiſch wijf (die van Koninckliicken ſtamme ende geſlachte gheboren was, ende ghelijck men daer van ſeyt, dat Iodiſche volck van het verderven verloſte) tot een echte vrouwe ghenomen heeft.

Want als de Koninck Artaxerxes totten koninckrijcke gecomen was, ende van India tot aent Mooren-lant toe lant-voochdyen (der welcken hondert en ſeven-en-twintich geweeſt zijn) hadde beſtelt, heeft hy in den derden jare ſijns rijcx, met ſijnen raetſ-vrienden ende overſten der Perſen een koſtelicke ende heerlicke maeltijt gehouden, gelijck eenen ſo machtighen Koninck betaemt, ende hondert en tachtentich daghen ſijne Koninckliicke heerlickheyt ſien laten. Daer nae heeft hy veel vreemde ende uyt-landiſche gheſlachten ende volckeren, met haren gheſanten, ſeven ganſche daghen lanck te gaſte ghehouden, welcke gaſterie is toe-ghericht gheweeſt in de na-volgende maniere.

De Koninck heeft een ſchoone tente laten maken, de welcke op gouden ende ſilveren colomnen heeft gheſtaen, met coſtelicke voor-hanckſelen ende tapijten van purpur geciert, daer onder veel duyſent menſchen ſitten mochten, daer inne liet hy gouden drinck-vaten draghen, die met coſtelicke edele gheſteenten ganſch luſtich ende wonderlick waren op-gepronct. Hy hadde ooc ſijnē dienaren bevolen, niemant (op de Perſiſche wijſe) tot drincken te dwingen, ofte te noodigen: maer een yegelick vry te laten wat hem gheliefde te eten ende te drincken. Hy heeft oock in het ganſche lantſchap uyt-roepen laten, dat een yeghelick van ſijnen arbeyt ſoude op-houden, ende voor ſijn koninckrijcke een hooch-tijdlick feeſt

ſom-

ſommighe daghen ſoude vieren.

Alſoo heeft oock de Koninginne met namen Vaſthi, voor de vrouwen een gaſterie in den Koninckliken hove gehouden. Ende de Koninck liet Vaſte tot hem ter maeltijt beroepẽ, op dat hy haer aẽ ſijne lieve gaſtẽ toonde, nademael dat ſy met ſchoonte hares lichaems, alle andere vrouwen verre te boven ginck. Maer ſy wilde het Perſiſche ghebodt houden, het welcke den vrouwen verbiet datſe haer van niemant vreemts en ſullen laten aenſchouwen, ende en verſcheen niet voor den Koninck. Ende off hy wel dickmael de kamerlinghen tot haer ſchickte, ſoo bleef ſy evenwel by haer voornemen, ende en wilde niet comen.

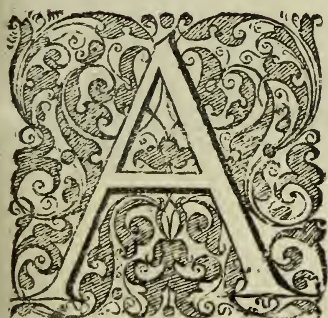
Doen werd de Koninck over haer toornich, liet ſijn gaſten gaen, beriep de ſeven Wijſen (die by de Perſen de wetten pleghen uyt te legghen) te ſamen, verclaechde ſijn wijf voor haer, ende hielt haer voor hoe datſe hem was ongehoorſaem gheweeſt, mits ſy ſoo dickwils van hem ter maeltijt beroepen weſende, ende nochtans niet en hadde willen comen, begeerde daeromme van haer te hooren wat ſy voor een oordeel verdient hadde. Doe ſeyde eener onder haer, met name Muchems, dat niet alleen hem, maer oock alle Perſianen een ſchande daer door gheſchiet ware: want het ware te beſorgen, ſy ſouden voortaen alle van haren vrouwen veracht ſijn, ende in ſpot en ſchande leven moeten: want de vrouwen hare mannen voortaen lichtelick niet meer vreeſen noch eeren en ſouden, aengeſien ſy een exempel aen de Koninginne Vaſthi haddẽ, die haer tegens eenen ſo geweldigen ende machtigen Koninck ſtout ende hoochmoedich beweſen hadde. Daerom hy den Koninck aen-riet ſulcke onghehoorſaemheyt hoochlicken te ſtraffen, ende daer nae ſulcken oordeel als teghens de Koninginne ghegaen is, eenen yeghelicken vercondigen laten. Is daeromme eyndelick beſloten geworden, dat Vaſthi verſtooten, ende hare koninckIicke eere ende weerde eene andere vrouwe-perſoon ſoude ghegheven worden. Maer nadien de Koninginne Vaſthi den Koninck ſeer lief was, mits hare ſchoonheyt, ende haer nochtans om der wet wille niet langer en dorſte behouden, was hy ſeer daer over bedroeft dat het hem niet nae ſijnen wille gaen en mochte.

Als hem nu ſijne raden ende vrienden alſoo bedroeft ſagen, hebben ſy hem geraden, hy wilde doch der vrouwen vergeten, ende ſulcke onnutte liefde uyt der herten ende ſinnen ſlaen, ende in den ganſchen lande nae de alderſchoonſte jonghe dochters vraghen laten, ende hem uyt den ſelven eene echte vrouwe verkieſen, want wanneer hy een ander nemen ſoude, dat hem dat verlangen na de eerſte haeſt ſoude vergaen, ende ſo mochte hy eener anderen door dagelickſche by-wooninge lichtelick gewennen. Sulcken

raet heeft de Koninck gevolgt, ende terſtont ſijner dienaren ſommige bevolen in den gantſchen rijcke der alderſchoonſte jonck-vrouwen nae te ſoecken, ende hem toe te voeren, &c.

TOONEEL
VAN DE
Mannelicke achtbaerheyt,
AEN-GEWESEN
IN DE
VOOR-SPRAKE, TEGEN-SPRAKE,
ENDE
WT-SPRAKE,
Ghedaen
Over de weygeringe van de Coninginne
VASTHI
Aen
De Ghesanten des Konincx
ASSVERVS.
Alles tot verbeteringhe van de huys-ghebreken deser eeuwe.

Ssuerus, in de vreucht van syne feest geseten,
Nu van den vvijn geraeckt, en vrolick na den eten, (sin,
VVil, uyt een open hert, en met een luchten
Vertoonen aen het volck de schoone Koningin: (vrouvven
Dies sent-men nae de sael daer al de groote
Verscheyden van de mans, met Vasthi maeltijdt houvven;
Men seyt haer dit bevel van 'sKonincx vveghen aen,
Sy laet des niet te min de boden ledich gaen.
Hier over is de Vorst in gramschap op-ghesteghen,
En gheeft aen sijnen Raet de saken op te vveghen:

